

DOM IN SVET

◆◆◆◆◆

XXIV

ŠT. 9

1911

◆◆◆◆◆

LEPOSLOVJU
ZNANSTVU

VSEBINA.

	Stran		Stran
Sošolci. Povest. Spisal dr. Franc Detela.		Skoz deželo. Zložil Radoslav Bevk . . .	352
(Dalje)	329	La Divina Commedia. Prevel in razložil	
Oj, zasijaj mi . . . Zložil G. Koritnik . . .	335	dr. Jos. Debevec. (Dalje)	353
Iz naših dni. Novela. — Spisala Lea Fatur.		Obiski. Iz življenja in delovanja naših umet-	
(Dalje)	336	nikov. Spisal Izidor Cankar. (Dalje) . . .	355
Med nami. Zložil Vekoslav Remec . . .	344	Književnost	358
Pasijske igre v Oberammergauu. Spisal		Glasba	362
prof. Anton Sušnik. (Dalje)	345	Ante Gabrov članek „VI. umetniška raz-	
V polju . . . Zložil Radoslav Bevk . . .	347	stava v paviljonu R. Jakopiča“. Napisal	
Ecce Homo. Bolnikov notturno. — Spisal F.		R. Jakopič	363
S. Finžgar	348	To in ono	367

Slike.

Uvodna vinjeta	329	Pasijske igre v Oberammergauu: V Betaniji	345
Grobni spomenik kardinalu Missia na Sveti		Kapelica pri Škocjanu	349
Gori	333	Silvin Sardenko	356
Škocjan pri Uncu	341		

„Dom in Svet“ izhaja 25. dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. —

Založnik in lastnik: **Katol. Bukvarna.** — Tiska **Katol. Tiskarna** v Ljubljani.

Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravištvo v Katoliški Bukvarni.

Sošolci.

Povest. Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

IX.

Bačonovi v Hrastju so se držali proti Čurnovim v Stranski vasi precej napeto. Po pravici. Prej je bilo toliko govorjenja, da vzame Martin Tono, pri vezovanju pa ni bilo slišati drugega ko prazne besede. Ali se pomišljajo?

„Ali čakajo, da jim hčer ponudimo?“ se je jezila mati. Tona pa je rekla, da je videla, kar je videla, in da ve, kar ve. Da ima prodajalka Pavlina svoje prazne roke vmes, sta starša bistrooki hčerki rada verjela; a predpust se ni dal ustaviti.

Zima je polagoma odpravljala svojo prtljago. Sneg je kopnel in po bregovih so se vlekli za njim rjave lise, ki so vidno zelenele in segale vedno više v hrib. Ponoči je parkrat Zoro prebudilo grmenje, ker se je utrgal kak plaz. Otroci so že prinašali iz gozda cvetočega taloga in mačkarja in trgali po tratinah trobentice in podlesk. Pomlad je hitela oblačiti drevo za drevesom, in je bila v naglici že ogrnila neučakljivemu drenu leporumen plašč.

Po polju se je počenjalo novo delo, ki je raslo hitro kakor dan spomladi.

Zori je teknel čas čimdalje hitreje. Stari spomini so bledeli. Pač so ji še silili v glavo, kadar ni bilo dosti dela; a odganjala jih je vedno laže in se zadovoljna nadejala, da potonejo kmalu popolnoma. Ker je imela tako sama s seboj še vedno nekaj opravka, se ni utegnila brigati za križe in težave Bačonove Tone. Zaman jo je prišla ta večkrat vprašat,

ali bi šla Pavlina k Bačonovim v službo. Tem manj se je hotela mešati ona v te stvari, ker je vedela, kam da merijo vabila in ponudbe.

Nekega dne pa je pritekla k njej Pavlina, se hitro ozrla, če ni nikogar drugega v sobi in začela skrivnostno pripovedovati, da je bila ravnokar v prodajalnici neka ženska iz Hrastja, ki jo je nagovarjala, da naj gre za prodajalko k Bačonovim; ti da ji ponujajo pet kron na mesec več, kot ima ona sedaj. „Kaj praviš ti?“

„Če bi bila jaz s teboj, jaz bi šla,“ se je namuzala Zora.

„Jaz pa ne pojdem.“

„Ali si gospodnji že povedala, kam te vabijo?“

„Ne še, in tudi ne morem lahko, ker bi se videlo, kakor da hočem jaz izsiliti večjo plačo.“

„Povedala ji bom jaz,“ je dejala Zora, ki ji je padla nova misel v glavo, „da ne bo huda, če bi izvedela od tuje strani.“

Ko pa je slišala gospodinja, da ji hočejo Bačonovi prevzeti Pavlino, se je razsrdila po nekem posebnem umovanju na Pavlino. „Kar gre naj!“ je zarohnela, uprla roke v bok in srepe oči v Zoro, ki se je plaha umeknila. „Jaz je ne držim. Kamor hoče, gre lahko. Jaz ne potrebujem nikogar. Ko nje ni bilo pri hiši, sem živela in brez nje bom tudi. Ali misli dekle, da jo bom klicala jaz nazaj, če odide?“

„Saj ne gre Pavlina,“ je mirila Zora; „saj noče iti proč, dasi ji ponujajo večjo plačo Bačonovi. Jutri jo pride zopet nagovarjat neka Lenka.“

„Naj mi le pride!“ je vzdignila Čurnovka pest. Njena jeza se je obrnila na drugo stran in poganjala korenine tem globlje, čim bolj se je zavedala gospodinja, kako težko bi pogrešala Pavlino. Ali naj čaka sama z vatlom v roki na kupce? Ali naj postavi Rotijo v prodajalnico, da ji odžene vse odjemalce? Zdelo se ji je, da bi rajša tudi bolje plačevala Pavlino, če bi bilo treba; samo da ne bi ta šla proč, in zlasti da ne bi šla k Bačonomim, tem čudnim prijateljem.

Zora pa je poudarjala, kako škoda bi res bilo Pavline in da se morajo potruditi vsi, da jo še trdneje priklenejo na hišo. Natihem je pritrjevala Čurnovka, naglas pa je trdila, da bi bila večja škoda za Pavlino, če bi bila tako nespametna in šla od hiše, kjer se ji že toliko let tako dobro godi, kjer je kakor domača.

Drugega dne je čakala Čurnovka Bačonove odposlanke, ki je bila že navsezgodaj pri Pavlini. Razburjena je hodila iz veže v sobo, iz sobe v kuhinjo in pazila, da ji ne bi ušla. Ko se je izmuznila ta po dolgem razgovoru iz prodajalnice, je hitro stopila gospodinja za njo: „He, Lenka, počakaj!“

„Kaj pa je, Čurnova mati?“

„Stopi malo noter; doboš kupico vina.“

Ženska se je nekoliko obotavljala, se ozirala skrivaj na vse strani, potem pa je stopila v sobo.

„Glej, Lenka! Tu imaš kupico vina, ogel kruha in tu še štiri groše. Zdaj pa povej po pravici, kdo da ti je naročil vabiti našo Pavlino iz službe! Kaj ne, Bačonovka?“

„Ampak jaz Vam tega nisem povedala.“

„Saj tudi ni bilo treba, ker vem to jaz sama.“

„No, če Vi veste, kaj bi jaz tajila!“ je dejala Lenka in si obrisala usta.

„No, in Pavlina ti je rekla, da ne pojde. Ali ni tako?“

„Nič drugač; ampak tudi to ste Vi meni povedali, ne jaz Vam. Jaz ne maram prepirov in nočem, da bi govorili ljudje, da prenašam kakšne pošte.“

„Brez skrbi, Lenka! Jaz te ne bom izdala.“

„Ali veste, mati? Preveč ste Vi hvalili svojo Pavlino. Bačonomim ste naredili skomine. Ne smete pa Vi misliti, da je meni tako ravnanje všeč. Vi doboste dobrega hlapca, dobro deklo in se trudite in trudite, da ju izučite. Ko je posel izučen, naj Vam ga pa kdo izvabi. Po moji vesti to ni prav. Kaj, Čurnova mati?“

Čurnovka se je veselila, ponosna, da je prekrizala Bačonomim hudobne načrte. O kako dobro je ona poznala že od nekdanj te ljudi. Z možnostjo se jim mudi, in da bi tudi ona zaželela mlade gospodinje Tone, ji hočejo izpeljati Pavlino, ki drži

vso prodajalnico pokoncu. Toda nje, Čurnovke, ne bodo zvili; jih je premalo. Tona naj le čaka, da se še nekoliko umedi.

Tudi Martin se je delal zelo ogorčenega nad brezvestnim ravnanjem teh prijateljev in je dokazoval materi, da ima še vedno svojo veljavo stari pregovor, ki pravi, da ženi se doma, botrini v tujini; kvečjemu za botre da bi bili dobri Bačonovi. Ugled prodajalke Pavline pa je rasel, zlasti ker je bila tako pametna, da se ni hvalila sama, da še v misel ni vzela ponudbe. Naposled jo je vprašala gospodinja sama, če so jo res hoteli spraviti iz njene službe.

„Res!“ je dejala Pavlina; „toda jaz sem povedala naravnost, da naj me pustite pri miru in si iščejo drugod prodajalke.“

„Prav si povedala. Bačonka ima vsakih štirinajst dni novo deklo; zato pa ne privošči drugim gospodinjam stalnih poslov. Ampak niso vselej dekle krive, če menjajo službe.“

Občevali pa sta obe družini še vedno prijazno. Razredna zavest, ki spaja ljudi istega sloja, se včasih zrahlja, a ne pretrga se nikdar; prepirajo se med seboj, nazunaj so edini.

Čurnovka je mirno čakala prilike, da bo povedala prijateljem v Hrastju, kar jim gre. Zakaj bila je odkritosrčna ženska, in kar je bilo na srcu, to tudi na jeziku.

Najpripravnejša priložnost se ji je zdela Bačonove matere god. Človek prinese kakšno darilce, vošči z vso prijaznostjo veliko srečo, in ko je tako razorožil prijatelja, mu pove lahko v obraz s sladko besedo prav grenke resnice.

Tako sta se peljala na vezovanje v Hrastje Čurnovka in župan Matevže. Ta je bil namreč tudi še hud na Bačona zato, ker mu pri zadnjem prepiru ni bil vsega povedal, kar bi bil lahko. Tako se pač godi. Prave misli ne padejo o pravem času v glavo. Pozneje se jih človek spomni in čez sedem let pridejo zopet prav. Tudi tega ni bil pozabil Matevže, kako po krivem mu je bil izvrgel Bačonovi voz, in vrhu vsega drugega ga je imel na sumu, da se hoče pri prihodnjih volitvah pognati za župansko čast.

Bačonka je bila vsa ganjena, ko ji je izročala Čurnovka lepo spleteno vezilko in ji voščil Matevže vso srečo na duši in na telesu, na tem in na onem svetu. Ljubeznivo je lagala, kako da je presenečena, da ni pričakovala takšnega počaščenja.

„Kje pa je Bačon?“ je vprašal Matevže, ki bi bil že rad v misel vzel svoj voz.

„S Tono se je peljal v Radovljico. Prav žal mu bo, ko bo slišal, da sta bila vidva tukaj. Kdo bi pa tudi pričakoval kaj takega! In takšno vezilko si

mi prinesla, Neža!“ se je čudila Bačonka in tehtala štruco. „Koliko le vaga?“

„Ljuba moja,“ je dejala Čurnovka, „jaz ne devam na vago, kar dam prijateljem.“

„Oh, vem, da ne. Besede se devajo na vago, ne darila. Jaz samo tako pravim.“

„Kako pa misliš, to je glavna stvar.“

„Jaz mislim zmeraj tako, kakor govorim; ne pa tako, kakor ti misliš.“

„Kaj sem ti že hotela povedati? Ti, pusti no našo prodajalko pri miru! Tvojih hlapcev in dekel ne vabim jaz nikoli v svojo službo; bodi še ti tako dobra!“

„Brez skrbi, Neža, brez skrbi! Jaz nisem vedela, da je Pavlina tebi in Martinu tako prirastla k srcu.“

„No, zdaj si spoznala,“ se je namuzala Čurnovka hudobnemu cikanju; „ostanimo torej prijatelji; Ti veš, draga moja, kako ljubo bi bilo meni, če bi vzel vašo Tono naš Martin; toda zdi se mi, da mu dekle ni prav všeč, in prisiliti se taka stvar ne da.“

„Oh, saj nismo mi nikoli silili.“

Tako so se vezovali v Hrastju. Še prijetneje pa sta zabavljala čez Bačone Čurnovka in Matevže, ko sta se vozila domov. Da se je bil Bačon nalašč peljal od doma, to jima je bilo dognano. Tako počenjanje pa je nespodobno in žaljivo; zakaj kdaj dobi Matevže zopet priliko povedati Bačonu vse resnice, ki so se bile nabrale v njegovem srcu od zadnjega sestanka! Koliko bo medtem že zopet pozabil! Napeljano je imel tudi posebno zvijačo s svojim vozom. Porinil bi ga bil skrivaj pod klonico, domačega pa vun, in nihče bi ne bil zapazil, da sta zamenjana.

Kadar bi naprezal hlapec v nepravi voz, bi pa poklical on Bačona in mu pokazal, kako se korenje strže; zakaj neumno je govoriti, da njegov voz ni tak kakršen Bačonov. Tudi bi mu bil povedal, da se on ne vleče za županstvo nič; če hočejo imeti ljudje župana v Hrastju, naj ga imajo; samo ne kolnejo naj nikar potem, ko bodo romali v Hrastje po živinske izkaznice, in ne pritožujejo naj se ne, če bo še više zrastel greben Hraščanom. Res škoda, da ni bilo doma Bačona. Koliko lepega bi slišal!

Drugega dne pa je prinesla Lenka iz Hrastja strogo zaupno novico, da govore Bačonovi, da bo Čurnov Martin vzel prodajalko Pavlino. Čurnovki je zastala sapa ob toliki obrekljivosti. Takoj je poslala par zaupnic v Hrastje poizvedovat, če je resnična ta grozna vest. Poizvedovalke so potrdile, da je res tako, da ne govore o tem samo Bačonovi, ampak vse Hrastje, da je morda že tudi Stranska vas okužena. Da more biti svet tako hudoben, tega bi si ne bila mislila Čurnovka, ki je vendar doživela mnogo hudega. Njen sin naj bi vzel prodajalko! Takšno obrekovanje se ni smelo molče požreti,

takšno žaljenje ne ostati brez kazni. Kam pa pride ugled njene hiše? O, ni še umrla pravica, ki bo dala zadoščenje razžaljencem.

Čurnovka se je oblekla praznje in se odpeljala v trg k okrajnemu sodišču.

„Le goni, Jaka, da prideva prej v trg!“ je izpodbujala hlapca. Oh, kako dolga se ji je zdela kratka pot!

Svetovalec v vseh pravnih zadevah je bil Čurnovi hiši že od nekdanj zemljeknjižnik, gospod Blek, ki je bil na dobrem glasu tudi kot vinoslovec in je dobival vino za dom od Čurnovih. „Po takšni ceni kakor drug nihče,“ ni pozabila poudariti pri nobeni kupčiji Čurnovka, ki je vedela, da bo gospod Blek z reklamo obilno poplačal, kar bo izgube.

Gospodu Bleku je potožila Čurnovka svojo bridkost in prosila, da naj svetuje, naj pomaga on, prijatelj hiše, prijatelj rajnega moža, ubogi vdovi in zapuščenim sirotam, ki jih svet obrekuje in preganja. Nazadnje je omenila, da je dobila te dni dva soda izbornega bizeljca.

Gospoda Bleka je spravila Čurnovka s svojo prošnjo v veliko zadrego. Da pride vino pokusit, to je lahko obljubil; ampak tiste besede, ki so bile Čurnovko tako zbodle, se njemu niso zdele žaljive. Zatorej je sicer odločno pritrdil, da je takšno obrekovanje res kruta žalitev; ampak na sodnike da se ni vselej zanesti; večkrat so brez ozirov, ker ne poznajo razmer; tožnica bi po njegovem mnenju pred sodiščem pogorela, dasi ima pravico na svoji strani; toda paragraf je paragraf in sodnik je sodnik; stvar je torej takšna, da je boljše ne tožiti ko pogoreti, ker se človek še osmeši in se dá ljudem še bolj med zobe.

Čurnovka se je hladno poslovila in šla. Takšni so prijatelji rajnih mož! Zdaj je spoznala ona, kaj je uboga vdova. Sodnike dolži Blek, da so brez ozirov; ali je on kaj boljši? In po kakšni ceni mu je ona dajala vino!

Doma se je zaprla Čurnovka v svojo spalnico, ne da bi bila izpregovorila s kom kakšno besedo. Vsa družina je bila poparjena; vsi so čutili, da se bliža nevihta. Martin in Pavlina se še spogledati nista upala. Ogibala sta se drug drugega in premišljevala vsak zase, kako da se bosta zagovarjala. Tudi Zora je bila v skrbih za ubogo prodajalko, ki je prihajala vsa izbegana jokati v njeno delavnico. Razen kakšnega gosta ni govoril v celi hiši naglas nihče; domači so samo šepetali in stikali glave skup. Dva dni ni govorila gospodinja z nikomer nič; trdo je hodila po sobah, srepo gledala, in zdajpazdaj je stresel globok vzdih krepko telo. Kadar se je začul njen korak, so zbežali domači narazen kakor piščeta, kadar pade mednje jastrebova senca. Žalitev ji ni

šla iz glave, in preudarjala je, če ni ravnala nes pametno, da se je obrnila do Bleka; po odvetniku bi bila morala vzdigniti tožbo; saj bi plačal stroške Bačon. Po drugi strani pa ji je hodilo na misel, kaj bi bilo, če bi propadla s tožbo. Kakšen udarec! Kako bi se rogali, kako bahali Bačoni! Te žalosti bi ona ne prebolela.

Tretjega dne pa je prišla Čurnovka k Zori. Srce ji je bilo tako polno, tako težko, da se je moralo olajšati; a z drugimi domačimi ni hotela in ni mogla govoriti, ker bi je nihče ne umel. K Zori se je zatekla, ki je bila pametna, izkušena ženska in njej za toliko dobrot hvalo dolžna. Jezna in žalostna je začela opisovati, kako hudo je, da ni človek nikdar varen pred obrekovanjem, in še hujše, da ostanejo tolikokrat najnesramnejši obrekljivci brez kazni. Zora je molče pritrdila in menila, da je tudi njej že prizadela opravljivost mnogo žalosti.

„Toliko ne kolikor meni,“ jo je zavrnila Čurnovka, ki je sodila po pravici, da je žaljenje tem hujše, čim uglednejšo osebo zadene; v Stranski vasi pa ni bilo uglednejše osebe od njene. Potem je povedala, kako nesramno so žalili ti Bačoni vso njeno hišo.

„Oh, gospa,“ je dejala Zora, „če bi bila jaz z Vami, jaz bi že izplačala te bahate ljudi.“

Čurnovka je pozorno pogledala in poslušala. Vprašala ni nič, ker je bila preponosna.

Zora pa je pripovedovala, da so po njenem mnenju Bačonovi zato hoteli izvabiti prodajalko Pavlino, da bi pospešili možnost svoje hčere Tone; zakaj za Pavlino bi bila morala gospodinja takoj iskati nadomestila; a kje bi dobila še takšno prodajalko? Pavlina bi šla k Bačonovim; Čurnovka bi pa morala vzeti Tono, seveda kot mlado gospodinjico. „Takšen je bil načrt. Jaz na Vašem mestu bi pa rekla Martinu, da naj pusti Tono kar v Hrastju.“

„To sem mu jaz tudi rekla.“

„In da naj vzame nalašč in vkljub vsem tem spletkam in na jezo vsem Bačonom ravno Pavlino.“

„To ni nič, Zora.“

„Vem, da ni nič; ampak jaz bi tako naredila. Bolj bi ne mogla razjeziti Bačone. Premislite, gospa, kako imenitno bi to bilo, če bi prišla ravno Pavlina, ki so jo hoteli spraviti od hiše Bačoni, vabit kot nevesta te ljudi na svatbo in prosit za družico Tono, ki se je nadejala, da bo gospodinjila tod. Vi bi pokazali, da se ne bojite teh ljudi nič, in proti Vam bi ne mogli ti ljudje nič opraviti. Kako bi se smejala vsa Stranska vas in vse Hrastje! Toda ne Vam.“

„Kaj, ko nima Pavlina nič dote!“

„Dote res nima, a ravno to bi bolelo Bačone najhuje, če bi jim Vi dokazali takorekoč, da imate

sami dosti denarja in ga Vam ni treba iskati po svetu. Poleg tega pa lahko Vi proračunate, koliko ji morate Vi plačevati na leto, in koliko so ji obetali Bačoni. Če vzamete to kot obresti, je za Vas Pavlina kapital najmanj dvajsetih tisoč kron.“

„Meni je predvsem do tega, da bi vrnila Bačonom, kar so mi posodili,“ je dejala Čurnovka in preudarjala Zorine besede.

„Tako jim vrnete z obrestmi,“ je poudarila Zora.

„Ali bi pa hotel Martin vzeti Pavlino?“

„Če mu ukažete Vi, bo mater menda vendar poslušal.“

„To se mora še vse premisliti,“ je dejala Čurnovka; „ti, Zora, pa molči!“ — Res pametna ženska ta Zora, si je dejala, ko je premišljala sama vso zadevo, in dobra za hišo. Res imenitno, če bi vabila Pavlina Bačone v svate. Nesreče bi ne bilo nobene, če bi Tona iz jeze odrekla; če bi pa prišla kot družica, bi bilo to zadoščenje vredno svojih sto goldinarjev. S Čurnovko se ne bodo norčevali Hrašcanje. Da Pavlina veliko zaleže, to je res, in najbrž jo bodo izkušali preslepiti Bačoni z novo, boljšo ponudbo. Vsaj nagajali bodo in dražili. Zakaj bi jih ne razdražila ona?

Tako se je Čurnovka polagoma prepričala, da je Zorin nasvet dober. Prepričati je bilo treba še sina. Mati ga je poklicala, odkrila svoj sklep in ga podprla z razlogi. Martin se je vdal takoj. Vsaka mati seveda ne vzgoji tako poslušnih otrok. Zakaj bi se ne čutila srečne in ponosne Čurnovka? Mignila je, in Bačoni so odleleteli, in mignila, in Martin si je izvolil nevesto po njeni volji. Vprašanje, ali bo ženin vseh nevesti, ni prišlo v poštev.

Žareča od veselja je pritekla Pavlina nad Zoro in jo začela objemati in poljubovati. „Nič ne govori, Zora!“ jo je ustavljala. „Jaz že vse vem. Samo tebe imam zahvaliti za svojo srečo. Kako ti bom povrnila? Zdaj bom naročila pa jaz tebi ženina, mladega, brhkega, bogatega, ki bo imel tebe takisto rad, kakor imam jaz Martina.“

Zopet sta se objeli in jokali zdaj obe, iz sočutja, ki je žalovalo, da ni sreča skupna. Zora se je iztrgala iz tesnega objema, ki ji je budil tako grenke spomine, si obrisala solze in začela meriti prijateljici poročno obleko. Toliko je dobila zdaj dela, da si je morala najeti še dve pomočnici. Da bi je le ne bilo med delom tolikokrat posililo neprijetno primerjanje svoje usode s tujo srečo!

Prišla je vesela Velika noč, in zopet je trdil Matevž, da takih kolačev, kakršni so Čurnovi, ne speče Bačonka, če bi se tudi na glavo postavila in če tudi misli njen mož, da ima najlepši voz v občini in da mora zaraditega postati župan.

GROBNI SPOMENIK KARDINALU MISSIA NA SVETI GORI

A. REPIČ

„Oh, ti in tvoj voz,“ je dejala Čurnovka; „jaz bi le rada vedela, kaj da so počeli Bačonovi, ko so izvedeli, da vzame naš Martin Pavlino.“

„Kaj hočejo početi? Jezili so se, da sta bila stara dva vsa rdeča in Tona vsa zelena. Mendrali so pa po hiši tako — da se ne bom nič zlagal — da bi bili pšeno sphali, če bi jim bil nasul kdo prosa pod noge.“

Po Veliki noči sta se ženin in nevesta oklicala, in Martin je začel vabiti s svojim drugom, Pavlina z družico. Vabili so tudi Bačonove, ki so se vedli moško in mirno, kakor da bi se ne bilo nič prigo-dilo; samo po strani, kakor se spodobi izobraženim ljudem, je kdo uščipnil Čurnovo hišo.

Zora, ki je bila prej šivala za nevesto, je prevzela za svatbo kuho in peko.

Poročnega dne so se peljali svatje po nevesto v trg, kjer je bila Pavlina doma. Starejšina je bil Matevže, teta njegova žena; vozil ju je sin Luka, ki je imel kakor metlo velik šop za klobukom. Za Čurnovimi se je peljal na svojem imenitnem vozu Bačon s hčerko Tono, ki se je držala ponosno, gledala prezirljivo in poslušala, kaj da se govori.

Popoldne so se pripeljali vsi z nevesto v Stransko vas k Čurnovim na svatbo.

„Luka,“ je dejal Matevže sinu, „kar domov zapelji!“

„E, naj se še nazoblje kobila,“ je dejal Luka, izpregel in peljal konja v Čurnov hlev.

„Fant je prebrisan,“ si je dejal Matevže; „zakaj ga nisem dal v šole?“

Iz hiše se je razlegalo glasno veselje, petje in ukanje, godba in ples. Mize so se polnile z jedmi in pijačo, in z besedami in v dejanju so izražali svatje častno priznanje Zorini kuhi in peki.

V Stranski vasi je bila stara navada, da so svatje za popotnjo tudi s seboj domov jemali z mize, kar je bilo komu posebno všeč ali kar je prišlo pod roko, kak kolač ali pogačo ali tudi par klobas. Zatorej se ni Matevžetov Luka proti jutru, ko se je bil že naplesal in ko je ponehavalo ranjanje, nič čudil, da so začele družice in tete odnašati po cele rute raznovrstnih jestvin. Zavzel pa se je, ko je videl, kako je prinesla Bačonova Tona celo pogačo na njegov voz.

„Zmotila se je,“ si je dejal, ko je komatal kobilo. Napregel pa še ni, ker se je nadejal, da bo Tona še kaj prinesla. In Tona je res še prinesla, najprej celega pečenega petelina, potem en suh jezik, potlej dva načeta kolača, ocvrtega boba pa je nazadnje kar natresla v tružico.

„To-le bo gospodinja,“ je dejal Luka in hitro napregel, ko se mu je zdeilo, da je dosti nanosila. Vrgel je koc čez svoj plen in se odpeljal domov.

Doma je znosil vso popotnjo na hlev, kjer je imel svoje ležišče, in skril, da ne bi bilo treba deliti.

Po Hrastju in po Stranski vasi pa se je kmalu raznesla govorica, da je pokradel nekdo z Bačonovega voza kolačev in boba in kar je bilo popotnje. Dolžili so že tega in onega in zgražali so se nad toliko hudobnostjo. Luka je mirno poslušal in molčal; jedel pa ni skoraj ves teden z drugimi nič, tako da so bili vsi v skrbah, kaj da mu je. „Preobjedel se je in zdaj je bolan,“ so menili.

„Pa ves masten je okrog ust,“ je dejal mlajši brat.

Tako so prišli zločinstvu na sled, in Luka se je moral podati.

Matevže je sam povedal ta dogodek Čurnovki v dokaz, da je njegov voz res takšen kakor Bačonov; saj ga je celo domača hči zamenjala.

„Ker ni tako prebrisana kakor tvoj sin,“ se je smejala Čurnovka, ki je skrbela potem, da se je smejala Bačonovim vsa Stranska vas in vse Hrastje.

Bačonovi pa se niso smejali. Kaj jim je bilo za pogače in kolače! Saj so imeli doma boljših na izbiro. Huje jih je zadelo, da se je bila Tona tako zmotila in zamenjala dva voza, ki sta različna kakor noč in dan. Najhujše pa je bilo to, da se ljudje niso jezili na Matevžetovega paglavca, ampak se samo smejali. A kako so se smejali Luki? Tako, da se je fant kar ponašal s tem smehom. Kako pa Bačonu? Velika nravna propast se jim je zdela žalostna istina, da se ljudje niso zgražali nad sleparstvom, ampak se samo muzali, da so kazali več srca za sleparja ko za osleparjenca.

Tako se je zadolževal Matevže pri Bačonovih, in s prikrito ogorčenostjo so čakali ti prave prilike, da obračunijo ž njim.

Zora pa se je čutila zdaj še bolj domačo pri Čurnovih, ker jo je vezalo z mlado gospodinjo iskreno prijateljstvo. Prvo in zadnjo besedo je imela v hiši seveda tašča, in na njene posebnosti se je bilo treba vedno ozirati, pa tudi na občutljivost gospodične Rotije. Škoda, da je Zora nezavedoma semtertja še vedno zašla v poučevanje in svetovanje. Ljudje se namreč dobrih svetov hitro naveličajo. Nekoč ji je prinesla Rotija finega blaga z naročilom, da naj ji ukroji obleko tako, kakor se nosi gospa Blekova. Čemu je dokazovala Zora, da je to kraj za postarne gospe, da je ta noša v mestu že zastarela, na deželi pa še ne v navadi?

„To je moja stvar, gospodična,“ je dejala Rotija; „za obleko sem se obrnila do Vas, ne za dober svet.“

Ta odgovor je zopet nekoliko spametoval Zoro, ki je bila že parkrat pozabila, da se sme nositi v svobodni državi vsak državljan toliko brezokusno,

kolikor ga je volja. Saj je napačno tudi mnenje, da sta za brezokusne stavbe in brezokusne kipe odgovorna vedno le stavbar in kipar.

Potrpeti je morala Zora tudi z drugimi ljudmi, ki so ji semtertja še vedno namignili, da ni iste vrste z gospodinjami, da nima svoje hiše v vasi, ne sedeža v cerkvi. S smehom na obrazu je poslušala Zora take ljubeznivosti in se tolažila, da ljudje ne mislijo tako hudo in da bi se ji drugje ne godilo bolje. Koliko pa so ji bili že izkazali dobrot! Prijetnejše bi bilo seveda, če bi nastopala dobrotljivost nekoliko pristrčneje.

Pavlina ni zdaj več tako pogosto obiskavala Zore; ne da bi se bila bala Rotije, ki ji je zamerjala, da je predomača s šiviljo, češ, da se taki ljudje radi prevzamejo in pozabijo družabne razdalje; ampak utegnila ni in tudi ni več toliko pogršala zvestega srca za svoje nade in skrbi. Nade so se ji bile izpolnile, stare skrbi umeknile novim, katerih Zora ni tolikanj umela. Prav mračnega čela je prišla časi Pavlina k prijateljici; solnce tudi zdaj ni sijalo vedno na njen prag. Obe gospodinji sta bili nagle krvi in večkrat sta si prišli navzkriž. Zdaj se je zaletela stara, zdaj mlada, in svakinja Rotija je potegnila z materjo, Martin z ženo. Zora je mirila kipečo kri, češ, da se besedam, ki pridejo iz dobrega srca, ne sme gledati na zobe in da ni prav, če kdo dolgo pomni, kar se mu je hudega reklo, in hitro pozabi, kar se mu je dobrega storilo; z najslajšimi besedami da se odbijajo najnужnejše prošnje, in resnica nima tako gladke kože kakor laž.

Zora je spoznavala, koliko se na svetu pričakuje sreče, kako malo pričaka, kako se maščujejo s prevarami pregnane nade. In ona naj bi se jim

vdajala, ona, ki ni imela nobene tolažnice za čas prevare in razočaranja! In kako modro svetuje ona drugim! Namuzala se je sama sebi in se hitro lotila dela. Čemu bi se veselila ali bala česa, kar se morda nikdar ne zgodi! Kako mirno živi vsak, kdor ne teka za radostjo in ne beži pred žalostjo, ki tečeta obe hitreje od človeka.

Tako je prešlo prvo leto, odkar se je bila priselila Zora v Stransko vas. Spominjala se je prvih težkoč, trdega zatajevanja in težkega privajanja, in zahvalila je Boga, da je vse to minulo. Potem še plah pogled na prejšnja leta, in zdelo se ji je, da ima še več povoda za zahvalo, da so prešla. Morda bo z isto zahvalo v srcu pregledala na smrtni postelji vse življenje in si ga ne želela več nazaj. Bridke in mile so ji bile misli na brata Janka, ki živi sam, daleč od nje. Bog ve, kako se godi siromaku, ki ni vaje nobenega dela in ne prenese nobenega truda! Znanci se mu skrivajo, prijatelji beže pred njim, in on hira in strada huje od berača, ki se ne sramuje prositi. Ona je imela zopet nekaj prihranjenega denarja in je premišljala, koga da bi naprosila, da bi dajal bratu njeno podporo redno in v majhnih zneskih, ker se mu večja vsota ni smela dati v roke. Oh, kako rada bi ga vzela k sebi, da bi ga pripravila vsaj za smrt, ko se sam ni znal nikoli pripraviti za življenje! Koliko cvetja rodi vsaka pomlad, in kako malo dozori jeseni sadu!

Zora se je branila otožnih misli, kolikor se je mogla, ker je vedela, da moré brez vsake koristi duha in telo; a ubraniti se jih ni mogla vselej. Tudi si je preveč dokazovala, kako prazne da bi bile njene nade o boljši bodočnosti; zakaj takšna dokazovanja so sumna, kakor če si dokazuje junak, da se ne sme bati nevarnosti. (Dalje.)

Oj, zasijaj mi...

Zložil G. Koritnik.

Oj, zasijaj mi, solnčece zlato,
v črne dvomove, v dušo razplakano —
tugo izženi mi z bledih lic,
težo bridkosti v nespanju dočakano.

Glej, kakó mrejo v večeru ljubezni
rože, v bol in strast potopljene,
brez upa zlatega, brez bujnih žit
čakajo željno poljane zelene.

Kdo vas požanje, misli bogate,
spočete v občutkov trenutni krasoti?
Jaz sam sem tujec med vami, jaz sam —
blodeč sredi vas po začarani poti.

V gluhi poljani razlega se klic
mladosti moje kipeče, hoteče —
kdo jo razume, o, kdo jo spozna
solzo prosečo, ki v solncu leskeče?

Iz naših dni.

Novela. — Spisala Lea Fatur.

(Dalje.)

akšni ste mornarji? Pomilujem tvojo ženo. Pa ti ne misliš tako hudo, kakor govoriš, Milan. Ali Torini! Zapeljati tako preprosto dekletke, ji obljubovati zakon, ko je vendar vedel, da je ne more vzeti — pustiti potem, da jo preganja njegov oče, motiti jo v zatišju zakona... To je perfidno!"

„Tomaž, ne bodi smešen!“ se umika kapitan ogorčenemu pogledu. „Kam bi pa prišli, če bi jemali vsako dekletko, kateri kaj obljubimo.“

„Imam otroka in mislim na bodočnost,“ pravi temno odvetnik in vzame drug časopis v roko, kakor da hoče pozabiti v njem nekorektnosti svojega prijatelja in prijateljevih prijateljev.

„In ti hočeš biti mož, ki razume svet, Tomaž! Ali ne veš, da v tistem hipu, ko prisegamo in obljubujemo, verujemo sami to, kar prisegamo in obljubujemo? A kaj, ko je življenje tako neizprosno.“

Kapitan vrže ostanek svalčice stran, nasloni glavo v roko in strmi obupno zaspanega izraza na cesto. Ali izgovarja Torinija ali samega sebe? Kar je prišel v Ljubljano, mu je padla zavest krivice na dušo. Čudna stvar je krivica, devetoglavi zmaj je. Enkrat rojena je ne spraviš s sveta. Odsekaj zmaj glavo, zraste jih še več. Krivica rodi novo krivico. Krivec umrje — krivica ostane. Poštenje dedovo je podlaga vnukove sreče — očetov greh razdira sinovo hišo. Stari spomini prinašajo nove sitnosti, skrivnostno sta zvezani sedanost in prihodnost s preteklostjo. S potrebo, z duhom časa izgovarjamo drugih napake, da bodo ljudi izpregledali tudi naše...

Videl jo je, prijateljico otročjih let. Postarano, samotno-zvesto svoji besedi... To peče! Krasna je bila Zlata — ali dal je bil besedo in se obotavljal snubiti drugo. Otročarija, so mu rekli — bogata je, lepa. Ne bodi neumen. Kadar se ženiš, je treba šteti... Zdaj šteje, Milan: dneve in leta šteje, ko se je obračalo zvesto oko proti jugu... Zdaj pij, Milan: da pozabiš očitane vesti. Zaklade dveh svetov si ji obljuboval, a dal si ji muko samotne starosti. Nevenka, uboga Nevenka! Neprilичna je tvoja zvestoba, nemoderna. Vendar je zbudila Milana iz sna zadovoljstva. Usmiljenje in strah mu polnita dušo. Usmiljenje do Nevenke — strah, da poruši vest o njej srečo zlatolasi soprogi, da mu vzame ljubezen otrok. Domov je poslal Zlato, da ne bo več videla one, ki

je hodil vse dni za njo. Vpraševala je Zlata — on ni odgovarjal... A zdaj je Zlata doma, Alfredo se ženi, Jelušička otresa svoj turban po Ljubljani — Nevenka dela — Bog ve kaj — on pa ima fundamentalnega mačka, in ta prijatelj, namesto da bi ga potolažil, se vsaja nad njim!

Kaj čita Tomaž tako pozorno? Narodno gospodarstvo? Pikro se nasmehne kapitan:

„Čuj, Tomaž — na narodno gospodarstvo se razumeva. Iz česa obstoji narod? Iz poedincev. In narodno premoženje? Ravnotako. Če sem jaz, če si ti reven, je reven narod. Zakoni so eminenten del narodnega gospodarstva. Midva, prijatelj, sva skrbela za narod, ker se nisva dala premotiti od praznih sanj bolnih glav — zasigurala sva svojim otrokom eksistenco. Denar je v hranilnici, hiša na glasu... A spominjaš se še, ti korektni in elegantni ljubljanski odvetnik, kako so srečavala rosna jutra dekleta, ki niso pričakovala velikih dot, a so bila vendar ljubezniva. In midva praznih žepov, a polnega srca, sva bila bogata, silno bogata. Veš, kako smo zapeli podoknico Mimi in Tončki? Pametni dekleti. Nista se brigali za dijaške obljube. Pomožili sta se, zdaj pestujeta in se nasmejeta veselo, kadar se vidita.“

Kapitan umolkne iznova. Tudi odvetnik odloži časopis in pogleda po zakajeni kavarni na svetlo cesto, kjer porivajo vozičke rdečelične mlekarice in vozijo kmetje visoko naložene senene vozove. Nekaj mu zasenči zadovoljni obraz. Kaj mu ni dobro, kaj mu ni krasno? In vendar... Zakaj so tako rosna jutra, sestanki s sošolci tako polni spominov? Dobro je zdaj — ali minulosť se zagrinja v pravljіčni blesk...

„Kapitan Strgar! Ali ga ni tukaj?“ Milan se prebudi in pogleda začudeno. Njegov oče v kratki janketi, z rjavim slamnikom, skrbno izčesano brado, gre pokončno po kavarni, vprašuje po njem, dasi bi ga bil moral videti že s ceste. Toda oče hoče pokazati, da je njegov sin kapitan. A kaj se je zgodilo, da ga išče? Menda pa vsaj ni Jelušička kaj izvedela in odhitela v Trst? Mati ne molči lahko...

„Tukaj je kapitan Strgar, oče,“ se oglasi Milan in porine pred očeta stol in steklenico.

„Poiskal sem te, Milan,“ pravi oče in sede, „ker je prišlo ekspresno pismo iz Trsta.“ Važno potegne z nagubano roko pismo iz jankete in ga poda sinu. Ta strmi osupel. Kaj vruga bode! Pisava je Torini-

jeva. Kapitan se oprusti pri tovarišu in stopi pred kavarno, da odpre pismo. Obraz se mu podaljša, zobje se zatisnejo v spodnjo ustnico. Pismo v roki hodi pod oleandri pred kavarno in premišluje. Kar se mu zjasni čelo, zmagovito udari z desnico v pismo in vzklikne: „Vrhnika! Jo že imamo!“ Vrne se v kavarno. Na pragu sreča svojega očeta. „Kam se Vam pa mudi, oče?“

„K frančiškanom. Zdaj bo deveta maša in vsi moji tovariši so tam.“

„Dobro, oče, dobro, samo ne povejte Jeluški ničesar o pismu.“ „Razumem, razumem,“ zatrdi stari Strgar, dasi ne razume ničesar, in odkoraka. Kapitan se vrne na svoj sedež in začne diplomatično: „Ti — ali nisva hotela jutri na Vrhniko?“

Nevoljno ga pogleda Miren, ki pričakuje kaj drugega. Ne, da bi bil radoveden. Ali Torinijeve ženitve so vendar zanimive... Nevoljno pritrdi:

„Seveda greva na Vrhniko. Toda Sofija bo nezadovoljna, ker ni Zlate, in bo pusta napram Majdi. Majda se bo jezila name in jaz se moram nate.“

„Kaj je Sofiji toliko za Zlato?“

„Menda že. Hotela jo je nekaj vprašati. Kaj, ne vem. Saj ne ve niti Majda. Sofija je včasih tako čudna. Domišlja si, da bi mi radi videli, da se ne bi možila...“

„Aha!“

„Njej pa noben snubec ni všeč. Ne vem, kakšen naj bi bil.“

„Hm... Mi je prav žal, da ni Zlate,“ premišluje kapitan. „Nekaj jo hoče Sofija vprašati? Tudi iz njenih pisem zveni neko vprašanje.“

„Iz njenih pisem?“ se začudi odvetnik. „Kaj si dopisujeta z Zlato?“

„Še pogostoma.“

„Čudno. Sofija nima navade...“

Prijatelja se pogledata, skušata uganiti drug drugega misel in zakriti svojo. Da ni videla koga pri tebi v Trstu? čita Strgar jasno v Tomaževi duši. Prevzetno zablistajo kapitanove oči, veselo si zavija brčice. Kaj ko bi se zaljubila mrzla Sofija vanj? Saj bi ne bila prva! Take stvari se dogajajo Toriniju vsak dan in zakaj se ne bi tudi njemu? Čemu pa pisari Sofija Zlati in skriva to sestri? Zakaj povprašuje po Zlati? Po njem vzdihuje... Kako prijetno! On pa ji poreče: Kako žal mi je, gospodična, da nisem prost... A kaj — ko bi? Sofija je lepa, dopadla bi se Toriniju. Na Milanovo prigovarjanje bi ga vzela. Ali stoj: Njena dota bi bila komaj za dolgove in Tomaž, ta bornirana duša, bi nasprotoval. Bedak, ker mu je razkril preveč — zdaj mu je neprijetno. Treba je molčati, biti previden pri svojih prijateljih. Le molk nam daje poročstvo, da bomo uspeli s svojimi načrti.

„Pojdiva, Tomaž, proti kolodvoru,“ de kapitan polglasno. „Dogovoriva se o kupčiji. Gre za procenete. Ti poznaš dekleta iz Ljubljane in njene okolice, oziroma njihovo doto.“

„Največje dote so na Vrhniki,“ se nasmehne zadovoljno Tomaž, „in rodbine so tudi ugledne.“

„No, pa plačaj, majorjev zet!“ se pooblači kapitan, ki je bil mignil markerju in potegnil že listnico iz žepa. Spomnil se je, da je priženil sošolec skoraj še enkrat toliko kakor on, in da se ne ve, koliko še dobi Majda po majorju, zlasti če se ne omoži Sofija. Tako srečo ima Tomaž, dasi izgleda kot bi ne znal šteti do pet... A čuj, prijatelj! Sofija šteje komaj šestindvajset let... Računi so računi, Miren moj — prevarijo radi...

„Hura, na Vrhniko! Adijo, gospoda! Danes smo fantje!“ Tako prevzetuje kapitan na vratih, rožlja s sabljo, se dotika s prsti kape. Kar prebledi. Mimo kavarne prihaja bela bluza, sivo krilo, bojazljiv obraz. Kakor človek, ki je gnan od močnega čuvstva, prihaja Nevenka. Na kapitanov pozdrav zažari kakor večerno nebo, drhteč usmev ji odpre ustnici, na slabokrvnem obrazu se menjujeta žalost in veselje, kakor se pode jesenske dni oblaki po vihnem nebu. — Prodirno pogleda Miren prijatelja. Ta poskuša zažvižgati: Hej junaci! pa se mu ne da, hoče izpregovoriti o kupčiji, pa ne spravi besede iz ust. Molče korakata mimo zlatočelih stavb, ki so vzrastle na prostoru nekdanje bolnišnice. Pri Bavarskem dvoru se ustavi Strgar, pogleda nazaj in meni:

„Od ljubljanskih ulic mi ugaja še najbolj ta. Široka je, zračna in čista. Tu moderne hiše, tam planine vekovite; Tomaž — ob morju pogrešam naših planin, blesteče se mi pokažejo v sanjah.“

Miren ne odgovori, toda Strgar razume njegov pogled: „Le deklamuj! Saj se poznamo.“

Ti prijatelji, ki vedo vsako tvojo misel in registrirajo vsa tvoja dejanja!... Nekam težko začne razlagati kapitan, da mu je pisal stari Torini silno ogorčeno pismo, v katerem mu pripoveduje, da je razdril Alfredo v eni uri, kar je snoval njegov oče že celo leto; v pismu trdi tudi, da je Strgar kriv vseh Alfredovih neumnosti, in mu naroča: Vi poznate Alfredov okus, Vas bo poslušal. V Ljubljani so imovite hiše in Kranjice so lepe. Znano mi je, da je vzel kapitan iz Hamburga hčer ljubljanskega trgovca. Zakaj ne bi našel Alfredo tam svoje izvoljenke? Vi ste krivi, Vi uravnajte. Čas imate te počitnice. Če ni Alfredo bogato oženjen do novega leta — moram vzeti v roko beraško palico. Pustili bi bili prismojeno Kranjico, ko je hotela v morje, in Alfredo bi bil že davno mož Polonijeve. Tako pa ste pregovorili ubogega bedaka, mašinista, da jo je vzel — in to samo zato — da bo greh in sramota...

„Take mi pripoveduje! Samo zato, ker ni hotel Alfredo prodati se tisti sušičasti, medlooki stvari!“ se jezi in pritožuje Strgar. Hotel je najboljši, in zdaj tako sumničenje. Kaj je vedel in poznal človeškega srca čudno valovanje? — „Veruj mi, Tomaž, nikdar mi ni prišla grešna misel, sramovati bi se moral svojih nedolžnih otrok. Ti si oče, razumeš to. Ali zdaj moram najti Alfredu ženo. Krepostno in lepo Kranjico. Tudi če ne bo imela denarja za dolgove samopašnosti. Po koliko pa imajo Vrhničanke?“

„Po petdeset, sto, dvesto, do tristo tisoč.“

„Živio! Dobimo najlepšemu kapitanu najboga-tejšo Vrhničanko.“

„Si neumen, Milan? Kdo bo dal svojo hčer takemu? ...“

„Ne bodi siten, Tomaž. Samo odvetniška nerazumnost te je. Dobro veš, kako lahko dobi ženo, kdor reprezentuje le količkaj. In Torini bi je ne dobil? Kjer bo zasidral, tam bo sprejet. Še tvoj solidni, strogi tast bi mu ne branil hčere.“

„Mojega tasta in Sofijo pusti pri miru ... Mojemu tastu bi jaz moral odkriti vse — in veš, da nas vrže potem vse vkup iz hiše. Sploh ni Sofijina dota dovolj velika za dolgove tvojega kapitana. Tudi ne umejem, kako spada to v narodno gospodarsko politiko, spravljati slovenski denar v tuje roke.“

„Tomaž, ti me skrbiš. Kaj se ne kupuje tudi narodnost? Ali bo Italijan še Italijan, če vzame vrlo Vrhničanko? Saj govori že zdaj rad slovensko, ker se je naučil od svoje pestunje. In kako povzdigne glas bogastva ugled Slovencev: Tržačan poplača svoje dolgove s slovenskim denarjem! Spomini stare vrhniške slave se obude, ko pripelje iz Nauporta zmagoviti Jazon — Torini — zlato runo — bogato nevesto. In jadrati bodo moderni Argonavti tjakaj ... Dvojna reka izvira iz staroslavne sela: Ljubljana in zlato.“

„Nehaj, Milan,“ reče suho odvetnik. „Govoriva resno. Jutri pojdeva in poizvem pod roko, če je kje kaka prilika.“

VII.

Pri sv. Pavlu na Vrhniki je odzvonilo, pri sveti Trojici še zvoní in kliče. Vrhniške hiše odpirajo oči. Ob široki Novi cesti se je začel nemir delavnega dne. Tam zveni kladivo, vrte hlapci stroje, tu hite delavci na polje. Opaljeni, mišičastih rok, krepke postave. Vrhniški pot se ustavlja ob hišah, poslušá zamotana naročila gospodinj, kima in obljubuje. Mimo njegove cize zdrči nagel samodrč, pozdravljan od vriskajočih otrok. Ljubljana pripoveduje mostu in vrbju staro povest o svoji mladosti, kakor se hvali starka s svojo nekdanjo lepoto: Zalivala sem vso ravan, nosila sem široka brodovja slavnih na-

rodov. Na meni, znani plovni cesti, se je stekalo življenje dežel. Zdaj me je uklenila tesna struga, zdaj plove po meni samo čoln s kamenjem. Kopljejo kanale, odkazujejo mi poti, da se ne bi smela razliti v hipni ogorčenosti in moči po svoji stari lasti. A čakajte, mostovi in polja! Še hranim v skalnatih hodnikih skrito silo ... Pripoveduje in grozi Ljubljana. Most se ne zmeni, le vrbje se stresa.

Zvon na griču je umolknil. Po stezah in klancih stare Vrhnike hite urne in postavne domačinke, se trudijo poti nevajene jezične letoviškarice k cerkvi med smrečjem. Preljuba prijateljica je domačinu in tujcu. Vsakega pozdravlja, kadar prihaja, vsakega spremlja, kadar odhaja. Pod lipami pred cerkvijo se pozdravljajo dekleta z živahno besedo, počakajo, da gre mimo njih duhoven, ki mašuje na radost Vrhničanov tako rad v cerkvi med smrečjem. Domačin je, ki se vrača vsako leto v dragi dom.

Duhovnikova visoka postava izgine pod portalom, dekleta zro pričakovaje po stezah: Kaj da ni Sofije Grnovičeve? Sicer je prihajala tako rada, kadar je klical zvon na griču. Ni vsak dan maše pri sv. Trojici. Sicer je bila Sofija vesela, kadar so se vračale v počitnicah Vrhničanke učiteljice, Vrhničanke pomožene. Zdaj se ogiblje družbe, se skriva prijateljicam, kakor da jim hoče zakriti nekaj. Je resna Sofija zaljubljena, ali misli morda na samostan?

Kaj dela Sofija Grnovičeva? Njena hiša za Vrhniko, zadnja na poti v Močilnik, spi dolgo. Vrata železne ograje, ki obdaja prostorni vrt in veliko poslopje, mirujejo. Spavajo bele rože, ki se vzpenjajo po zidu, se objemljejo v belih grmih med stezicami. Črni pes za hišo leži mirno ob verigi, posli hodijo previdno, kajti gospodar major ima protin in je zaspal šele proti jutru, in gospica Sofija je zelo rahlega spanja. Že odbije pri sv. Pavlu osem, ko se odpro zelene durice oken in pogleda dan radovedno v nežni obraz, ki nosi sence bolehnosti, dušnega nemira. Siv rob, modra zenica. Čudno oko. Polno zatajenega čuvstva. Pričakovanje izdaja, ko pogleda na cesto. Tam drdrajo lojternice, drče samodrči, prihaja vlak. Prihajajo tujci k izviru Ljubljane, prihajajo Tržičani — ne pride tisto, kar pričakuje Sofija. Hite Vrhničanke, beli cvetovi, v svet. Raznašajo glas lepote in uma Vrhničank. Sofija ostaja doma. One se vračajo s cvetočo deco — Sofija je sama. Učiteljice, njene prijateljice, ji zaupavajo: Da ne bodo nosile več trnja svoje težavne službe. Prišlo je tako, naredilo se je nenadoma ... Zakaj ne pride tebi, Sofija, zakaj se ne naredi tebi?

Haljo iz svilene mehke tkanine, rožnate boje, izbornega kroja, dene nase Sofija. Rjave lase z zlatim leskom, ki senčijo tako lepo blede obraz, zavije preprosto in pritrdi z glavniki nemirne kodrce

na čelu. Pred hišo natrga šopek belih rož in hiti proti Močilniku. Ko stopi z glavne ceste na stezo, jo objame skrivnostni mir Močilnika. Prikipele so gore iz ravni, se stisnile v krogu, kakor da so gradovi duhov, ki čuvajo zaklad vode, ki se izteka izpod gora. Drevje in grmičje zakriva vhod v velikanske gradove. Le tuintam vidiš obris vrat, odprtino, podzemsko pot. Zelenogledi zmaji, rdečekapi škrti čuvajo vhode. Tam se vicajo zakladov lakomne duše, od tam prihaja nočne ure divji krik, šumenje. Kakor da hočejo vse notranje sile zemlje na dan, kakor da pravijo razumnemu dolgo mučno povest o zemljinih skrivnostih. Tisti čudni glasovi so bili primamili pred leti semkaj mladeniča. Naselil se je v jami, pod katero se izliva peneča Ljubljana. Poslušal je in ugibal govorico vode, dokler ga niso potegnile v sebe sence skalovja. Nad njegovo zapuščeno celico si je priredil svojo drug samotar. Pobožen mož, ki se ne gane iz svoje celice, ne pogleda iz svoje knjige. Pogostoma ga obiskujejo ljudje, kajti daleč gre glas o lepoti Močilnika, o svetosti in dobroti Puščavnika. Da bude Puščavnika iz njegove zamišljenosti, da mu javljajo svoje želje, potegujejo za žico ob ograji, stresajo zvonček na strehi. Zvonček drami in opominja Puščavnika, svetega Antona, da mora govoriti pri Bogu za ljudi, katere moti še svet in njegove želje.

Ob stezi pod Puščavnikovim domom cveto kresnice. Deklice, ki romajo k sv. Antonu, jih trgajo rade, jih vprašujejo, če jim izpolni svetnik željo. Kresnice se zganejo, ko prihaja Sofija, roke polne rož, in si šepečejo: „Poglej ono, ki prihaja vsak dan in nosi rože Puščavniku. In zvoni. In ko se bo vračala, nas bo trgala, obtrgovala. Kaj trpimo me cvetke od zaljubljenih deklet!“ ...

V peneči vodi pod Puščavnikom plešejo radostno ribice, lesketajoča stoji rosa po grmičju in drevju skalnatega doma. Sofijina vitka noga se vzpne proti celici, bela roka prime za žico. Po tihi jutranji krasoti plava proseči zvončkov glas, se odbija od skal, umira tam doli nekje ... Bela roka se povesi, na roko se sklone glava, Sofija Grnovičeva gleda v vodo, se izgublja v sanje. Tako tiho je jutro ... Kakor deklica, ki premišljuje sanje noči. Tu se voda peneča igra s solncem, tam stoji lena, zelena — neresena uganka. Oj ti Ljubljana! Po katerih potih prihajaš in kod hitiš do hrepenenja vseh voda, do večnega morja? In zakaj hiti Sofijina misel vedno do morja, krasnega, sinjega?

Pred Sofijo vstane krasno morje. Ob njem tržaške palače v ponosnem krogu, na njem brodovi kakor gore. A na brodir visok poveljniški most. Tam stoje kapitani. Resni, nedostopni. Merijo ladjino pot, uravnavajo njeno smer. Kapitan! Roman-

tična oseba. Ko se ziblje po morju, trepeče zanj duša soproge, matere. Kapitan! Kje, na kateri ladji je pač oni, katerega je videla samo enkrat, da ga ne pozabi nikdar več? Kopna zemlja ni rodila takega. Take može mora roditi samo morja veličastvena lepota in divja sila. In kakor morje mora biti globoka njegova duša, silna njegova jeza, sladka njegova ljubezen. Kako krasno bi bilo, da ljubi mornar Sofijo! Trepetala bi ob nevihti, upala v tišini. Sofija, kaj si želiš? Tako krasno, tako mirno je življenje na Vrhniki, pri očetu. Kakor biser, spravljen na varnem, si tu. Nobene nevihte, ne zunanje, ne notranje. Ta tiha voda ne povzroča viharjev, to tiho življenje ne vznemirja srca. Cveto cvetlice, venejo, klijeje nove. Ni mirnejšega življenja, ni lepšega kraja. Kako, Sofija, da si želiš nevarnosti sinjega morja? Na njem, ob njem, zanj polje boj strasti. Boj za obstanek narodov in poedinca. — Ti nisi, Sofija, za glasno, velikomestno življenje. Vzrastla si ob izviru tihe reke, ostani ob njej. Oče je potreben tvoje družbe, tvoji živci ne prenesejo izpremembe, tvojo čisto dušo bi ranili pojavi velikomestnega meteža.

Tako ji skrbno govorita sestra in svak: — Naša Sofija ni da bi šla kam, ni da bi se možila. Ona je preveč idealna. Proza zakonskega življenja bi jo uničila. Tudi moža ni za našo Sofijo. Kakšen bi pač moral biti za njo? In da jo vzame kdo iz ljubezni! A zdaj je vse sama špekulacija. Sofija se bliža tridesetim, ima svoje nazore, se ne bi mogla obrniti po možu. Oče se stara. Rana, dobljena pri okupaciji Bosne, ga vrže večkrat na posteljo. Pri očetu naj ostane Sofija. Saj je tako krasno doma. Naš ded rezlja igračice za svojega vnuka, naša teta spleta nogavičice za svojega nečaka.

Da. Bila jima je hvaležna. Noben pustolovec, ki bi hotel poplačati z bogato doto dolgove svoje lahko-miselnosti, ni potrkal več pri Grnovičevih. Šel je glas, da se Sofija ne mara možiti, ker je bolehná. Ona sama je verovala temu glasu. A zdaj, Sofija? Kaj ni prišlo nate burno, čez noč — hrepenenje po drugem življenju? Zavest, da si mlada in zdrava, te prešinja, zavest, da nisi za staro teto, ne za usmiljenko?

Trst. Mogočno пристanišče jader vseh vetrov. Zaželela je na pomlad po njem, ko so vršali vetrovi divji boj, ko je grmelo pod Puščavnikovo jamo. Videti je hotela Trst na pustni dan.

Vselej postrežljivi svak in ljubezniva sestra sta se peljala ž njo. Oče ni mogel, ali ni hotel. Dobil je tiste dni vest, da je umrl njegov prijatelj poročnik Čavski, in bil je posebno vznemirjen.

V Trstu so se sestali z Mirnovim prijateljem, z domišljavim kapitanom Strgarjem. Trdil je takoj, da dobi on Sofijo moža. Kapitana! Zavrnila ga je hladno. Miren mu je rekel, da niso Grnovičevi sprav-

ljali na kup, da bi plačevali dolgove kakega pomorskega razbojnika.

Strgar se je smejal, toda prisiljeno. Povabil jih je v Koper, da vidi Miren, kako ženo in premoženje lahko dobi pomorski kapitan. Miren je bil radoveden. Bilo je tam ... V Kopru.

Ono mesto s svojim izrazitim licem jo je sprejelo ljubeznivo. Obetalo ji je, da najde v tesnih ulicah davno pogrešano. Takrat še ni bilo razstave. Pred slavnim vodnjakom na ribjem trgu se je drlo nekaj žensk, ki so nakladale potrpežljivim osličem kože in late za mleko. Mestna mularija je preganjala smešno našemljene fantaline. Sicer je bilo vse prazno. Ali nad starim zidovjem, ki je videlo veke človeške zgodovine, je trepetalo vonjivo v sladkem pomladnem vzduhu. Že so cvetele tam vijolice in rožmarin.

Strgar gostov ni čakal v pristanu, dasi je bil tisti dan prost službe. Ni vedel ravno, s katerim parnikom pridejo, in Koper ni tako velik, Marušičeva hiša ni tako majhna, da je ne bi našli.

Starinska hiša z obokanim tesnim vhodom. Nad obokom napis in nekakov grb. Na klopi pred hišo se je solnčil lep star mož, obrit, črno kapico na glavi. Bil je stari Marušič. Pozdravil je z odkrito primorsko besedo, povedal, da ima Milan ravno obisk, in jih peljal tačas v pritlično sobo. Bili so še na pragu in slišali Milanov razgreti glas. Odgovarjal mu je drug glas, ki se je zdel Sofiji kakor godba. Obstala je nehote. Kar so se odprla zgoraj vrata; po stopnicah je priletel in hitel skoz vežo, nagle kretnje, ponosne hoje, mlad pomorski kapitan. Dva plamena pod božanstvenim čelom sta se ustavila za hip ob Sofiji. Nekaj je preletelo krasni moški obraz. Presenečenje — žalost? Potem kratek pozdrav. Sofija bi bila rada pogledala za vihrajočim. Toda Milan je pritekel z Zlato. Predstavljanje, seznanjanje, ljubki otroci so odvrnili Sofijo od one misli. — Vendar je videla na Strgarju, da je imel neprijeten nastop. Kaj neki sta imela kapitana? Strgar in Zlata sta molčala in Sofija ni mogla vprašati, kdo je bil oni gospod in kaj sta imela. Samo iz tega, da je povzdigoval Strgar svojo zakonsko zvestobo, ko je jel oči obračati okrog Sofije, samo iz tega je mogla posneti, da se oni Strgarjev kolega ni vedel solidno in pošteno. Silno rada bi bila vprašala, kdo je in kaj je zakrivil. A sramežljivost, strah pred porogljivim sestrinim pogledom, jo je zadrževala. „Kaj ti, starka, se zanimaš za lepega moža?“ bi se smejala Majda. Mlajša sestra ima starejšo vedno za strašno staro. Ugibala je Sofija, kako bi kaj izvedela brez sestre in svaka. Govorili so o sokolski slavnosti. Da pripelje Milan svojo ženo tedaj v Ljubljano. Sofija se je razveselila, povabila je Zlato, da pride z otroki na Vrhniko.

Sokolska slavnost je bila. Danes ali jutri utegne priti Zlata in tedaj izve ... in sv. Anton ji nakloni ... Ona obišče zopet Zlato, oni kapitan pride k Milanu ...

„Gospodična Grnovičeva! Hahaha! Pri svetem Antonu? Hahaha! Kako gledate! Saj me vendar poznate, gospodična. Prišli smo z vlakom in smo Vam pohiteli naproti. Oni gredo za menoj, jaz sem bil nestrpen ...“

Živo zardi Sofija. Kako nedelikatno se smeje kapitan, se tolče po kolenih. Je li uganil njene misli in naklepe? Naglo se vzravna ponosno, njen hladni pozdrav prepodi prešerni smeh kapitanov. Strgar se zave, da se obnaša predomače, da nima opraviti s koketno Tržačanko, pač pa z visokomerno hčerko bogatega majorja. Pa se zanesi na ženske! Slonela je ob zaupniku zaljubljenih deklet, kakor šestnajstletna deklina. On je vzrastel sam pred seboj. Saj je vedel, da vzdihuje samo po njem ... O krasno, biti oče in soprog in videti, kako gineva ženski svet za teboj! Strgar, dobri, zvesti soprog, se zaveda svetosti zakona. Ali besedica tolažbe takim revicam ni greh. Poreče ji: — Gospica Sofija — usoda ni hotela ... Nosite vdano svoj delež ... Neusojena in vendar draga ... Vzemite drugega ... Res je malo takih mož kot sem jaz — ali glejte — ni bila božja volja ...

Tako je stal velik sam pred seboj. Zdaj se pa čuti poraženega. Mrzla in nedostopna stoji Sofija pred njim, in vendar je pričakovanje v njenih globokih zenicah. In to pričakovanje je v zvezi z njegovim prihodom. Razumi vrag ženske!

Sofija se spusti po stopnicah od kapelice in gleda nestrpno po stezi. Milan razume in ji ponudi roko. Ona odkima lahko in prime za krilo: „Rosa je.“ Na desno in levo se klanja deteljica, se ozirajo kresnice. Milan sledi molče drobnim nogam, neprijetno mu je. Povprašala bo po Zlati in vsa njena dobra volja bo za danes proč. Same sitnosti ... Sofija se ustavi in ozre: „Že gredo. Majda in Miren. Ali kje je gospa Strgarjeva?“

„Oh“ — naredi Milan. „Saj me niste pustili, gospodična, do besede. Naročila mi je mnogo pozdravov za gospodično. Zrak v Ljubljani ji ni ugajal, dobila je hudo migreno.“

Zlate ni! Sofija je prebledela. Njeno presenečenje ni ušlo Milanu. Hotela je nekaj izvedeti od Zlate, za osebo ji ni bilo toliko. Ženske so druga napram drugi polne zvijač. Zdaj pozor! Zdaj bo izkušala izvedeti od njega, česar ji ne more povedati ne navzočna Zlata.

In zares premišljuje Sofija, kako bi vprašala Strgarja, preden prideta svak in sestra vmes. Čutila je uprav fizično bolečino, ko je rekel Milan nemarno, da se je vrnila Zlata v Koper. Zdaj pač mora vpra-

šati Milana, toda tako, da ne bo čutil njene namere. Nedolžno šaljivo pogleda Sofija: „Ali se, gospod kapitan, ne bojite pustiti svoje lepe soproge v bližini izprijenega Trsta?“

„Za Zlato da bi se bal?“ se začudi odkrito Milan. „O gospodična! Ne pusti me, da jo podim tudi z bičem od sebe. Imam tako srečo ali nesrečo, da se me drži kot klop.“

„Ne bodite presigurni. K Vam prihajajo vendar Vaši kolegi. Spominjam se, da sem videla odhajati od Vas moža, ki se mi je zdel nevaren. Vi ne bode vedeli, koga mislim, pa saj veste, da se vtisne onemu, ki pride prvič v kako hišo, vsak obraz in vsaka beseda živo v spomin.“

Nedolžno in mirno je govorila. Vendar se je udaril Milan po čelu in vzkliknil: „Bil je Torini! Kregala sva se...“

„Torini...“ je ponovila Sofija nehote ono dolgo zaželeno ime in umolknila. Kaj naj še vpraša, da se ne izda? Strgar pa poudari: „Da, Torini, Alfredo Torini. Najlepši kapitan vseh morij, neoženjen, star petintrideset let.“

„Hvala za točno informacijo,“ se pokloni Sofija in hiti v naročje sestre. Miren pozdravlja sva-kinjo, a pogleda prodirno prijatelja. Kaj je pravil svakinji? Čuvaj se, Milan! — Strgar pa pomežikne prijatelju: Ej Tomaž! Računi so računi! Prevarijo nas pogostoma. Volja božja je, da se snidejo ljudje od severa in juga, in Milan Strgar je izvoljen, da izvršuje sklepe usodine. Lep je denar, Miren, sto tisoč kronic in kdo ve, kaj še po očetu in če se ne omoži teta Sofija. Dvesto tisoč kronic! Gotovo jih vidiš v sanjah, Tomažek moj. A počakaj, da izvem, koliko bi dal res major svoji starejši hčerki.

Majdo je zelo imelo, da bi izvedela, zakaj nosi njena neomožena sestra rože k Priprošnjiku možitve željnih deklet. Domenila sta se z Mirnom, da jo izpraša danes na previden način.

„Pa nič ne vprašaj po fantku,“ je očitala rahlo sestri, ko jo je poljubila na obe lici. „Nisem ga mogla vzeti s seboj. Zobke dobiva, pomisli Sofija, tako srčkane zobke. In če imenujemo teto, tolče z ročicami od veselja.“

„Jako sem ginjena,“ se nasmehne Sofija in se oprostí sestrine roke. „Dovolita, da nadaljujem z gospodom kapitanom pogovor o morju.“

Sofija se je oklenila Strgarjeve roke, oblak je zamračil sestrino lice. Prijela se je moža in hitela: „Govorita, midva poslušava zanimive kapitanove novice.“ — Toda dobri namen Mirnove soproge je preprečil oblak mladih dam, ki so prihajale od Vrhnik in so pozdravljale z živahnimi klici Majdo, jo zapletle v mrežo vprašanj brez odgovora. Tako je zaostala Sofija in Strgar je pričakoval novih vpra-

šanj. Prišlo je željno in naglo: „Oni kapitan — Vi ste imeli prepir ž njim — on je vendar plemenit, dostojen mož?“

Govori zdaj, Milan Strgar! Poglej v to čisto lice, čuti trepetanje roke vznemirjene dozorele deve in govori resnico! Kako bi jo mogel — bi smel povedati? Prekruta je. In on išče Toriniju neveste na Vrhniki. Da bi vedel Tomaž, da se zanima sva-kinja za Torinija, razkrije idealni Sofiji dejstva, ki so zelo razumljiva pametnemu človeku, pa so strašna neizkušeni deklici. On mora pripraviti Sofijo za vse

ŠKOCJAN PRI UNCU

slučaje. Previdno je jel Strgar opisovati prijatelja: „Kapitana Torinija, gospodična moja, pač ne smemo soditi kakor navadnega človeka. Silno plemenite duše je, ali vroče italijanske krvi in mater je izgubil zelo zgodaj; oče, bogat mož, je stregel sinovim željam. Lep in premožen, kako naj bi ostal kakor lipov bog sredi družbe, ki išče samo zabave? Zrastel je med ljudmi, katerim je ženska igrača, lov na omoženo čast.“

„Strašno!“ izusti Sofija. „Vi vendar nočete trditi...“

„Ali, gospodična Grnovičeva, Vi ste vendar čast-nikova hči in ste že slišali o različnih aferah...“

Vidite: Kakor naših častnikov, tako ne smemo soditi mornariške po tesnem kopitu vsakdanjega življenja. Milje, prilika nanese vse. Glejte, gospodična: Mornar je veren, ali je veseljak. Vidim, da sem Vam vzel vprašanje iz ust. Taki smo. Mornar dvori, on išče ženske družbe in ljubezni.“

„Ali oženjeni ste vendar solidni?“ trepeče Sofijin glas.

Strgar se udari po prsih: „Poglejte mene, gospodična! Kdo mi more očitati kaj? In kako težko je pomorskemu kapitanu — meni posebno — ostati trden. Ženske, mlade in stare, nore za kapitani. In Torini! Kadar prihaja z ladje, ali kadar gre iz svoje palače, vedno ga čaka cvet Tržačank. Nastavljajo se mu peš, v samodrčih, v kočijah. On pa zapoje o ženski: *La donna è mobile* ...“

„In jo zapusti! Ali to je perfidno, gospod kapitan! Bližati se ženski, kratkočasiti se z njenim poštenjem ... Pustiti jo nesrečno vse žive dni ...“

Jezno gore Sofijine oči. Strgar povese svoje. Ali ni to očitano zanj? Naglo izgovarja sebe in prijatelja: „Ali, gospodična Grnovičeva! Ob morju niso tako tragični ljudje. Vsa ta znanja vendar nimajo nič resnega. Te ženske ne zahtevajo zvestobe od nas in bi se smejale, da jo zahtevamo mi od njih. In človek se naveliča takih šal. Tudi Torini se jih je. Zdaj si išče žene. Ker pozna varljivi velikomestni svet, mu ni vseč ne Tržačanka, ne Italijanka. Že večkrat je razdril ženitve, ki jih je zasnoval njegov oče. — Poišči mi tiho slovensko dekle, mi je naročal in obljubil je, da pride za menoj na Vrhniko. Kaj menite, gospodična Grnovičeva, če potrka lepi kapitan tukaj kje, ali se mu bodo odprla vrata?“

Sofija rdi in blede, ne odgovori. Majda in Miren sta se rešila iz zanj vprašanj in odgovorov, sta se ustavila in gledata karajoče sestro. Sofija se oklene Majdine roke in povprašuje o nečakovih zobkih. Miren bi izpraševal Strgarja, o čem je bil pogovor, ali Strgar se predstavlja, se klanja in dvori mladim damam, govori o svoji soprogi in deci, se postavlja: Škoda, kajne, da nisem več fant ... O le počakaj, Milan, kmalu izve Zlata, kako se obnašaš tu ...

Pri kosilu je postal Miren silno nervozen. Ljubeznivo je stregla Sofija gostu, ki ji je dvoril, na način, ki se je zdel Mirnu nesramen. Sofija je žarela in major je pozabil ob njenem smehu Majdinih priklupljivih besed. Seveda. Major je ves srečen, če se smeje Sofija. Vselej mu je bila ljubša starejša hči, in kdo ve, kaj ji da še, tej Sofiji! In kako žari danes! Kakor cvet, ko se mu bliža toplota solnca. Še nikdar ni zapazil Miren, da je svakinja lepa. Danes se mu odkriva to. Nekaj neizrecno čistega

in gosposkega je v njenih potezah in kretnjah. Zakaj se nisi pobrinil, Miren, za majorjevo starejšo hčer? Pa saj ga ni uvaževala Sofija nikdar. Nekoč ga je celo spravila v zadrego z vprašanjem, če bi hodil Miren za Majdo, da Majda nima stotisoč kron. Neumno, neumestno vprašanje! Ali major, kaj ima, da posluša tako pozorno Milana? Misli morda, da mu pripelje zeta? Zdi se večkrat, da bi major rad videl, da se omoži hči. Ko je vendar še bolan in potreben postrežbe. Seveda bi mu stregla v takem slučaju Majda, ali Sofijina dota bi vendar šla ... One krasne številke, ki plešejo Mirnu vedno pred očmi ... Major ima na vsak način nekaj na duši. Sam vrag vedi! Kako pogleduje hčere in njega. Saj je še krepak mož, in da ni one rane, da nima včasih protina, ne rekel bi dvakrat ... Taki stari tasti vdovci zagodejo zedom radi kako nepričakovano ...

Nervozen je bil Miren pri kosilu. Zlasti še, ko je dejal Milan Sofiji: „Jutri pride moj prijatelj iz Trsta. Ogledal si bo izvir Ljubljane. Smem pripeljati potnika k Vaši gostoljubni mizi?“ Sofija je odgovorila žareča: „Pri nas, gospod kapitan, spoštujemo stare slovenske navade. Drag nam je vsak gost, kaj ne, papa?“ — in je major odgovoril: „Gotovo! Posebno, če ni oženjen.“

Drugokrat bi bila Sofija užaljena od take šale, danes je sklonila glavo na krožnik. Milan pa je pogledal izzivaje Mirna in poudarjal: „Sam srečen v zakonu, želim tudi drugim take sreče. Vrhnika je znana po lepoti in čednosti deklet.“

„Po bogastvu,“ ni pristavil lisjak. Užalilo bi Sofijo, da jo išče kdo radi denarja. Kakor da ima ženska brez denarja kako vrednost! Dovolj je imel Miren. Pri črni kavi je namignil Majdi, da odvede Sofijo, in je obrazložil staremu majorju, da sta z Milanom po opravku tu, da iščeta bogate neveste. V črnih barvah je narisal majorju Torinijeve zadeve in značaj in končal: „Za mehko dušo kot je Sofija bi bila smrt, samo da ve kaj takega. Druga Vrhničanka bo znala voditi takega moža. Jaz stopim zdaj v hiše, ki si napravijo lahko to veselje, da kupijo svoji hčeri najlepšega kapitana. Milan, ti pa zabavaj tasta.“

Ni pustil rad Milana. Toda bal se je, da mu ne pokvari kaj s svojim predrznim nastopom. Tu pa ve zdaj major, kak mož je Torini.

Ko je odšel Miren, se je zavil major v gost oblak dima in je premišljeval, kdo ve kaj. Milan je kadil in se oziral po slikah na steni jedilnice. Naslikala jih je nežno, a naravno Sofija. Cvetje in sadje. Kako bo okrasila njena postava in roka starinsko jedilnico v palači Torinijevi ...

Major preloži desno nogo na levo in pregovori iz dima: „Vreme se bo prevrglo. Trže me pod ko-

lenom, kjer me je zabodel turški bajonet. Bilo je pod Jajcem, kapitan Strgar. Vi ne veste, kaj je vojska.“

„To je uvod,“ pomisli Strgar. „Mož pove nekaj važnega. Zdaj pride nekaj o starosti. Bi bilo majorju hudo, da ga zapusti Sofija?“ Kakor da misli vse drugo, reče Milan: „Mogoče, gospod major, da izvemo v kratkem, kaj je vojska. In še vojska na morju! Italijani zijajo kakor lačne vrane. Mi jim pomečemo naše ladje v žrelo, da se zaduše.“

Major ni poslušal Strgarjevega odgovora. Preložil je zopet nogo in mrmral: „Da — ti kapitani . . .“ Nakrat pa vpraša glasno: „A kje ga je videla Sofija?“

Strgar je pojasnil, kje, in kako ni vedel on ničesar, da je vzbudil njegov prijatelj zanimanje go-spice, kar je tudi škoda, ker je gospica prerahločutna, kakor pravi Miren . . .

„Pustite Mirna,“ veli z vojaškim tonom major in pokaže osivelo glavo iz dima. Tedaj odloži mož svojo pipo in zaviha grozeč brke, ko poudarja: „Tako! Zdelo se mi je nekaj pri Sofiji. Ali lastne skrbi so me motile, da nisem vprašal. Oni Torini je tedaj razsipnik in . . .“

„Ima preteklost . . .“

„Bil sem vojak,“ je mahnil major z roko. „In osebe kakor Sofija, prijatelj kapitan, ljubijo samo enkrat. Zakaj bi kratil tesnosrčno Sofijino srečo? Neumni se izmodri in modri obnori. Saj veste. Ona ženska je omožena, je plačana. Schwamm drüber! Sofija dobi dvestotisoč dote. Če se ji dopade kapitan, naj ga vzame. Vidite, prijatelj, meni je silno ljubo, da si išče Sofija sreče izvun očetove hiše ravno o času, ko očeta sili vest, da pripelje drugo gospodinjo tusem.“

„Kaj meni gospod major?“ se je začudil Milan. Major mu je požugal: „Ne tako glasno. Naj ne izvedo moje hčere prezgodaj, kar bi izkalilo naše prijateljstvo. Saj Sofija je blaga, razumela bo in odpustila, toda Majda in Miren . . . Naj ostane tedaj med nama, kar Vam povem. Glejte, prijatelj kapitan: Kar zagrešimo v mladosti, nas muči v starosti. Vsak greh zahteva pokoro. Godi se tudi meni tako. Povem Vam stvar, ki je bila neznana moji rajni ženi in je neznana mojim hčeram: Ko sem bil še mlad častnik, sem se zaljubil v guvernanto, pošteno, toda revno dekle. Da bi jo mogel vzeti, bi bil moral kvitirati, iskati si druge službe. A jaz sem ljubil vojaško suknjo, ugled. Nisem je ljubil tako nesebično, da bi pustil, kar je bilo gotovo, in da bi iskal negotovega kruha. Upal sem na neko bogato teto in sem tolažil svojo zaročenko, da jo vzamem, kadar podedujem.“

Ona revica je odbila par dobrih partij in je čakala in službovala. Teta pa nikakor ni hotela umreti. Preteklo je deset let. Jaz sem postal poročnik, ona je bila v tridesetem letu. Imeli smo velike vaje okrog

Vrhnike. Seznanil sem se z mlado in bogato Vrhničanko. Njena sveža lepota mi je omrazila mojo v skrbeh se starajočo nevesto, njeno premoženje mi je bilo porok, da ne bo bivala beda in skrb ob najinem ognjišču . . .

Poročil sem se. Prijatelja poročnika, ki me je spremljal včasih k moji prvi nevesti, sem prosil, da razloži in pove oni . . . Tolažil je zapuščeno . . . Bil je blaga, nepraktična duša. Slekkel je vojaško pisano suknjo radi starikave guvernante. Plemenito dejanje — ali ni ga spremljala sreča. Pregarjale so ga bolezni ženine, slaba služba je dajala slabega kruha. Meni pa je šel denar kar na kupec. Teta je umrla kmalu po moji poroki in mi je zapustila veliko premoženje. Vendar nisem bil srečen. Trla me je nesreča zapuščene. Vedel sem, da biva ona žalostna, slutil sem, da je njene bolezni vzrok samo prevara moža, katerega je ljubila nadvse . . . Zato ne bom trgal Sofijinega srca. Glejte, prijatelj kapitan. Bal sem se, da bi bila beda moj vsakdanji gost. Pa me ni pozabila siva starka skrb v vsem mojem bogastvu. Hodila je za menoj . . . Večkrat sem se hotel rešiti njenega očitjanja. Ponujal sem prijatelju svojo pomoč, toda odbila sta oba, ponosna in užaljena. Postal sem zgodaj vdovec. Da bi bila počakala, potrpehla Cveta . . .

Letos je umrl poročnik, mož moje prve neveste. Pred vdovo je starost, polna skrbi. Otroci so ji pomrli. Jaz ji hočem, ji moram ublažiti zadnje dni, moram poklicati na njen uveli obraz usmev sreče, preden zatisnem oči na vekomaj . . .“

Milan je prebledel, prevzetna usta so trepetala. Kaj nam sledi res senca mladostne pregrehe do praga sive starosti, večnosti?

„Ali gospodični?“ je ugovoril tiho.

„Nimata kaj ugovarjati. Majda je odpravljena, Sofija dobi, kakor sem rekel. Hiša ostane moji ženi, dokler živi, po njeni smrti jo dobi Sofija.“ —

Še dolgo sta se pogovarjala major in Strgar. Sofije ni videl gost ves popoldan; umel je, da jo je odtegnil Miren iz njegove nevarne bližine, dočim je iskal on v potu svojega obraza procentov pri zakonski kupčiji. Proti večeru je stopil Strgar v poštni urad in oddal brzojavko. „Kapitan Torini, Trst: Dvestotisoč kron denarja, hiša posebej. Pričakujem te zjutraj na Brezovici.“

Kmalu za kapitanom je prišel na pošto Miren. Tudi on je brzojavil. „Zlata Strgar, Koper: Odpokličite takoj Milana. Obnašanje nekvalifikovano. Pismo sledi.“

S pošte se je ustavil Miren na mostu in si otrl vroče čelo. Vražji Milan! Jutri ga odpokliče Zlata, kapitan Torini ne bo videl Sofije. Nevenka in Jelušička odženetata nevarnost. —

(Dalje.)

Med nami.

Zložil Vekoslav Remec.

1.

Škrjanček poje, žvrgoli ...
In tvoje rosne so oči
ob pesmi tej, prijatelj moj,
kaj slišiš prvič jo nocoj?

Ne, ne — saj vem, da bi srce
s škrjančkom rado ti v polje
med lehe padlo v skriti stan,
ko dahnil bi skoz jutro dan.

Pa nimaš doma, večna pot
je tvoja, delež vseh sirot,
ki večnost nosijo v očeh
in v srcu noč, na licu smeh.

2.

A nič ne maraj! ... Ti si srečen.
Zamahneš z roko — že blešči
se nad domovjem žarek večni
ljubezni tvojih težkih dni.

In vidiš daljno domovino:
tam vriska duša v solnčni dan,
popotnik roma skoz dolino,
oko poljublja rosno plan.

In tam — tvoj dom, ki tvoje sanje
priklicale so ga iz tal,
tam zemlja, kjer vse duh tvoj žanje,
kar je tujine mrak vsejal.

3.

O, tam je zemlja, tam iz grude črne
življenje mlado v dan kipi,
in vsako kapljo ti hvaležna vrne,
ki padla ti je s čela, iz oči.

O, kaj si misli, kaj dejanj pogumnih
sred sveta v duše že sejal —
spoznal boš v hvalospevih, v frazah
šumnih,
da svojo kri si skalam, pesku dal.

4.

— Marker, še eno črno! — Proza,
ah, sama proza, da, prijatelj moj ...

In sam sem med ljudmi in me je groza
kot nikdar še nocoj.

Zakaj? — Jaz sam ne vem ...
Le ko v oko ti zrem,
se zdi mi, da si tak kot jaz,
da nosiš moj obraz.

O treznosti vsi drugi govore,
ko jezik se sumljivo jim zapleta,
in idealnosti se vsi smeje,
ki le sramota je za naša leta.
Ljubezen! O, to je norost norosti
in tepec vsak, kdor z njo se ukvarja,
in kar se tiče sanjave mladosti —
ni vredno, da se človek pogovarja.

Tako ne ti in jaz ...
Oči se tebi zablešče — že si pijan,
beraču groš daš — že idealist,
ljubezen, kaj bi pravil, pogled vdan —:
Že iz srca privre ti verz kristalnočist.
Ah in mladost! Visoko pne se most
preko življenja in te k zvezdam pelje,
trpljenja vsa so sladka ti radost,
resnica živa vse prikrite želje.

Da, to smo mi,
in kdor želi
se z nami meriti,
naj preko vsega upre pogled —
in m. ra mu k bodočnosti polet
moči potisočeliti ...

5.

Pa to ni nič ... Tam gramofon
s škrjančki, s fanti se prepira
in med cingljanjem svetlih kron
puščobe duša ti umira.

Pojdiva! ... Če ti v duši vstaja bol,
daj, da enkrat te v stan svoj mirni vedem,
tam, veš, v kotičku Phidijev Apol
molči z lepoto davno v licu bledem.

Z njim včasih, glej, se kaj pogovoriva
— seve molče on — govorim le jaz —
in čudež, govorica nema, živa,
razjasni duh mi temni in obraz.

PASIONSKE IGRE V OBERAMMERGAUU: V BETANII

Pasionske igre v Oberammergauu.

Spisal prof. Anton Sušnik.

(Dalje.)

Pet let prej, kakor sem omenil ravnokar, že govorimo o igrah in ugibamo to in ono. Ko pa se približa čas, se zbero vsi možjevolilci naše občine, da se posvetujejo, ali naj se igre zopet priredijo, ali ne. Seveda je to vprašanje samo formalno; rešeno je že vnaprej. Kajti ni ga med nami, ki bi bil samo v mislih kdaj zoper pasionske igre. — Ta seja za letošnje prireditve se je vršila že l. 1907. v začetku meseca julija. In prve dni novembra se je že izvolil pasionski odbor. Ta obsega po pravilih vsakokratni občinski odbor z županom na čelu, ker pač občina priredi igre in ne kaka privatna družba. Zraven se izvoli še šest mož, in vsakokratni župnik je vedno častni član. Nato se takoj prične z delom, ki se razdeli po posameznih odsekih: za časopisje in reklamo, fotografije in razglednice, vstopnice in stanovanja, igranje, petje in godbo itd. Dela je ogromno. Tako je imel pripravljalni odbor za letošnje igre nad 130 glavnih sej. Kje pa so potem še seje raznih odsekov in pododsekov! — Najtežje delo pa čaka odbor, ko je treba voliti igralce. Vsa vas nestrpno pričakuje tega trenutka. In ko se približa dan volitve, se zbero vsi člani odbora zjutraj v cerkvi, da pri slovesni službi božji prosijo pomoči od zgoraj. Nato se šele vrši volitev.

„To je torej velepomemben dan v življenju Oberammergauev. To je — rekel bi — dan tihih in

vročih želja, dan težkih pričakovanj in bridkih razočaranj, dan veselja — dan solza ...“

„Da, prav pravite. Nikoli se ne vidi pri nas toliko veselih in toliko žalostnih obrazov, kakor ta dan. — Toda razburjenje se kmalu poleže, naj bo že izid volitev tak ali tak. Končno se vendar vda vsak, zavedajoč se, da gre pač v prvi vrsti za čast in blagor cele občine.“

„Katera načela vas vodijo pri izbiri igralcev?“

„Od iger so izključene vse zakonske žene. To je sicer čudna, a stara tradicija, katere se še vedno držimo trdno. Dalje pridejo v poštev samo osebe, kojih imena so neomadeževana. Vse pa, kar zna peti in gosti, mora med zbor in orkester. Ravno raditega je pa tudi volitev tako težavna, zlasti še, ker ne smemo pritegniti zraven nobenega okoličana.“

„Če je že težko, dobiti več sto igralcev, še težje pa mora biti, vzdržati disciplino.“

„Ni tako, moj gospod; v tem oziru si znamo pomagati. Vsak igralec mora podpisati nekako pogodbo, v kateri se zaveže, prevzeti odkazano mu vlogo in jo po svojih močeh tudi rešiti častno in dostojno. Poseben paragraf v pogodbi pa določa vse potrebno zaradi vedenja pri izkušnjah in na odru. — Samoobsebi se razume, da velja vse to le za čas izkušenj in za pasionsko leto. — Vsak prestop se strogo kaznuje. Kdor je bil le enkrat pijan, mora

plačati 10 mark. Vsak moški, ki je enkrat izostal od vaje, izgubi 5 mark, vsaka ženska 3 marke.“

„No, to je pa precej trd oreh za igralce,“ sem si mislil; „a težko tudi, da bi pri toliki množici diletantov pomagalo kaj drugega.“

„Da, da, tako je,“ je nadaljeval moj gospodar, kot da je uganil moje misli, „to pomaga, edino to.“ — In potem so se začele pevske in igralne vaje z novembrom oziroma decembrom l. 1909. Istega leta smo tudi dozidali posebno gledališče za gledališčne vaje. Res nas je stalo okoli 76.000 mark, a bilo je že skrajno potrebno. Poprej smo se vadili v leseni lopi in še to samo poleti in ob solnčni luči; sedaj imamo lahko izkušnje vsak čas in ob vsakem vremenu. Zato tudi lahko začnemo malo pozneje. — Vrhutega pa nam to gledališče prinaša še precej dohodkov, ker se v njem vršijo tudi vse druge igre in prireditve.“

Na moje vprašanje, če se pri njih goji družabnost in cvete društveno življenje, mi je naštel toliko raznih društev, da sem kar strmel. —

Medtem pa se je zunaj streslo nekaj — zaprhalo je — in zabučalo, da se je stisnil zrak, vznemirjen in razburjen, k hišni steni — potrkal ježno na okna, da so od strahu vztrepetala — in prepodil roj muh, ki so šumele tamkaj svoje nadležno in lačno življenje... Okoli hišnega ogla je zavil avtomobil. Še parkrat je zaropotalo — še par potreskov, sunkov in sopuhov — in z glasnim brrrr — — — se je ustavil „moderni konj“, lahno se tresoč, v lopi, ki je služila svojemu namenu zraven hiše mojega gospodarja. —

Domača hčerka je naznanila novega gosta, in gospodar ga je šel pozdravit. Jaz pa sem se odpravil pogledat malo po vasi.

Zunaj se je smejalo jasno nebo. Zlato solnce je gledalo na vas veselo-ponosno, kot kralj gleda po svojih podložnikih, ki so se zbrali, da slovesno praznujejo spomin na oni srečni dan, dan svobode in prostosti, ko je premagal njih vladar smrtnega sovražnika in jim prinesel mir in srečo v deželo. In svetli žarki njegovega pogleda so obsevali prijazno dolino in gore. Križ na gori se je svetil v vsej svoji velikosti. Vsa vas je trepetala veselega pričakovanja. Nič ni kazilo njene prijetne zunanosti. Le brezštevilni atomi praha, ki so ga prhali avtomobili in vzdigavala konjska kopita in drdrajoča kolesa, so se zbirali in množili in družec se z gostim dimom, ki se je valil sem od kolodvora, kot umazana meglena tenčica za kratek čas plavali nad vasjo; tako da se je moralo zdeti od daleč, da si je nadela vas gost pajčolan, kot si ga nadene v svoji sramežljivosti lepo dekle, ko se poda na pot, hoteč skriti svojo lepoto pred pogledi radovednega tujca. —

In večje ni moglo biti vrvenje in drvenje ljudi v Jeruzalemu, ko so prihiteli radovedneži iz vse Judeje gledat, kako bo Jezus Nazareški, kralj judovski, sam nesel križ na tožno goro Golgota, da umrje sramotne smrti na njem, — kot se je danes v Oberammergau vse trlo ljudi, ki so prihiteli z istim namenom iz vseh krajev sveta. Tu je Lah hitel za Francozom, Avstrijec za Nemcem, Anglež je zavidno motril bahastega Amerikanca; Čeh je mogel najti Slovenca in Hrvata, Rus Srba in Bolgara, poljski grof — ukrajinskega popa; Evropejci so lahko pozdravili misijonskega škofa iz avstralskih otokov, indijski radša¹, spremljan od zvestega služabnika, se je čudil črnemu zamorcu, v obleki katoliškega duhovna... Zdelo se je, kakor da so odstranjene vse ovire verske nestrpnosti in narodnega sovraštva, da je združila vse te ljude mogočna — večnolepa ideja in resnica krščanska o trpljenju in vstajenju Jezusa Kristusa, Odrešenika sveta...

Domačinov zunaj ni bilo videti mnogo. Kak postrešek je pihal in se potil pod težkim bremenom, kak kuštrav deček je stekel mimo tebe in radovedno gledaje nazaj, se spodtaknil ali pa zaletel v nervoznega Angleža. Sicer pa so se ljudje odtegnili radovednosti in nadležnosti tujcev in se ali pripravljali za prihodnji dan, ali pa so veselo kramljali z znanci in sorodniki, ki niso videli domačega kraja že celo vrsto let. Kakor namreč rožnolepa pomlad drobno lastovko pokliče zopet nazaj v kraj, kjer je zažgoleda prvokrat, tako tudi noben Oberammergauec ne more ostati več v tujini, ko pride čas pasionskih iger: vsak se vrne — naj biva še tako daleč proč. Mnogi, med njimi zlasti ženske, pa so morali tudi sprejemati tujce in streči gostom, ali pa so prodajali in ponujali razno domače blago.

Ta dan so namreč Oberammergauci priredili kar celo razstavo domače umetnosti. Ni je bilo skoro hiše, v kateri bi se ne bile prodajale vsakovrstne rezbine, knjige o pasionskih igrah, teksti in druge tiskovine, če ne pa vsaj razglednice in fotografije.

Pri vseh boljših trgovinah se je blestel na izloženem oknu napis: „On parle français“ ali „English spoken“. Pa tudi če tega napisa ni bilo, so ti postregli znotraj lahko v francoskem ali angleškem jeziku, ker se Oberammergauci v novem času — seveda v svojo največjo korist — pridno učijo angleščine in tuitam tudi francoščine; to kaže dovolj jasno, da prebivalci Oberammergaua niso navadni kmetje, za katere jih hočejo razkričati nekateri pisatelji, ampak ravno nasprotno po svoji izobrazbi prekašajo marsikakega meščana.

Domačini, prekupci in tuji trgovci, ki tudi v Oberammergauu ne zamudijo prilike, razstaviti svoje

¹ Radša = knez ali kralj.

blago, so tekmovali med seboj v visokih cenah, hoteč imeti korist in dobiček od navdušenja obiskovalcev pasionskih iger in držeč se gesla: Če hočeš imeti spomin na Oberammergau, ki naj ti je ljub, naj ti bo tudi drag.

Da se pri tem niso uračunali, je videl lahko vsak, kdor je stopil v kako prodajalno.

Ljudi je bilo povsod vse polno. Izbirali so in kupovali — naj so bile cene še tako visoke. Ta je kupil iz samega golega navdušenja, četudi stvar zanj ni imela nobene posebne vrednosti, da bo le mogel doma pokazati nekaj; kdo drugi je izbral po svojem umetniškem okusu, da okraši doma svojo sobo v večen spomin na Oberammergau ali obogāti svojo umetniško zbirko z redkim umotvorom; tretji pa je kupil tudi samo raditega, ker je prodajala Marija ali Marija Magdalena, ali pa, ker je bil ustvaril delo Kristus ali Peter, Anisel ali Samuel — in je bilo vrezano njegovo ime. Bili so pa med njimi tudi taki, ki so izbirali in izbirali, letali od prodajalne do prodajalne, kupili kako malenkost ali pa nič in čakali samo ugodne prilike, da nastavijo svoj fotografski aparat in ujamejo sliko tega ali onega igralca... Smešni — taki amateurji! — — Sami vase zaljubljeni in brezobzirni!

Ko sem si ogledal vse zanimivosti in znamenitosti, o katerih sem izpregovoril že zgoraj, sem si kupil par malenkosti za spomin in se vrnil domov.

S kolodvora sem so prihajali novi gostje... Avtomobili so prašili in strašili, fijakarji so tekmovali med seboj tam po cesti od Ettala sem.

Solnce se je že naveličalo gledati — in je sklenilo umakniti se v svojem sijaju. Zadnjikrat se je ozrlo na križ na gori — in ga poljubilo... In vsa vas je utihnila za hip — ko se je poslovil kralj dneva — kralj neba...

Kmalu pa se je začelo še živahneje življenje, prav kakor začno dihati prosteje ljudje, ko se je poslovil presvetli vladar, ki je s svojo navzočnostjo bil počastil njihovo slavo.

In pozno v noč, ko si je bil Kofel že zdavno potisnil nočno kapo na svojo golo glavo in se zavil tesno v temen plašč, se še ni hotela umiriti vas. Šum in hrup ljudi, ki niso mogli ali hoteli iti spat iz tega ali onega vzroka, je vznemirjal, dražil in budil one, ki so iskali utehe in pozabe v deželi sanj in spanja... Vmes pa so božali prijetno uho spečih in bedecih ubrani akordi vaše godbe, ki je igrala koncert v restavraciji pri kolodvoru...

(Dalje.)

V polju ...

Zložil Radoslav Bevk.

Nad mano je solnce svetlo,
krog mene prejasen je dan,
a jaz sem se vlegel na poljsko ravan,
na rjavo zemljo ...

Le ziblji se, klas, aj le giblji se
in zgrinjaj valove tesno nad menoj,
o sreči mi
izgubljeni pravi, o zopet dobljeni šepeči mi,
lij v dušo pokoj!

Tam v mestu — da videl si grozne obraze ljudi!
Balade živijo, romane pleto,
moriijo mladosti, hlepijo po krvi in gorko meso
jim v hrano je, gladnim —
tja pojdi, kdor dram si željan, tragedij!

Aj klasje, tesno me objemi, nad mano se strni!
Skozi bilke naj vidim le modro nebo
in srečne ljudi, ki po stezi gredo,
vse drugo mi vzemi, zagrni! ...

Ecce Homo.

Bolnikov notturno. — Spisal F. S. Finžgar.

Prvi majnik.

ipeči oblaki kadila so se dvigali počasi in tiho pred altarjem, kakor v globokem spoštovanju. Plamenčki sveč so pobledeli, keruba sta upognila še globlje povešeni glavi, in vse mlado cvetje na altarju je ponižno sklanjalo kelihe. Celo Madona — Roža skrivnostna — je nežno nagnila kronano glavo; ves altar je bil zavrt v skrivnostno, po Vzhodu dehtečo tančico.

Orgle so onemele — po cerkvi so se zganile in globoko upognile bele rute, kakor cvetne čašice na ponižni šmarnici. Glas drobnega zvončka je zatrepetal nad ljudstvom, ki se je trkalo na prsi...

Sredi dehteče oblačne tančice je pa žarelo kakor ogenj — in iz gorečega ognja Večne Ljubezni je blagoslavljal Zveličar klečečo množico in ji govoril: „Pridite k meni vsi...“

Glas zvončka je zamrl, visoko gori pod obokom je zacingljal njegov zadnji jek —. Orgle so zabučale, iz ponižnosti se je rodila moč, ljudstvo se je dvignilo in zašumelo. Dva studenca, dva živa potoka sta se spustila od cerkve sv. Štefana navzdol in se razkropila kakor božji blagoslov po pisanem polju. In vsak, dasi je priromal s križem obložen k cerkvi, se je vračal — takisto s križem od cerkve nazaj. Toda njih korak — in njihova pesem in žareče oči in zveneči smeh je razodeval, da ne nosijo križa na rami, da jih ne stiska k tlom —. Zdelo se je, da nosijo križ kakor zastavo — kakor vihrajoči prapor, ki plava v večernem vetru pred junaki.

„Pridite k meni vsi — jaz vas pokrepčam...“

V tistem hipu sem stal sam sredi mračne cerkve. Mistični vonj kadila je božal razboljene živce. Po žilah mi je plul čudoviti balzam, in v srcu ni bilo strahu — in v duši ni bilo bolesi — in na rami nisem občutil križa. Ustnice so se mi premikale, kakor otroku, ki išče besedi, ki poskuša prve slovke. Pa ni bilo besed in ni bilo molitve iz ust. Stal sem sam pod tihim svodom, koder je še donela na valovih kadila harmonija izpete pesmi — v daljni daljavi — visoko gori nekje — pod azurom. Vse moje bitje, vsak dihljaj in vsi vroči udarci v sencih — vse je bila molitev, za katero ni še besedi in jih ne bo nikoli na zemlji... In iz te molitve je rastla moč, se je porajal pogum, da sem odšel krepak za množico — in kakor ona tudi jaz nisem nesel težkega križa na upognjeni rami.

Nad menoj je vihral ta prapor — in roka ga je komaj občutila.

Pred cerkvijo sem obstal.

Izza Triglava so goreli živi plameni. Po Karavankah se je po redkih sneženih poljih igrala večerna luč. Skozi led mrzlih vrhov je dihala pomlad, je vstajalo življenje s silo, ki stre vse, življenje, ki rodi iz ledenih kapljic deroče hudournike, življenje, ki zatrosi smrt in trohno v seme, da požene zeleno klico, da rodi rožni cvet. Pred mano se je prostiralo s plugom vse križem rezano in ranjeno, z zelenečo ozimino obrobjeno, z zborom trobentic in zvončkov opevano — prelepo Sorsko polje. Izza Homa je poveval mlačen zapadnik, mladi listi na drevesih so se gugali, kakor opotečni otroci, ki poskušajo prve korake. Z vetrom je donelo iz gozda: „Kuku!“ — Enkrat — sedemkrat — brez konca.

Tedaj so se mi razširile prsi, srce je začutilo majevo življenje, prsi so mu bile preozke — in ključalo je burno: vun — vun — iz ječe — vun — v življenje!

In tudi sedaj — kakor pod cerkvenim, mračnim svodom — so se zganile ustnice — in iskale govornice — in iskale pesmi — in iskale melodije, da bi izpregovorile, da bi zapele v ta pestri zbor in živele žive med živim življenjem. Toda tudi sedaj so bile ustnice — usta jecajočega otroka, ko zagleda prvič zeleno trato, kjer se pasejo bele ovčice in igrajo mlada jagnjeta. Oči zagore — roke se širijo — drobno srce kljuje in se vtaplja v razkošju — besede pa ni iz napol odprtih ust. Bil sem jecajoči otrok, kroginkrog slovesna dvorana, na svodu so prižigala sama nebesa vesele lučke, od zemlje, iz kipečih grudi mladih livad je odmevalo do nebes:

„Te Deum — laudamus — ...“

Takrat pa me je nenadoma zopet zbolelo.

Tista tenka, kakor nož ostra bolečina — grenka moja znanka! Vzburjene prsi so se skrčile, srce je vztrepetalo, kakor bi ga pičila konica, sprožena od nevidne tetive... Roka, ki je nosila križ — kot veseli prapor — je omagovala — križ se je nižal in ponižal ter legel s težko težo na ramo, ki je zajejala in se upognila pod njim — — —

Za Triglavom je ugasnila luč, na Sorsko polje so legle mračne sence. Iz senc se je pa dvignila daleč tam na skrajnem robu pod kamniškimi planinami samotna gomila. Na njej so cvetele hijacinte —.

In spoznal sem gomilo. Po pesmi sem jo spoznal, ki so jo ponavljale hijacinte vse solzne v večerni rosi.

„Samo pomladi nikar!“

Tvoja pesem, dragi Anton!

Ker sem umel tebe in tvoje srce, sem slutil, da umem tvojo pesem. Pa je nisem! Nocoj to uro, ko je poteklo leto od tvoje smrti, ko se je tudi nadme nagnil isti grozeči meč, nocoj to uro razumem, da te nisem razumel — in da nisem občutil v dnu duše tvoje solzne prošnje: Samo pomladi nikar! Nisem

KAPELICA PRI ŠKOCJANU

je občutil do te bridke ure. Danes pa jo občutim, danes jo ponavlja moje srce, danes jo govori, kakor bi bila pesem njegova in ne tvoja lastnina. V tem hipu čuti srce, kako je privezano z jeklenimi verigami na ta lepi, božji svet, kako je zrasteno s temi livadami, kako sorodno s temi skalnimi planinami. In nad vse te vezi je dvignjen meč, ki utegne zamahniti v hipu kakor blisk skozi vzduh — in verige se morejo razdrobiti v prah — in v prah se zdrobi to ubogo srce...

V drobu je klujuvala bolečina, kakor gloje črv v mozgu jablane. Pleča so se upognila nižje, križ je bil težak, srce je vse plaho vztrepetavalo, kakor

ptica, ki je uprav zapela na veji poleg spletenega gnezda — pa je zašvistnila nad njo perot kragulja.

Oči sem zatisnil, Sorsko polje je zagrnila noč, truden in trpljenja poln sem se sključil na ograjo pred cerkvijo sv. Štefana — sam — v boju z življenjem za življenje.

V tem hipu, ko sem zaklopil oči in pokriličje z rokami, sem zagledal v mesečini Zveličarja, kako je klečal skrušen na tleh, na gori — na golem kamenu... Nad njim so strmele oljčne veje v nebo, neme, tihe in so se čudile. Zveličar je truden dvignil glavo, razprostrl roke — in se ozrl v nebo. Njegove oči so vrele v solzah, na skali, koder je slonela prej njegova glava, je mesec preplašen uzrl krvave lise — in je bežal z grozo za oblak.

Vztrepetal sem. Ustnice trpečega Zveličarja so se zganile, iz prs, z bridkostjo napolnjenih, je zadonela kipeča prošnja v nebo:

„Oče, ako je mogoče, naj gre ta kelih trpljenja mimo mene...“

Še bolj sem zadrhtel. Rok nisem mogel ganiti od obraza. Zakričal bi bil. Pa ni bilo glasu. Samo duša, samo srce je jecalo:

„O Kristus, o Zveličar! O Bog — in človek!“

In kesa in sramu me je prevzelo, ko sem pomislil, da še nikdar nisem zadosti gorko občutil te Zveličarjeve prošnje, te njegove groze pred smrtjo — iz ljubezni do nas izvoljeno.

Žedel sem v nejasnih hipih — v ušesih mi je donelo kakor bučanje viharja, kakor porod novih svetov — kakor disakord smrti.

Tedaj se je oglasilo nenadoma za menoj in se sladko smehljalo in se grenko rogalo.

Življenje — ha! Kaj je življenje? Kaj ti je dalo, da ga ljubiš?

Si dobil za delo plačilo?

Za trpljenje prejel naslodo?

Ker je tvoja dobrota često križana, mar zato ljubiš življenje?

Ker si izpil čašo sladkosti, pa ti je življenje za njo natočilo sto gorjupih kelihov?

In to nehvaležno življenje ti ljubiš? Na to se vežeš z železnimi verigami? Bedak!

„Pozdravljena, smrt!“ Tako reci. „Hrbet obrni življenju in delu in trpljenju — in če se obrneš na tej poti nazaj — pljuni življenju v obraz! Stran, življenje! Kaj mi češ, nehvaležnik...“

Tako je govoril izkušnjavec in se sklonil prav do lica; kakor večerna sapa je bil njegov dih, sladak in vabljev.

Moj duh pa je vzrl Krista, ki je klečal pod oljiko — kako se je dvignil, močan in brez bojazni. Vrhovi oljik so šepetali in ponavljali: Zgodi se Tvoja volja!

„Stran, izkušnjavec!“ je kriknilo v meni! „Jaz ljubim delo in trpljenje, zato ljubim življenje!“

Kdor ne ljubi dela in potu, je zapisan med mrliča!“

Roki sem odtrgal od obraza in se vzravnal. Plaha lučka je brlela pred sliko bičanja v cerkveni lopi. V rdeči luči je sijala z obraza Kristusa moč in ljubezen.

V gori je zatulila sova. Kakor bi bil od mene tja pobegnil izkušnjavec.

Meni je pa bilo radostno pri duši, da sem si zažvižgal veselo pesem...

Legel sem in zaspal kakor otrok, ki ne misli na prihodnji dan.

Drugi majnik.

V ranem jutru sem opravljen za odhod še postal sredi sobe. Na levi, na desni, povsod red. Kakor bi z debelo rdečo črto dovršil in podpisal račun z življenjem. Red z Bogom, red s svetom. Pojdemo!

V veži slovo. Slovo od tistih, ki mi služijo v ljubezni in samoodpovedi. Slovo brez ceremonij, ker jih čista našega naroda kri ne pozna. V njihovih očeh nič solza, v srcu pa skrita govest, grenka in gorjupa. Z Bogom!

Moj belogrivi Sokol je bežal z vozom skozi vas. Že me je pozdravilo polje, pozdrav mi je sporočal šumeči potok, ki je vasil v noči še v hribu in pred zarjo poslušal petje petelinov na borih in se pogovarjal z žejno srno v skriti globeli.

„Pozdravljen!“ mi je reklo polje.

„Pozdravljen,“ se je čudil potok. „Gora izprašuje po tebi: Zakaj te ni?“ — — —

Pri fari je tožno zazvonilo mrliču...

Skokoma je prisedel na voz izkušnjavec, ki je snoči ubežal v goro in se skrival pod bukev, na kateri je ukala sova.

„Slišiš,“ je rekel.

„Slišiš, zvoni!“

„Mrliču takole zvoni!“

In se je zarežal kakor panski obraz.

Zgrabilo me je in me je streslo. Ozrl sem se po njivah stran od tega obraza. Iz nove brazde se je dvignil škrjanček in zapel.

„Ko se drugič zazibljejo zvonovi, kaj, ko bi tebi zapeli? Raztrgaj vezi, obrni se in pljuni življenju v obraz!“

Zazeblo me je.

Pod kolo je prišel kamen, voz se je stresel, bolečina je v meni zagorela kakor žareče železo.

„Stran!“ je kriknilo moje srce.

„Stran, izkušnjavec! Moja ljubezen do teh do-
brav in teh domov je tako močna in mogočna, da

vse pretrpi in vse zmaga — in se vrne močnejša in mogočnejša...

Stran!“

Mimo mene so bežale njive, moje srce je pa v trdni veri koprnelo kot škrjanček pod nebo — življenju naproti...

Tretji majnik.

Večer.

Pri postelji trudna lučka. Na postelji truden bolnik. Ob desni in ob levi trepečejo široki vogali belih kornetov. Pod njima dva bela prosojna obrazka. Sonjica in Bazilisa — sestra usmiljene ljubezni. Nasproti postelji na steni podoba: Ecce Homo.

Plamenček nočne lučke trepeti. Mož bolečin se zgane na podobi. Zganile so se ustnice, kakor bi hotele prositi: Žejen sem. Pa niso izgovorile. Mera trpljenja še ni polna.

Sestra Bazilisa se nagne nad posteljo in z drobno roko ponudi krepilne pijače žejnemu bolniku.

„Hvala!“

„Lahko noč!“

S čudomirnim glasom je izpregovorila te besede in rahlo upognila glavo sestra Bazilisa.

„Lahko noč“, je ponovila Sonjica tiše, pa sklonila niže glavo.

„Gresta? In če pride smrt ponoči?“

„Smrt?“

V obrazu se je obema zasvetila čudovita luč, ki je blisknila iz skromno zastrtih oči. Luč hrepenenja po edinem cilju zaplapola tako.

„Vidve se veselita smrti!“

„Da bi prišla! — Se je Vi bojite!“

„Smrti se ne bojim — in vendar ne maram še umreti, ker mislim, da ne morem.“

Ne vem, če sta me razumeli.

Oba bela korneta sta se hkrati priklonila v rahlem trepetu, krog ustnic, pobledelih v trpljenju in samoodpovedi, je igral veseli smeh — in brez-slišno, kot breztelesni bitji, sta odšli...

Moje oko ju je spremilo do vrat.

Noč.

Ozrl sem se proti oknu. Nedolgo poprej je še gorel ves Golovec v žolti večerni svetlobi. Sedaj so se komaj še videle plahe konture vrhov.

Nebo se je ponižalo do kron temnih borovcev.

Po hiši, z bolečino in upom napolnjeni, so onemeli tihi koraki sestra. Žareče svetiljke so ugasnile; ob postelji je brlela skromna lučka, edina živa priča trpljenja.

Droben zubelj je mirno gorel, le zdajpazdaj se je povzpela za palec visoko, kakor bi se čuvar — ozrl na bolnika.

Jaz sem pa ležal kot nebogljen otrok. Vsa sila, vsa moč in ves odpor — vse strto — in uničeno in ponižano. Srce je plaho omagovalo v prsih. Valovi trpljenja so mu grozili, da je vztrepetavalo in se balo.

Kakor se je gostila zunaj noč, tako je rastla v meni bolečina. Temna teža, pekoča in žgoča, je legla na telo — ki ni imelo toliko moči, da bi trepetalo v onemoglosti.

Oči so strmele v steno kakor bi iskale pomoči. Pa je niso. Razum je stal hladen in mrzel ob postelji — in gledal boj, ki ga je bojevala narava...

Plamenček se je vzpel čez rob rdečega stekla. S stene me je pogledal obraz Zveličarjev. Kakor smeh sem zagledal krog njegovih ustnic, kakor sladko kapljo sredi grenčice.

Ecce homo!

„Pridi, človek, in premisli svoj prazni nič. Premisli ga in ga nosi s tisto močno dušo, ki ti jo okrepim jaz — — —“

Skozi strop pod menoj je nenadoma privrel jok otroka. Tako je bil bridek in proseč ta glasek, da me je pretreslo, in je sočutje prevpilo mojo lastno bolečino.

Ecce homo!

Komaj iz zibeli — in njegova pot je križana. Komaj iz materinega naročja, pa v naročje trpljenja.

Težke in mračne misli so mi objele glavo. Oči sem zaprl, mimo mene se je vrstila procesija človeštva —. In nobenega ni bilo, ki ne bi nosil križa. Videl sem do tal sključene, ki so s čelom bili na zemljo in trkali nanjo ter prosili: Odpri zemlja grob, odpri mi ga in sprejmi ta izmučeni prah! In sem jih videl, ki so šli z dvignjeno glavo, brez krvi v licih, križ skrit pod plaščem — in so komaj hodili — pa so molčali in tiho trpeli — — —

In sem jih videl, ki so se smejali z zvonkim smehom — in cveteli v mladem cvetu — pa njih smeh in njih cvet je poganjal sad — in sad je nosil podobo križa...

Ob procesiji je pa stal Zveličar na visokem pomolu, s škrlatnim plaščem odet — s trsom v roki in s krono na glavi...

Ecce homo!

Človek, glej svoj delež. Prokletstvo mojega Očeta ti ga je zapisalo na dolžno pismo in ga zapечатilo s križem. Zato je tvoja pot za mano na Kalvarijo. — Ne boj se je! Jaz sem tvoj Cirenejec.

Pretreslo me je in me zbudilo iz omotice. Bolečina je pekla, telo je trpelo v nepremični vdanosti in se ni ganilo.

Zdelo se mi je, da je bila moja omotica, moje sanje, težak spanec. Pogledal sem na uro — toda preteklo je komaj nekaj minut. Z grozo sem uzrl

pred seboj noč — in konca nisem videl. Kakor črna, s trpljenjem nasičena večnost.

Skozi steno tik moje postelje sem začul težko hropenje, kakor bi koga dušilo.

Nato so se oglasili šumeči, drsajoči koraki. Domislil sem se bolnika soseda.

Kot dijak sem ga videl prvič —. Tedaj je kipela v njem moška moč. Njegove sive, vesele oči so radostne napovedovale naprej, da vsak hip izpregovore ustnice duhovit dovtip — in za njim je zadonel smeh, ki je doma samo v srcu, kjer ni zvijače. Natanael!

Včeraj je stopil k moji postelji. Nisem ga spoznal. „Siromak!“ mi je rekel in v pogledu je bilo veliko sočutje. Moje oči so se mu zahvalile — pa so se ustrašile njegovega pogleda. Zakaj v njem sem videl strah in strto moško moč.

Ecce homo...

Drsajoči koraki so merili sobo od kota do kota. Zadnja pot! Kakor potekajoča ura so bili ti koraki. Zadnji nihljaji, slovo od življenja. Sam nisi tega slutil. Pa so te razodele tvoje oči, ki niso nikoli lagale — in so zato govorile resnico tudi to poslednjo uro.

Top bolečin sem poslušal to težko pot moža v grob. Kakor bi mi na srce stopala njegova trudna noga — — —

Na hodniku je zapel zvonček. Še nikoli nisem čul tako rezkega glasu. To je bil krik na pomoč, to je bil jek bolečin.

Plahe stopinje so bežale mimo moje sobe. Bolestni vzdihljaji, ječanje je privrelo na hodnik, ko so se odprla vrata.

In zopet molk, in zopet drsajoči koraki — — — Zaziban in zakopan sredi tujih bolečin — v lastno bolečino — sem žedel v mračni sanji. Oči, uprte v steno — je niso videle. Tudi podoba Ecce homo se je umaknila v brezdaljno prostranost.

Moja moč se je rušila, kakor zbegani kaos so se drobile misli.

Sanja — blodnja z odprtimi očmi — je kipela iz moje bolečine — — —

Stal sem ob mestu. Mesto je bilo pa razdejano in porušeno. Samo obzidje je še stalo — in vsa vrata so bila zapahnjena. Po mestu je besnela zver. Otroci so jokali — matere omedlevale — v grozi pred zverjo. Ta je butala na vrata — in iskala izhoda. Vame so se ozirale proseče oči: odpri zveri, odpahni vrata — da zbeži v puščavo — da je oteto naše življenje — in življenje naših otrok...

Zgrabil sem zapah in ga stresel. Pa se ni ganil — — —

Pod oknom je nekdo zavriskal. Nato so se oglasili hripavi glasovi, ki so me zdramili.

Blodnja je izginila. Nasmehnil sem se sanji in glasovom na ulici sem govoril šepetaje: „Ah, kako mi mladeniči blodimo — in tratimo mlade moči ...“

Pijani glasovi so utihnili v daljavi. Ob izgovorjenem verzu sem se domislil svoje mladosti — — —

Kako mi mladeniči blodimo!

Zopet je lučka pogledala izza stekla, s stene se je ozrl name Zveličar. V njegovem pogledu ni bilo srda. Moje ustnice so molile psalm:

Ignorantias iuventutis meae ne memineris, Domine ...

In kakor slast se mi je zazdela bolečina v molitvi — in vsa grenkost je bila sladka ...

Četrty majnik.

Sestra Bazilisa je dvignila zaveso. Solnce se je usulo v sobo — na vrtu so prepevali ptiči.

S solncem je izginila groza noči. Srce je upalo — in čakalo.

Ko so se oglasili pred vratmi odločni, moški koraki, sem ves drhtel. Poznal sem te korake.

Še nikogar nisem slišal in nisem videl, da bi tako stopal.

Kakor bi noga vselej presodila tla, če jim sme zaupati. To so bili koraki moža, ob katerem so visele nade tisočerih, moža, ki živi v večnem boju s smrtjo.

Ko me je prijel za roko in štel utripe žile, so moje oči visele na njegovem obličju. In to obličje se je jasnilo, in v njegovih očeh je bila pisana zmaga.

Rahlo pa veselo se mi je nasmehnil, ko je stopil konec postelje.

Iz smeha je zadonelo nadme, kakor pesem zmage:

„Otet!“

Niso izginile bolečine — pa se je rodila močna volja — z njo vera in upanje — in srce je zapelo vnovič:

„Pozdravljeno, življenje — — —“

Skoz deželo.

Zložil Radoslav Bevk.

Ob cesti so polja razpela,
v valove zgrnila svetel pajčolan
in v upanju sladkem vzdrtela,
pod sinje nebo vzhrepenela,
ko v luči obsvetil jih žarni je dan.

— Oj lepo jutro, rosno jutro,
zlato solnce — kam želiš?
Oj kmečki voz, na njem gospoda,
bela cesta — kam hitiš?

In voznik na kozlu in vajeti v roki,
podil je čile vrance po loki,
klobuk na oči in dovtipna beseda —
Kaj bi odgovarjal! — gospoda se pelje
na zrak, skoz deželo in on je seveda
največji med njimi, najvglednejši človek ...
Kaj nagnil si glavo, ti kmet, do sosedal
si mi nevoščljiv? — kdor prej pride, prej melje ...

In šlo je v peketu po zdrapani cesti,
ropot je odmeval in zlegal se v polje ...
„Tako se nikdar ne popeljete v mesti
nikamor ...“ — „To krasno podolje!“
zavzel se gospod je, gospa pritrdila
in gospica hčerka vsa čuvstva je zlila

v besede: „Bog, tu je lepo kakor v raju!
Zakaj se jaz nisem na kmetih rodila!“

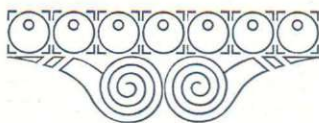
In šlo je kot blisk med vrtovi in njivami,
konji vihrali so s svetlimi grivami ...

Pozdravil je deček iz šole gredoč s torbo,
pozdravila žena je s polja gredé:
na licih zapisano borbo,
pozdravilo: v njivi je plelo dekle
in fant, ki je brusil za plotom koso,
pozdravil za plugom je kmet in vsakdo
srca polovico je pustil za njimi ...

„Oj zemljica borna, vsa polna bolesi,
z grižljajem mi skopim plačuješ moj trud,
in megla mi streha je borna, ležišče par grud ...
kako vse drugače, drugače je v mesti!“

In šlo je kot blisk med vrtovi in njivami,
konji vihrali so s svetlimi grivami ...

oj sreča bi rada se ž njimi peljala.
In kmetiška sreča, nikjer zadovoljna,
tam v tujem bi mestu rada svatovala
in potlej umirala strta in bolna ...

Dante Alighieri:
La Divina Commedia.

Prevel in razložil dr. Jos. Debevec.

Prvi del.

PEKEL.

(Dalje.)

XXX. spev.

Kroga osmega deseta Zla grapa: potvarjalci in ponarejevalci kovin, bankovcev, listin i. dr., čezinčez posuti s hrastami, prave pravcate potvore, razširjajo kužen smrad.

(Nadaljevanje speva XXIX.)

V prejšnjem spevu smo gledali potvarjalce kovin (alkimiste), v pričujočem spevu pa nam kaže pesnik muke še drugačnih potvarjalcev, in sicer najprej potvarjalcev oseb, potem denarjev in slednjič besed. Najprej potvarjalcev oseb! Ti besno begajo po grapi, popadajo z zobmi, kogar le dobe in se koljejo med seboj. Pesnik bi rad prav vidno predložil njih besnost; zato navaja za zgled dve besni osebi iz starodavnosti: tebanskega kralja Atamanta, ki mu je boginja Junona pomračila duha, da je v besnosti ubil sina in provzročil, da je žena mu z drugim sinčkom skočila v morje in utonila, ter Hekubo, kraljico trojansko, ki je, zagledavši hčer svojo mrtvo in truplo najmlajšega sina na morski obali, zblaznela in zatulila kot pes (v. 1—21). A še bolj besni in bolj blazni so potvarjalci oseb: za kazen jim je vzet um in so vsled tega tako izpremenjeni, da jih ni mogoče spoznati. Dante bi rad vedel, kdo sta dva izmed njih, ki posebno divjata in grizeta okrog sebe. Griffolino iz Arezza, znan nam iz prejšnjega speva (XXIX, 109 nsl.), mu pove, da je eden Gianni Schichi, ki je potvoril neki testament, drugi duh pa je grešnica Mira, krvoskrunska hči kralja z otoka Cipra (v. 22—45). — Idoč dalje po grapi zagleda Dante potvarjalce denarjev, zlatnikov, zlasti enega znamenitega: mojstra Adama iz Bretanje; ker so med čisto zlato mešali baker, imajo nečistobo v sebi, vodenico, in muči jih, ker so bili na svetu žejni zlata, večna, neutešljiva žeja; Adam je ves napihnjen od vodenice, podoben trbušasti plunki, ako si mislimo njega noge odsekane. Slišimo ga, kako preklinja grofe z gradu Romena, svoje zapeljivce (v. 46—90). — Slednjič zapazi Dante med druhaljo potvarjalcev take, ki jim silen ogenj kuha možgane in jih muči strašna vročica in smrad puhti z njih kot sopar pozimi z mokre roke, in vrh tega se obkladajo s psovkami in zlorablajo dar jezika; kdo so ti? Potvarjalci besed, lažniki, ki so z lažjo delali škodo in krivico; napenjali so možgane in tuhtali laž, zato taka kazen. Pesnik bi rad izvedel za njih imena; mojster Adam mu imenuje dva: Putifarko in pa Grka Sinona izpred Troje (v. 91—99). Ko Sinon začuje svoje ime, je naenkrat ogenj v strehi: besen plane pokonci ter sune Adama v trebuh; prične se prepir in psovanje. Dante kar požira besede, ki si jih pogubljenca mečeta drug drugemu v obraz; zdajci

pa ga posvari Vergilij, češ da je znak podleža, poslušati grde besede. Pesnik zardi in se sramuje; vsled kesanja zadobi odpuščanje (v. 100—148).

Spev je izmed lepših v komediji, zlasti so genljive besede Adamove (v. 64 nsl.), v katerih izraža hrepenenje po eni sami kapljici mrzle vode. (Prim. bogatin in Lazar v svetem pismu.)

- Takrat, ko je Junóni jeza plala
zbok Sémele na vse tebansko plemo
(kar več ko edenkrat je pokazala!),
4 so Atamantov um objele tëme,
da je, uzrši ženo, otročiča
nosečo, z vsako roko eno breme,
7 zakričal: „Mrežo sem, da v njo mladiča
z levinjo vjamem, ko se bo vrnila.“
In šapa neusmiljena fantiča
10 je enega, Learha, zagrabila;
zavihtel ga, je treščil ga ob skalo,
a z drugim ona v morje je skočila.
13 In ko kolo se sreče zasukalo
je Troji drzni, na visokem stali,
in s kraljem vred kraljestvo je propalo,
16 je vjeta Hekuba v globoki žali,
ko mrtvo videla je Polikseno
in Polidorja truplo, ah! k obali
19 uzrla od valov je prineseno,
iz uma, sebe vsa kot pes zarjula;
takó bolest je zmedla pamet njeno.
22 A tebski grad in Troja nista čula,
da zoper zver, kaj še človeka! taka
kedaj bilà bi ljuta besnost hrula,
25 kot tu dve blede senci, dva divjaka
grizoč krog sebe naga sta divjala,
kot práse, če uide iz svinjaka.
28 En skok, in že Capocchia sta popala!
Zob v til vsadi mu eden in ga vlačí,
da trda tla so trebuh mu praskala.
31 In Aretinec to mi raztolmači,
tresoč se ves: „Ta bes je Schichi Gianni,
mrcvari nas, ker večén srd ga kači.“
34 „Naj drugi tam pa tebe“ — dem — „ne rani
z zobmi! A preden gre, nuj, brez zamere,
kdo ta je duh, prijazno mi naznani.“
37 In on mi de: „To grešnice je Mire
duh davnih dni; očeta je ljubila
z ljubeznijo — nedopuščeno — hčere,

40 in drugo se hlineč je z njim grešila;
takisto duh, ki zdaj beži, je storil:
da lepa v last bi mi prišla kobila,
43 kobil kraljica, drzno je potvoril
osebo Buos Donatija mož zviti
in testament pred pričami govoril.“
46 In ko izpred oči mi par srditi,
ki gledal sem ga bil, je dalje stekel,
jel druge sem nesrečnike motriti.
49 Bil eden sličen plunki je — bi rekel —
trbušasti, če namreč v domišljavi
od trupa nog bi vile mu odsekel.
52 Ostudne vodenice sok nezdravi,
ki tak maliči ude na telesi,
da več ni sorazmeren trebuh glavi,
55 ga silil je, da usta in zobé si
razklepa kakor jetičnik od žeje,
ki eno ustno gori in drugo doli vési.
58 „Oj vidva, ki v tem žalnem kraju speje
— ne vem, kakó? — brez kazni noga vama,
premisilita in glejta,“ — nama deje —
61 „je-li bolest kot mojstra je Adama?
Imel vsegà sem kdaj; da zdaj bi žejo
mi ugasla kaplja vode, ena sama!
64 Potočki, ki z zelenih gôr tečejo
dol v Arnon prek doline Casentina
in s hladom mehki strugam mah perejo,
67 ne zginejo nikdar mi iz spomina;
in ne zastonj! Spomin suši me huje
kot vsa obraz sušéča bolečina.
70 Pravica stroga, ki me tak kaznuje,
spomin na greha kraj obuja v meni,
da v prsih bolj mi kljuje, bolj vzdihuje.
73 Ker ondi ponarejal sem, v Romeni,
zlatnike kova svetega Baptiste,
zato telo ostavil sem v plameni.
76 O da zagledam podle duše tiste,
al Gvida, Aleksandra al nju brata,
pa ne pogledam Brande, vode čiste.
79 Saj eden je že tu, če senc me jata
ne vara besnobežnih kakorkoli;
a kaj, ko ves sem zvezan, od podplata
82 do temena! Če gibal bi le toli,
da v sto bi letih ped napravil v daljo,
že davno bi bil šel ga tod okoli
85 iskat, če ni ga med le-tó druhaljo,
čeprav enajst se milj v obhod potrati
in milje pol med to je, ono obaljo.
88 Po njih sem krivdi jaz mej temi svati,
ker tak koval florin sem v zvezi ž njimi,
da v njem nečisti so trije karati.“
91 Dem njemu jaz: „Kdo ubožca sta, reci mi,
ki tik ležita desnega ti boka?
Kadi se z nju kot z mokre roke v zimi.“
94 „Ko me“ — je djal — „vzprejela je razpoka,
sem našel ju in nista se genila
in pač ne bosta se do rokov roka.
97 Nju ena Jožefa je obdolžila;
Grk Sinon, trojski, drug lažnik je kleti;
vsled mrzlice se bosta v vek smradila.“
100 Zdaj eden, ker ni mogel več strpeti
mordà, da se je Adám obregnil ôbenj,
s pestjo ga v trebuh sunil je napeti.

103 In ta je zagrmel kot bil bi boben;
Adám pa Grku udar je vrnil v lica
z rokó, in udár ni bil nič bolj mehkoben,
106 veleč mu: „Res mi vzela je Pravica
vso gibčnost, da težák sem kakor klada,
a prosta še za brambo je desnica.“
109 In Grk: „Ko čakala te je grmada,
se roki tak mudilo ni premični,
pač pa denar je slab kovala rada.“
112 „Res je, kar deš,“ je rekel vodenični,
„a v Troji, vprašan, nisi odgovoril
takó, kot položaj je bil resnični.“
115 „Besedo jaz, ti si denar potvoril,
za en jaz greh sem tu,“ je Sinon rekel,
„a ti si več kot kateri bes jih storil.“
118 Spet on, ki trebuh mu je bil otekel:
„V spominu vsem je konj, prisega kriva;
ta občeznani grehi te v vek bo pekel.“
121 „A tebe pēci žeja neutešljiva,“
je rekel Grk, „in trebuh — kakor mejo
očém — napenjaj voda ti smrdljiva.“
124 Kovač pa novcev: „Usta ne odprejo
nikdar se ti brez grdega psovanja;
če jaz kot meh sem, s hudo mučen žejo,
127 pa tebe huje žge, boli lobanja;
in lizal ti Narcisa bi zrcalo
brez dolgega, jaz mislim, priganjanja.“
130 Uhó mi pazno ju je poslušalo;
v tem mojster de: „Kaj tvoj pogled okleva?
Da sprem s teboj se, manjka čisto malo.“
133 Ko čul vodnika glas sem, pólen gneva,
se lice mi sramú je pordilo
in zdaj še, če se spomnim, mi zardeva.
136 In kakor tist, ki sanja stvar nemilo,
še v snu želi, da to, kar se sanjalo,
bi sèn ostalo ter bi res ne bilo,
139 tak jaz: glasu ni meni grlo dalo
za opravičbo, že pa me kesanje
— verjel sam nisem! — je bilò opralo.
142 „Že večjo krivdo je kesanje manje
opralo,“ — djal je mojster spoštovani,
„zato opusti vsako žalovanje!
145 A če ljudjé takó neotesani
še pridejo ti pred oči v bodoče,
ne zabi: jaz sem zmer ob tvoji strani!
148 Le podležu besed se takih hoče.“

Opombe: V. 2: z bok Sémele ... Sémela je bila hči prvega tebanskega kralja Kadma; ker je ž njo Jupiter (po grški bajki) rodil sina Bakha, se je Junona, Jupitrova žena, srdila na vse Tebance, zlasti pa na kraljevo rodbino; zlasti je to jezo moral občutiti kralj Atamant z ženo svojo Ino vred. V hipni blaznosti je imel svojo ženo, ki mu je nasproti prihajala, v vsaki roki noseč enega sinčka, za levinjo in otroka za nje mladiča. Pesnik v kratkih potezah naslika strašni prizor: v vsaki roki eno sladko breme in takoj nato umor in smrt obeh sinčkov in še matere. — V. 13: In ko kolo se sreče zasukalo ... V Troji, starodavni trdnjavi v mali Aziji, sta imela kralj Priam in žena mu Hekuba 50 sinov in 50 hčera, ki sta jih v desetletni vojni vse izgubila; in ko je mati Hekuba zagledala najmlajšo hčer in najmlajšega sina, oba mrtva, se ni mogla več brzdati — zarjula je, zalajala, zatulila kot psica. — V. 28: En skok, in že

Capocchia sta popala! Capocchio nam je znan iz prejšnjega speva kot alkimist (XXIX, v. 136 nsl.). — V. 29: v til... t. j. v tilnik, prim. Pleteršnik. — V. 31: In Aretinec to mi raztolmači... t. j. alkimist Griffolino iz Arezza. — V. 37: To grešnice je Mire... Mirra, hči kralja Cinira s Cipra, se je strastno zaljubila v svojega očeta. S pomočjo svoje stare pestunje in pod okriljem noči se ji je posrečilo zadostiti svoji nečisti, krvoskrunski sli s tem, da se je izdala za neko drugo deklico. Ko je pa oče spoznal prevaro, je hči zbežala v Arabijo, kjer se je izpremenila v rastlino, namreč v miro; prim. Ovid, Metam. X, 298—502 — V. 41: takisto duh, ki zdaj beži, je storil... Ko je bogati Florentinec Buoso Donati umrl, je njegov sin prikrival očetovo smrt toliko časa, da je s pomočjo zvitega Gianni Schichija prikrožil testament po svoji volji. Gianni Schichi se je namreč vlegel v posteljo rajnikovo, poklicali so priče in pred temi je, izvrstno oponašajoč Buosa, narekoval oporoko po dogovoru z rajnikovim sinom; ker pa mu je ugajala posebno ena kobilica Buosova, si je to — kajpada proti dogovoru! — sebi izgovoril. — V. 50: v domišljavi... t. j. v do-

mišljiji, prim. Pleteršnik. — V. 73: v Romeni... grad v dolini Casentino blizu Florence. — V. 78: pa ne pogledam Brande, vode čiste... t. j. neizmerno hlepim po eni sami kapljici vode; toda, da mi je na izbiro dano, piti iz čistega studenca „Branda“, izvirajočega pod gradom Romena, ali pa napasti si oči s pogledom na muke svojih zapeljivcev, pa se odrečem — vodi! — V. 90: trije karati... t. j. zlatnik je imel 21 delov čistega zlata, tri dele pa nečiste primesi. — V. 98: Grk Sinon... občeznana pripovedka o lesenem konju, ki so ga Grki nalašč pustili pred Trojo in je potem Sinon s svojo lažjo Trojance pripravil do tega, da so podrli nekaj zidovja in konja spravili v mesto — v svojo pogubo. — V. 110: se roki tak mudilo ni premični... t. j. ko so te zvezanega peljali na grmado, tvoja roka ni bila tako gibčna, kot zdaj ali pri kovanju slabega denarja. — V. 128: in lizal ti Narcisa bi zrcalo... t. j. vodo; Narcis, sin Kefisov in Liriopin, se je zaljubil sam vase, v svoj obraz, ki ga je zagledal v nekem čistem studencu. Prim. Ovid, Metam. III 407 nsl.

(Dalje.)

Obiski.

Iz življenja in delovanja naših umetnikov. — Spisal Izidor Cankar.

(Dalje.)

VIII.

Silvin Sardenko.

Sardenko je sedel v svoji sobi v šenklaškem župnišču in bral. Doma je tak kakor na cesti: redovit, brez pege in madeža od svetlih črevljev preko salonske suknje do belega, trdega ovratnika. Tudi obedve sobi sta taki: vse je v stanovitnem in trdem redu kot sta trdi in napeti črti preproge, ki teče po tleh. Po stenah vise zgolj verske podobe, od lepih reprodukcij do sv. Alojzija, ki je videti, da bi bil kupljen na kmetiškem sejmu; med njimi dva krasna ulivka Žalostne Matere božje in Jezusa v trpljenju — delo Rudolfa Ažmana — vsa preprosta, a vendar polna bolečine v težkih gubah ulite kovine. V drugi sobi leži na mizi nekoliko snopičev zbirke „Ars Sacra“, poleg njih Burnandove „Die Parabeln der Evangelien“, na policah stoje razen Medvedovih pesmi in dveh zvezkov Leposlovne knjižnice le asketske in teološke knjige. Nisem se mogel ubraniti vtiska, da vlada v teh dveh sobah skoro preobilno religiozno čustvovanje: na klečalniku je pogrnen svilen prtič z uvezenim kelihom in v drugi sobi leži pod steklom na belih blazinah novorojeni otrok Jezus.

Troje oken gleda na prostrani Vodnikov trg. Ko bi ne bilo na nasprotni hiši toliko reklamnega kričastva, toliko bedasto-velikih črk, ki se v dobičkaželjni tekmi prehitevajo in mrgole proti slemenu, bi

to bil najlepši razgled Ljubljane. Kajti spodaj se steka zjutraj vsa ljubljanska okolica; tudi Posavje — Sardenkovo Posavje — prihaja semkaj in se razgrinja v jezero belih rut, pošumevaje prastaro pesem našega jezika.

Nikar o Posavju. Ko sem obiskal Sardenka, je bil že pozen popoldan. Stala sva ob oknu; pripravljalo se je na nevihto, po cestah se je dvigal prah, tramvaj je neznosno drdraje hitel mimo, kostanji na trgu pa so bili kakor veliki, pedantično narejeni šopki. Sardenko se je naslonil ob pisalnik, naslonil desno pest na levo, del palec pod brado in kazavec na usta ter govoril tiho. Videlo se je, da ni rad odprl knjige svojega življenja in delovanja.

„Duhovnik sem. Svet mi torej ne sme šteti v zlo, da nosijo celo moje pesmi nekako neizbrisno znamenje svečeništva na sebi, kakor jaz sam. Mislim pa, da ne bi pel drugače, čeprav ne bi bil postal duhovnik, samo da bi zvest ostal svojemu ljudstvu. Naše ljudstvo je v svojem jedru globokoverno. Verski momenti so vplivali z veliko silo tudi na mojo dušo. Ko sem bil še dijak, petošolec, je imel F. Weberjev religiozni epos „Dreizehnlinden“ name velik vpliv. Konec tega speva mi še vedno zveni v duši:

Wild die Herzen, feil die Treue,
Geld und Macht die höchsten Götter;
Und den Altar unterwühlen
Hier die Heuchler, dort die Spötter.

Vem, da religiozni pesnik v našem modernem svetu nima prave in popolne veljave. A to je subjektivna sodba sveta. Objektivno pa vsaka umetnost zataji svoj božji izvor, svojega Stvarnika, če noče nositi na sebi nobenega verskega znaka. Boli me, ko vidim, da se naši kritiki in literatje premalo brigajo za religiozno umetnost, ali jo celo podcenjujejo. In vendar je še Oto Zupančič takrat najlepši, kadar se povzpne visoko pod nebo religioznih motivov.

Angleški estetik John Ruskin piše: 'Umetnost je religiozna, ali pa je ni.' Seveda je treba to misel prav umeti. Jaz ne mislim in ne pišem nikdar zato, kakor da bi morala biti umetnost dekla moraliziranja in doktrinarstva, ali celo kekega političnega stremljenja, čeprav bi bilo še tako dobro in patriotiško. Nacionalne pesmi že od nekdaj niso bile moja ljubezen. Prihajajo mi v spomin tri hčere Shakespearejevega Kralja Leara, ki jim jo hotel oče razdeliti svojo dedščino. Prvi dve sta mu širokoustno zagotavljali svojo ljubezen in zvestobo; tretja, Kordelija, pa je molčala in ljubila. Prava ljubezen do naroda in domovine mora biti taka Kordelija, ki dela in molči.

„Zakaj misliš, da se naši kritiki ne zanimajo za religiozne snovi?“

„Dokazov dovolj. Ali, da bom še bolj odkritosrčen, en sam skromen dokaz iz moje lastne izkušnje. Poslal sem Mater Doloroso našim leposlovnim in znanstvenim listom v oceno. Urednik prvega lista mi je dejal: 'Kar sam napiši oceno in jo pošlji.' Drugi je zapisal v svoj list, 'da sem izdal tisto nežnolepo Doloroso' — ne besede več. Tretji pa je sprejel samo oglas, a četrti molči do danes itd. Saj nič ne rečem, bi se pošalil Medved, samo pravim, da nam listi niso naklonjeni.“

„Ali ni nevarnost, da postane religiozni pesnik preveč abstrakten?“

„Lahko, da postane. Ali krivda je v njem, ne v snovi sami. V svetem pismu so začrtane tako markantne in konkretne osebnosti, da pisatelj ne more biti abstrakten, samo če se res zatopi vanje. Cele gore za človeštvo najinteresantnejših momentov so nagromadene v svetem pismu.“

„V kakšno literarno šolo si hodil?“

„Moja literarna šola je trojna. Prva je narodna pesem. Kot deček redno v sobotah zvečer nisem mogel zaspati, ker sem čakal fantovske pesmi, da pripoje mimo našega okna. Ali da moja pesem ni postala preveč drzna in fantovska, za to je že skrbela moja mati, ki je kot cerkvena pevka — šestnajst let je pela kot prva pevka na cerkvenem koru v Zapolah na Gorenjskem — znala do 500 pesmi na pamet. Za vsakega svetnika v letu po eno pesem, ali še več. Tako se je v naši hiši vsak dan pelo. Včasih je bila preprosta soba bolj podobna kapeli, kakor sobi. Zlasti pa sem rad prebiral narodne pesmi: srbske, maloruske, češkomoravske, ogrske in angleške (seveda v nemškem prevodu).“

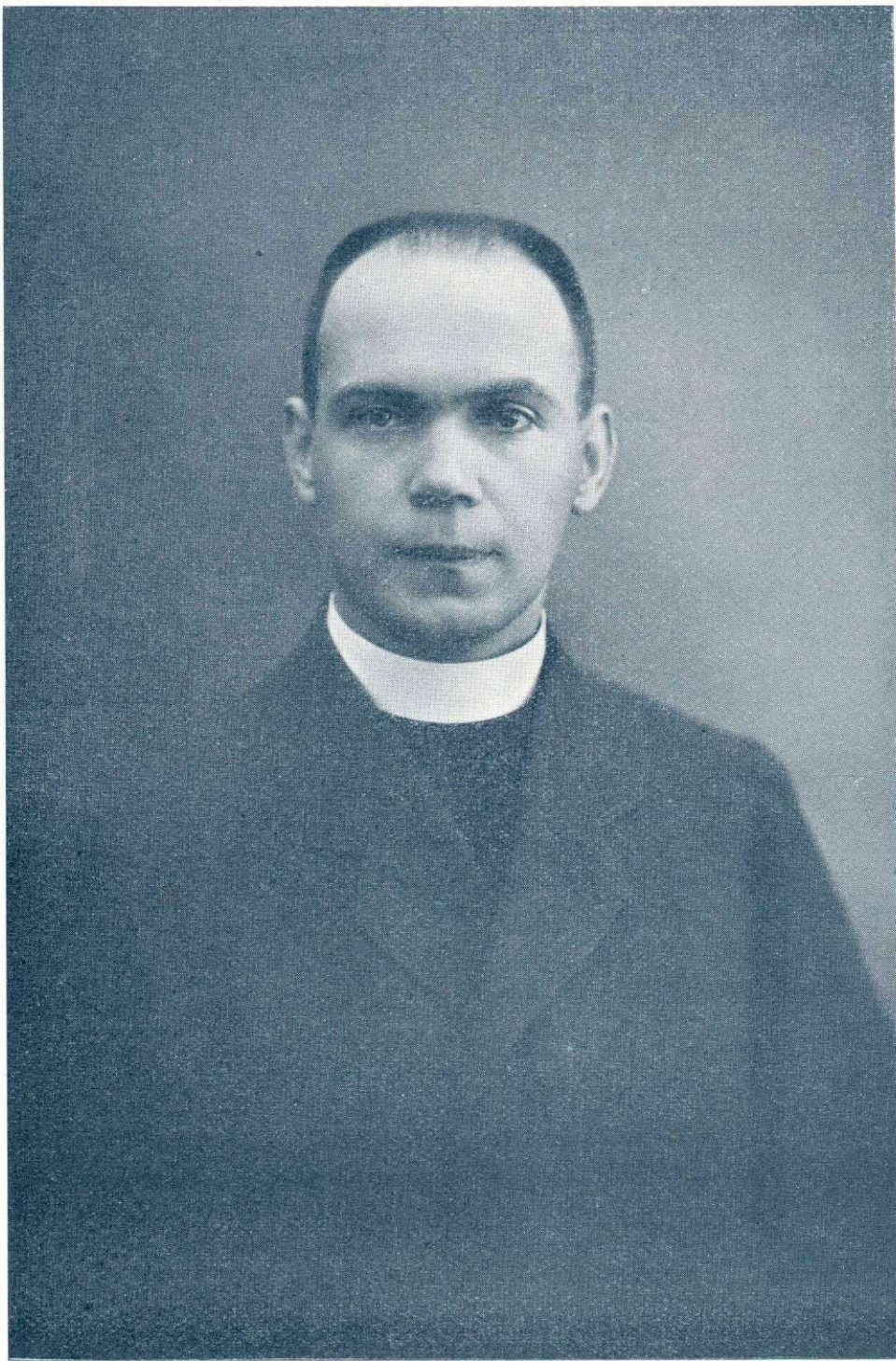
„In druga šola?“

„To pa je bilo in je še sv. pismo. Ono me je naučilo brati, pisati, čutiti, misliti in delati. Kot drugošolec sem nekoč v verze preli list sve-

tega Pavla, „De virginibus“ imenovan.

„Kaj pa drugi pisatelji?“

„Ti so bili moja tretja šola. Romanov in novel zavoljo romanov in novel nisem nikoli bral, ampak zato, da bi se kaj naučil iz njih. Mnogo sem čital Turgenjeva, Scotta, Oskarja Wildeja, Roseggerja, pa tudi pesnika Lermontova in Kolcova in druge. Izmed

Silvin Jarcenko

domačih mojstrov sta mi bila posebno draga Levstik in Mencinger, reči moram, da tudi Tavčar. Kot šestošolec sem preštudiral vse literarne kritike po slovenskih listih od l. 1870. naprej.

Izmed modernih pisateljev in pesnikov se nisem vedoma učil pri nikomer, razen pri Ivanu Cankarju. A tudi pri Cankarju bolj iz osebnih pogovorov in njegovih literarnih kritik, kakor pa iz njegovih spisov.

V osmi šoli sem se mu za ta pouk zahvalil rekoč: „Jaz sem ti hvaležen.“

„A, kaj boš hvaležen!“ se je otresal moje zahvale, „cigaret mi kupi, pa bo.“

Šel sem in sem mu za zadnje novce kupil cigaret. Pouk torej ni bil predrag in sem še dolžnik ...“

„Kdaj so bile tiskane prve tvoje pesmi?“

„V Zvonu l. 1898. Ali pravzaprav že v Vrtcu l. 1895. A to ni tako važno. Bolj važno je to, da sem bil prvi, ki je izvedel za Ketteja kot pesnika. Spoznala sva se kot dijaka: on drugošolec, jaz prvošolec. Prijateljstvo najino pa je prišlo odtod, ker je imel njegov rajni oče kot učitelj hrano pri moji teti v Košani na Notranjskem. V tistih dijaških dneh je prišel k meni na stanovanje Kette in mi pokazal album, kjer je hranil svoj zaklad — prve pesmi. Moral sem z njim na Rožnik, drugače mi jih ni hotel prebrati, v strahu, da bi jih slišal kdo drugi. Tam nekje na Rožniku pod varno streho gostih vej sva otvorila svoj Dichterhain. Kette je bral z veliko živahnostjo, jaz pa sem ga z veliko pozornostjo poslušal. Med drugim je bila daljša pesem s prijetnim naslovom: Prstan. A ta naslov je nama postal za nekaj časa usodepoln. To zbirko pesmi sem jaz še tisti dan prinesel domov, da jih še enkrat sam preberem. Ali album je iztaknila iztakljiva gospodinja. Tisti Prstan, v katerem je bil govor tudi o nekem „satančku“, jo je zelo razjezil. Kette ni smel več k meni na dom. Šele čez kake tri mesece, na božični večer, ko smo stavili jaslice, je zopet prišel. „Ne bojte se,“ je hitro in prijazno dejal gospodinji, ki ga je nevoljna zagledala med vrati, „zadnjič sem urezal satančka, a nocoj urežem angelčka.“ Gospodinja se je nasmehnila in bilo je zopet dobro.

Od tega dne je bilo najino prijateljstvo še večje. Samo enkrat je prišlo navzkriž. To se je zgodilo ob novem znamenju v Gorenji Šiški pri Pavšiču, kamor so pripeljali lep kip Lurške Gospe v zahvalo in v prošnjo za odvrnjenje potresa. Vsa vas je bila pokoncu. Midva s Kettejem sva se udeležila slavnosti kot pevca, a hotela sva jo proslaviti tudi kot pesnika. Zapela sva vsak eno pesem Brezmadežni. Kettejeva je imela stalni refren:

„Postavljena si v známenje
na to prelepo kámenje.“

V celoti se mu pesem to pot ni posrečila; fantje in dekleta so z večjim veseljem sprejeli mojo pesem.

A to Ketteja ni užalilo; užalilo ga je to, da sem njegovo pesem vzel ad perpetuam rei memoriam. Toda ta oblak je šel kmalu mimo.

Čez tri leta me je poklical po gospodinji k svoji smrtni postelji. Moja nekdanja gospodinja je postala sedaj njegova gospodinja. Prišel sem kot bogoslovec. Ko je videl gospodinjo in mene, je dejal:

„Ves čas sem bil pokoren svojim prijateljem, a danes,“ in pogledal je v gospodinjo z globokoudrtimi očmi, „bom pokoren Vam. Kaj hočete od mene, povejte!“

„Po gospoda pošljimo!“ je tiho svetovala gospodinja.

„Le pošljite ponj, naj pride! Pripravljen sem nanj.“

In prišel je rajni župnik Malenšek še tisti dan.

Pri mojem odhodu mi je Kette dejal: „Kar sem napačnega napisal, je bolj napisano iz šegavosti moje narave, kakor lehkomiselnosti ali zlobnosti; sicer pa sem nekatere take reči tako sam uničil.“

Koliko in kaj je zavrgel, ni povedal.

Po Kettejevi smrti sem stopil v krog pisateljev Dom in Sveta, ko sem poslal tri pesmi kot zadnji pozdrav umrlemu pesniku. Rajni dr. Lampe je sprejel ta Pozdrav v svoj list in me povabil, naj se kmalu spet oglasim. Tri drobne pesmi + Ketteju v spomin so imele prvikrat podpisan moj psevdonim — Silvin Sardenko. Nastal je popolnoma slučajno. Tisti dan sem čital maloruske pesmi. Iz njih sem vzel priimek Sardenko. Za ime, sem si rekel, pa postavim ime dotičnega svetnika, ki ga Cerkev danes praznuje. Pogledam v koledar — bil je — Silvin. Podpisal sem pesmi in jih odposlal. Poslej sem prihajal k dr. Lampetu vsak mesec, včasih tudi dvakrat na mesec. V tistih dneh in le v tistih dneh sem vedel, kaj je honorar ... A tudi sicer so bili ti obiski zelo koristni.

„Pridno delajte!“ me je pri neki priliki navduševal dr. Lampe. „Delavcev mi zelo manjka. Škoda Hribarja, da je v svojih pesmih tako zaostal. Ni se maral učiti. Mislil sem, da bo naš prvi epik. Medved pa napreduje, ker on živi za Dom in Svet. Očitali so mi, da sem Medveda jaz pokvaril s svojim listom. Nikoli ne. Očitali so mi, da sem ga jaz zavoljo lista pridržaval v semenišču. Nikakor ne! Še rekel sem mu: Izvolite si drug stan, v duhovskem ne boste srečni, vsaj kakor Vas jaz sodim in se sodite sami v svojih pesmih.“

Ali Medved je čutil v sebi takrat še veliko voljo, krepko kot junak, ki pa mu je pozneje postala včasih slabotna kot otrok. A v svojih pesmih nam je vendarle zapustil spomin — junaške duše.

Jaz zelo pogrešam njegovih pesmi v Dom in Svetu. Malokdaj in malokje srečam pravo pesem. Medveda in Zupančiča pa vedno z užitkom berem, dasi se zelo razlikujeta med seboj. Medved je estetiški idealist, Zupančič pa estetiški realist.

Med mlajšimi močmi pa zopet nekaj vre, mislim, da na korist poeziji.“

„Kaj sodiš ti sam o svojih pesmih?“

„Kar se mene tiče, mi je žal za mnogo pesem, ki sem jo poslal v svet. Nonum prematur in annum, ali vsaj in mensem, ali vsaj nonam in hebdomadam. Kar človeka razvname, mora tri noči dobro prespati, in če naslednji dan še gori, potem šele naj užiga plamen naprej. „Glejte, da Vam kdaj ne bo žal, kar napišete!“ me je opomnil v semenišču moj spiritual dr. Frančišek Ušeničnik. Poslušal sem ga. V moralnem oziru — in le to je mislil on — sodim, mi ni treba biti žal, kar sem napisal, pač pa v umetniškem oziru. „A kaj boš žaloval!“ me je zavrnil Finžgar: „Tako se vzgajamo vsi: Errando discimus.“ To je dobro, da je to starodavno geslo še vedno v veljavi. Vendar bi se človek že rad nehal učiti, to se pravi, motiti.“

„Ali sedaj literarno kaj delaš?“

„Vedno pomalem, ker me ljubezen do umetnosti k temu priganja. Za kako večje ali boljše delo pa je treba miru, mnogo miru. Vsak umotvor zahteva svoj mir, brez miru ni pravega umotvora. A tega miru pogostokrat nimam. Ne mislim na notranji mir, ampak na vnanji mir, na mir pred mnogovrstnimi opravki, ki človeku jemlje in razkosavajo čas in voljo. Tako sem rabil celo leto in še več, da sem napisal „Mater Gaudioso“, ki jo hranim še v rokopisu. Rad bi videl, da zagleda prej beli dan na Ljudskem odru, kakor v Ljudski knjižnici. Morda se mi ta up izpolni?“

V prihodnjih časih, če mi volja višjih zagotovi vsakdanji kruh, bo moje literarno delo: v leposlovni obliki izraziti one večnolepe in visoke misli, ki nam jih je ukresal dr. Aleš Ušeničnik v svojih znanstvenih člankih zadnja leta, preden se je Obzornik z visokega mesta umaknil modernemu Času. Te misli so postale last moje duše, in le želim, da pride čas, ko jih izročim preoblečene naši javnosti. Pripravljam tudi že rokopis novih pesmi, ki naj bi kot zbirka „Z belimi jadri“ pojadrle med svet, a ne še kmalu.“

„Kdaj delaš svoje pesmi?“

„Kadar je: jutro ali večer, dan ali noč, to je vseeno, a silim se ne. V naglici sami ne vidim posebne nadarjenosti. Spominjam se, da je Zupančič na nekem najinem izprehodu čez Rožnik presnavljal in ponavljal tri verze celo uro, preden so mu ugajali. Ko jih je zapisal, so se gladko brali, kakor da so ustvarjeni v enem trenutku. Isto pravi nemška literarna zgodovina tudi o Heineju. O Ketteju pa vem, da je naglo mislil in naglo zlagal. „Kette vliva,“ se je izrazil o njem rajni Medved, „jaz pa klešem. Včasih dvomim, da sem pesnik. Ali sem?“ me je prašal. „Izdaj svoje poezije,“ sem mu odgovoril, „in povedal ti ne bo en sam, ampak vsi, ki te bodo brali, poreko, da si pesnik.“ — A bodi dovolj o tem in o vsem!“

Bilo se je že močno zmračilo, ko je Sardenko končal. Pred seboj sem videl le še sijaj njegovih oči v beli ploskvi obraza in blede obrise njegovih gest. Ob slovesu se je tam zunaj vihar že pomiril.

Književnost.

Ivan Grafenauer: **Zgodovina novejšega slovenskega slovstva**. II. del. Doba narodnega prebujenja (1848—1868). Ljubljana, 1911. Založila „Katoliška Bukvarna“. VIII+475. Cena vezani K 7.20, nevezani knjigi K 6.—.

Grafenauerjeva slovstvena zgodovina jako lepo napreduje; v juliju t. l. je izšel že II. del, ki obsega najzanimivejšo dobo našega slovstva, dobo narodnega prebujenja ali t. zv. Bleiweisovo dobo (1848—1868). Dočim se prejšnja doba (glej Grafenauer I. del!) more ponášati z enim samim talentom — seveda je to Prešeren! — in z enim samim slovstvenim glasilom, skromno „Kranjsko Čbelico“, ima Bleiweisova doba celo vrsto talentov, če ne vseh prve, pa vsaj mnogo druge vrste, in cel kup slovstvenih glasil.

Naša knjiga nam priča, da je g. pisatelj z občudovanja vredno vztrajnostjo uporabil vse slovstvene vire prve vrste, kjer pa je (kakor v „Novicah“) časih dovolj tudi neprebavljive navlake vpošteval, kakor kažejo opazke pod črto, tudi vse količkaj važne reči druge vrste za to dobo (Apih, Slovenci in 1848. leto, Bleiweisov Zbornik i. dr. i. dr.) in da neustrašeno povsod izreka tudi svojo sodbo. Naloga kritike je preiskovati, kako

je pisatelj obdelal vso veliko snov in pa, če je njegova sodba, ki jo izreka, pravična. — Predvsem opazamo, da oba doslej izdana dela slovstvene zgodovine tesno veže ena vodilna misel: Prešeren je središče slovstva ne le v svoji dobi, ampak je princip slovstvenega napredka tudi v Bleiweisovi dobi in tisto nevidno, duševno središče, okrog katerega se suče ves literarni boj te dobe. To vodilno misel mora imeti pred očmi vsak, kdor hoče umevati knjigo našega avtorja. In res vidimo tudi v drugih slovstvih slične pojave. V tistih stoletjih, v katerih so Italijani zanemarjali študij Danteja, je njih slovstvo nazadovalo, bilo je brez idej in tudi v zunanji obliki brez umerjenosti, (v 15. in 17. stoletju); nasprotno pa, kadar so se zopet vrnili k njemu, se je slovstvo iznova poživilo (v 16. in 18. stoletju).

Kako je gospod pisatelj vso ogromno snov razporedil? Vsa knjiga se deli nekako v štiri poglavitne dele, in sicer nam riše najprej kulturno in politično ozadje te dobe, potem časopisje tiste dobe, dalje nje literarne boje in slednjič posamezne pisatelje dobe. Najvažnejši del, ki je spisan tudi s potrebnim temperamentom, je tretji, str. 81—146, kjer pisatelj govori

o boju za svobodo kritike in svobodo snovi v lep-slovnih izdelkih, ki se je bojeval v tej dobi. Ako hočeš knjigo prijetneje uživati, prični morda kar s tretjim delom, z literarnimi boji, tako prideš nemudoma „in medias res“ in se seznaniš takoj z idejami, ki so razburjale to dobo, kakor tudi spoznaš osebno stališče Grafenauerjevo, s katerega presoja ves ta literarni boj, kar je tudi zelo zanimivo in pri čitanju knjige potrebno vedeti. — Seveda, kdor hoče kakšen boj dobro opisati, nas mora seznaniti tudi s terenom, kjer se je vršil, in kakšno je bilo ozadje in kolikšne so bile množice, ki so se udeleževale boja. In tako torej nam tudi naš literarni historik slika najprej v prvem od-delku kulturno in politično ozadje te dobe str. 1—31: predmarčno Avstrijo, dogodke leta 1848., „pomlad narodov“, in koj zatem nastopivši absolutizem, dobo „Bahovih huzarjev“, ter porajanje, rojstvo naše ustave (1860—1867). Nas v tem odstavku predvsem zanima, da izvemo, koliko je bilo v tej dobi (1848—1868) zavednih Slovencev, ki so se udeleževali, vsaj s čitanjem, literarnih bojev. Pred l. 1848. je bil krog zavednih narodnjakov skrajno majhen; kmetsko ljudstvo — še v trdi tlaki — je v celoti še spalo, dijaštvo se izvečine v šoli še ni zavedalo svoje narodnosti, edino duhovščina („in še ta ne vsa“, str. 3) je z nekaj meščani in doktorji tvorila slovensko izobraženstvo; po l. 1848. se je pa začelo veselo prebujanje: kmet, osvobojen tlake, je začel prosteje dihati in segati tudi po duševni hrani, čitajoč „Novice“ (nekako $\frac{1}{4}$ naročnikov je bila kmetskega stanu, str. 11), Slomškove „Drobtinice“ in knjige „Društva sv. Mohorja“; prebujati se je začelo tudi dijaštvo (str. 21), ki je z mladimi duhovniki nosilo narodno zavest med ljudstvo; kajti z l. 1849. je dobila tudi slovenščina kot učni predmet svoje mesto (dasi zelo skromno) med drugimi predmeti gimnazije. Najbolj so budila narodno zavest razna društva, predvsem čitalnice, o katerih govori gospod pisatelj str. 21 nsl., dobro poudarjajoč njih dobre, a ne zamolčujoč njih slabih strani. To so bili torej gledalci literarnega boja: zelo majhen del kmetskega ljudstva, dijaštvo, duhovništvo in pičlo število meščanstva in uradništva. In kako, zakaj, kdaj so se ti gledalci razdelili v dva sovražna tabora? O tem govori, kakor rečeno, tretji del; a še prej imamo drugi del, v katerem razpravlja avtor o časopisju in književnih društvih te dobe, str. 38—81. Časopisi tega razdobja so kakor nekakšni topovi, ki so iz njih streljali „stari“ in „mladi“ drug proti drugemu. Največji top v vsej tisti dobi, nekakšna „kacijanERICA“, so bile „Novice“, ki jih je nabijal in prožil Bleiweis; pomagala mu je „Zgodnja Danica“ Jeranova; nasprotniki, „mladi“, niso imeli tako močnega orožja in še tisto, kar so ga imeli, je kmalu utihnilo: najprej so streljali iz „Slovenije“, ko je ta utihnila čez pol-drugo leto (1848, 1849), jim je služil kot orožje „Ljublj. Časnik“, potem nekoliko Navratilov „Vedež“, dalje je bila čvrst topič Janežičeva „Slovenska Bčela“, ki je pa prenehala že l. 1853.; šele l. 1858. so si „mladi“ vlili nov topič, ki je izvrstno deloval in so ga oskrbovali z izbornim strelivom sami „mladi“, in A. Janežič ga je previdno vodil in obračal v sovražnika, in sicer iz Celovca doli proti Ljubljani, bil je to „Slovenski Glasnik“ (1858—1868), ki je bil v začetku pogumen in glasán, ki je pa tiše in tiše grmel in nazadnje tudi on utihnil — zaradi pomanjkanja

naročnikov. Tako je izmed vseh časopisov tiste dobe ostal končno na bojišču edino Bleiweisov, namreč „Novice“, z „Zg. Danico“. Je li bilo vse drugo zdaj premagano, mrtvo? In zakaj je pravzaprav šlo v ti-stem literarnem boju? O vsem tem govori, kakor sem že rekel, tretji del, ki nosi napis: Literarni boji (str. 81—146), najživahnejši odstavek.

Lepo pregledno nam avtor pripoveduje, da je šlo najprej za čisto nedolžno stvarico, namreč za oblike -iga, -ima itd., ki so jih zagovarjale „Novice“ (in „Zg. Danica“), dočim so „mladi“ zagovarjali oblike -ega, -ema itd.; a kmalu se je boj poostril: nastalo je vprašanje, če naj se tudi mlado slov. slovstvo kaj kritikuje in kako, naj se li samo hvali, ali tudi graja, kar je graje vrednega? „Novice“ so sicer bile za kritiko, toda pod pogojem, da kritika Koseskega samo slavi, in sicer crescendo; „mladi“ pa so se lotili tudi Koseskega. Prvo obširnejšo kritiko dotedanjega slov. slovstva je prinesel „Ljublj. Časnik“ 1850 izpod peresa Jan. Trdine (Grafenauer, str. 89 nsl.), kar je že izzvalo odpor pri „Novicah“; l. 1858. je spisal Levstik svojo slovečo razpravo „Napake“, katerih skrita ost je bila obrnjena zoper jezikobrodstvo Koseskega; pa čudno! to razpravo „mladega“ Levstika je prineslo glasilo „starih“, „Novice“! Tako je enkrat ta top razdiral svojo lastno trdnjavo. Zato je pa tem hujše grmel, ko je spoznal svojo zmoto. Bleiweisu je pomagal zlasti duhovnik P. Hicinger. Odgovarjali so v „Glasniku“ Cegnar, Levstik in nazadnje, 1867 in 1868, Stritar. Kako se je končal boj za tಿದೆve točki, je vsakemu znano: zmagale so oblike na -ega, -ema itd., in zmagalo je tudi prepričanje, da ima Koseski kot pesnik samo relativno vrednost, t. j. samo za svojo dobo, ne pa za vse čase. Toda šlo je — bolj ali manj prikrito — še za tretjo in najvažnejšo točko, za snov, ali s tedanjim izrazom: je li Prešernova poezija „kvantarska“? so li res njegove pesmi samo „zaljubljene berklarije“? (Str. 139.) „Stari“ so bili odločno prepričani, da te vrste poezija mladini škoduje, odtod tudi tisti usodepolni korak proti Levstikovim poezijam l. 1854. Proti „starim“ so se oglasili v tej točki M. Majar v „Slovenski Bčeli“ 1850, Jan. Trdina v omenjenem „Pretresu“, Gregor Krek (kot šestošolec) v „Novicah“ (!) 1858, slednjič Jurčič in Stritar v „Slov. Glasniku“ 1866, oziroma 1868. Se li je ta boj dobojeval? Naš avtor pravi da ne in da je bilo treba še „Dun. Zvona“, preden so se učistili pojmi v tej zadevi, a da še zdaj nismo v tem oziru enih misli. Prof. Grafenauer zove mišljenje „starih“ (izvečine so bili sami duhovniki: gim. katehet Ant. Globočnik, prof. bogosl. Andr. Zamejec, urednik „Zg. Danice“ L. Jeran i. dr.) slovstveno priderijo. Teh-le deset strani (137—146) obravnava sploh najkočljivejšo stvar cele knjige; in sploh smo s tem dospeli tudi do vrhunca knjige, odkoder imamo razgled po vsej knjigi nazaj in pa tudi naprej. In kakor trudni potnik počiva na vrhu klanca, tako hočemo tudi mi, vendar tako, da porabimo ta časek za iskren pogovor s pisateljem samim.

V teh-le petero točkah se namreč ne strinjamo popolnoma s pisateljem: Prvič z njegovim estetskim stališčem. Res je sicer, da izkuša duhovnike, sodnike Prešernove, Levstikove in Jenkove ljubezenske poezije, opravičevati (z nezavednim janzenizmom in pa splošnim prepričanjem našega ljudstva), in v tem oziru je menda doslej edini, ki jih ni kar brezpogojno obsodil, vendar

pa se nam zdi, da jih obsoja še vse pretrdo, ako jim očita, da „niso mogli ločiti moralne kakovosti umazanega pisaštva nemške ‚Schundliterature‘ od one — Prešernovih poezij“ (str. 138). Temu nasproti trdim to-le: od gospodov, ki so s pokojnim L. Jeranom precej občevali, vem, da je rajnik Prešerna zelo visoko čislal in ga v prijateljskih pogovorih rad citiral; kar je torej pisal proti Prešernu, je storil vse, ker se je bal, da se ne bi pohujšala mladina; bojeval se je torej proti njemu le z verskega stališča, ne pa še s slovstvenega. Mi naj mu pa to tako zamerimo? Slikar Jan. Wolf je bil gotovo liberalnega mišljenja; in vendar, kako pazno je nadziral štivo svoje hčerke! (Primerjaj: Steska, Slikar Jan. Wolf, str. 46.) Da niso ločili „Schundliterature“ od dobre, čiste? Goethejev „Leiden des jungen Werther“ gotovo ni Schundliteratura, in vendar koliko zla je povzročil med nemško mladino skozi nekaj desetletij! Dokazano je, da so mladi ljudje po čitanju Wertherja izvršili samomore. In ko je Napoleon, ki je bil osebno velik občudovalec Goethejev, zapazil na ladji, potujoč v Egipt, v rokah svojega nečaka omenjeno nemško knjigo, mu jo je jezo iztrgal iz rok in vrgel v morje. Ali je bila to tudi samo priderija? In če g. pisatelj išče vzroka pretirani občutljivosti v tem, da so „stari“ smatrali leposlovje za namenjeno zgolj mladini (str. 138 nsl.), ne bi smel pozabiti, da dejanski baš mladina vse bere in ne vselej z „očmi lepote željnimi“ in da so se v tistih časih pisatelji res predvsem obračali na mladino, kajti posebno mladinsko slovstvo se je pričelo pri nas gojiti šele v poslednjih letih; in po mojih mislih bi moral esteti tudi kot pedagog motriti slovstvo, česar — kakor sklepam iz str. 146 — tudi prof. Grafenauer ne zanika. In da niso spoznali „stari“ vse velikosti Prešernove, tiči en vzrok tudi v tem, da so mu bili še preblizu in so poznali osebne slabosti njegove; kajti to vidimo pri vseh velikih možeh, da tem bolj raste njih slava, čim dalje so nam po času. Če vse to premislimo, bomo „stare“ pač mileje sodili. In tudi to moramo vpoštevati, da se estetsko obzorje slov. duhovščine prav tako razvija, kakor pri drugih smrtnih ljudeh; res je v tej dobi „strah obšel“ mnoge izmed „starih“, če so le čuli besedo „roman“ (str. 145), a pojmi so se tudi „tem ljudem“ sčistili: Mohorjeva družba na primer bo letos izdala roman „Deseti brat“, in „Dom in Svet“ prinaša romane Finžgarjeve. Tout comprendre c'est tout pardonner! Najbolj pa me je osupnil stavek (str. 137): „Pa saj je bila tem sodnikom ljubezen že sama na sebi (od avtorja podčrtano!) pregreha, ločitve med čisto in nečisto ljubeznijo skoroda niso poznali in kolikor so jo poznali, so jo smatrali za potrebno — zlo!“ Prvi del stavka ni kar nič dokazan; ali naj so bili oni duhovniki res tako nevarni v svoji stroki, zlasti v morali? Od nekdanj uči katoliška Cerkev, da so nam strasti dane od Stvarnika zato, da nas podpirajo v stremljenju po kreposti in so torej dobre in koristne, če jih vodi pamet. In ločitve med čisto in nečisto ljubeznijo da niso poznali? Ta trditev je pač prenačljiva! Prehuda, prestrupena je slednjič opazka (str. 137, op. 4), da taki rigoristi še danes niso izumrli med kranjsko duhovščino, ker je — že v 20. stoletju — v nekem nabožnem listu (v Bogoljubu?) neimenovan pisec hvalil kitajske razmere kot vzorne zato, ker se mož in žena prvič vidita šele tik pred — poroko. To je pač tako osamljeno stališče, da ni

vredno resnega uvaževanja. Bolje bi bilo, po mojih mislih, ako bi take hitre opazke v znanstvenih delih izostale, ker kažejo nekakšno animoznost zoper cel stan. In to nas vodi k drugi točki, v kateri se z gospodom pisateljem ne vjemamo.

Zdi se nam namreč, da ima avtor že kar a priori predsodke zoper „stare“, dasi bi kot historik moral biti objektiven in nad strankami; zlasti glavna oseba te dobe, Bleiweis, se nam zdi, da je naslikan sivo v sivem. V resnici, zame je to največja novost v tej knjigi, da čitam stran za stranjo o podlosti, neznačajnosti, zlobnosti, skoposti, hinavščini, lažnivosti, nepoštenosti in nedoslednosti Bleiweisovi. Kako je to mogoče? O njegovi 70letnici, leta 1878., ga je ves narod proslavljaj kot „očeta domovine“, vsa narodna društva so se mu poklanjala, Jurčič in Kersnik sta spisala igro „Berite Novice!“ njemu v čast, in v šolah je še nekaj let po njegovi smrti slovelo Bleiweisovo geslo: Vse za vero, dom, cesarja? In danes, 30 let po smrti njegovi, taka sodba in obsodba? Ali je to mogoče? Da so se vrstniki tako motili? Da je najnovejšo zgodovino mogoče tako potvoriti? Človek bi nehoté, ko gleda v knjigi ta značaj, vzkliknil, kakor škof Remigij kralju Klodviku: „Sežgi, kar si doslej molil!“ G. pisatelj pravi sicer, da se „brez spoznanja Bleiweisove nepoštenosti in nedoslednosti“ ta doba ne more razumevati (str. 109), a jaz te nujnosti ne uvidevam. Da je bil res taka coklja za našo književnost? In da res ni bil sposoben za voditelja naroda (str. 83). To trditev bo vsekakor treba revidirati po virih. V enem slučaju, menim, že sam morem omiliti očitane nedoslednosti na Bleiweisu, tisto namreč, kar piše Grafenauer na str. 103. Bleiweis je dosledno hvalil Koseskega; l. 1858. je v „Novice“ sprejel Levstikove „Napake“, ker ni čutil ostrine, naperjene proti svojemu ljubljencu (na kar me g. pisatelj sam opozarja str. 104); čez nekaj časa jo je pa zapazil: ali je pa nedoslednost, ako potem pregovori — čeprav pri „črni kavi“ — Hicingerja, naj zgrabi Levstika? Bleiweis pač ni bil esteti, a kaj je mogel za to? Bil je pa dober politik, ki je čolnič slovenske politike varno vodil, bil je središče narodnega življenja, kar je vendar bilo v prospeh tudi slovstvu. Tako se nekako godi Bleiweisu kakor antičnemu Ciceronu: starodavniki so ga zvali pater patriae, a nekaj desetletij sem ga razdirajoča kritika slika kot političnega pustolovca in neznačajneža. Kjer je mnogo luči, je seveda tudi mnogo sence. Brez dvoma so bili tudi „mladi“ v marsičem krivi, da je literarni boj dobil tako ostrino, saj tudi prijatelji očitajo n. pr. Levstiku „brezkrajno trmo in svojeglavnost“ (str. 354), in v enem slučaju, tudi dr. J. Lokar, Bl. Zbornik, str. 140, je Levstik Bleiweisu gotovo delal krivico. Zoper očitek skoposti govori n. pr. Bleiweisov Zbornik str. L. II., dr. Jos. Tominšek.

Naj še kratko omenimo ostale tri točke, v katerih se ne skladamo z g. avtorjem. Čeprav smo vsi navdušeni za obmejne Slovence, zlasti za tužni Korotan, vendar se nam zdi, da stoji g. pisatelj preveč na Koroškem stališču; saj smo iz srca veseli, da nam je baš Korotan dal našega največjega literarnega historika, ki ima priliko, pokazati vse zasluge Korošcev za slov. slovstvo, a lokalni patriotizem preveč sili na dan tam (str. 55), kjer primerja Janežičevo „Slov. Bčelo“ z „Novicami“: „Zdravi, veseli idealizem pa, ki nam veje nasproti iz vsake vrstice, in iskrena, gorka lju-

bezen do slovenščine... tako neskončno bolj prija človeku kot ona suhoparna, starikava razumnost vsega, pri čemer je imel vodstvo Bleiweis, kjer človek le prečesto pogreša gorkega srca... Aj, sta bila pač drugačna človeka mladi organizator Andrej Einspieler in mladeniški učitelj A. Janežič tam v ogroženi Koroški. Ta pristranost, menimo, nekoliko zatemnjuje pisatelju pogled na dejanske razmere v Kranjski. Ali ni v tem oziru preveč vplival nanj Žigon, čigar vpliv se kaže celo v slogu našega avtorja. — Dasiravno g. pisatelj z veliko natančnostjo išče od vseh strani virov za svoja izvajanja, bi vendarle pripomnili, da rabi na nekaterih mestih preveč enostranske priče, tako n. pr. tam, kjer govori o postanku liberalizma na Slovenskem in razdora med „starimi“ in „mladimi“ (str. 26 nsl.), navaja dr. Iv. Prijatelja in dr. Lončarja; a da se resnica prav spozna, bi bilo dobro primerjati tudi precej obširni spis † Jos. Benkoviča v „Slovincu“ iz l. 1891., pod naslovom „Kdo se je prepil“. Tudi glede razlage besede liberalizem (ib.) se ne strinjam povsem; kajti to ime je dotična kulturna struja dobila na Francoskem že okrog l. 1800., a posamezniki se pri nas morda še niso popolnoma zavedali, kam meri in kako daleč sega. Tudi je morda res, da je v naši starejši generaciji kateri zato postal liberallec, ker je duhovščina tako grozljivo nastopala v polemiki Levstik—Hicinger, vendar izražajo v op. 2 (str. 27) navedene besede škofa Pogačarja preozko obzorje, ako naj bi bile „nepristojnosti“ kranjske duhovščine v slovstvenih rečeh vzrok, da je vera v nevarnosti; liberalizem je takrat zmagoslavno korakal od zapada po vsej Evropi in tudi tja, kjer se duhovščina čisto nič ni vtikala v slovstvene reči. — A kar bi marsikaterega bralca utegnilo najbolj motiti v naši knjigi, je petič način pripovedovanja o teh liberalnih bojih, raba pretiranih, hiperboličnih izrazov, neka posebna razdraženost, s katero spremlja vse delovanje nekaterih „starih“, kakor zlasti Bleiweisa in Hicingerja. Samo nekatere zglede naj tukaj navedem: Bleiweisovo širokoustenje, pg. 12, op. 2; Bl. je odgovoril z grobostjo... pg. 14, op. 2; to svojo laž je Bl. podčrtal, ib.; kar z loparjem je udaril Bl., pg. 87; kar s kolom plane Bl. po stranki, pg. 88; strastnost očita njim, a je sam (sc. Bl.) — sirov; nazadnje jo dobi (od Bl.) po glavi še dobri... Janežič, ib.; človek se mora čuditi prikriti zlobnosti kritikovi, pg. 94; „Šolski Prijatelj“ jih je dobil nazaj (od Bl.) s kolom prav po rokovnjaško, pg. 96; Hicingerjev pamflet... v katerem ni nič stvarnega, sama gola ošabna oblastnost brez kraja in konca... zgolj sovražno zabavljanje... to je bil sirov, zahrbtn napad..., pg. 101; to je — laž! pg. 110 op. 2 itd. Bolje bo za knjigo, ako v bodoče g. pisatelj take in enake izraze nekoliko omili; saj je boj že minil, čemu bi se torej mi razburjali? Ko je pred Trojo na obeh straneh boj le preveč hrumel, je modri Zevs razgrnil plašč noči čez bojvnike in s tem prekinil boj in ta prekinjeni boj zove Homer *νόλος μάχη*; naj tudi prof. Grafenauer raje kakor stari Zevs kar mogoče okrajša boj, nego da bi sam s kolom mahal.

Vsi ti očitki pa zadevajo le bolj prvo, manjšo polovico knjige in jih je treba zapisati le bolj na rovaš pisateljevega temperamenta, tudi ne kvarijo nič bistva slovstvene zgodovine kot take; vsej drugi, ogromno večji polovici knjige pa, ki obsega življenje

in dela pisateljev te dobe (str. 147—473), kritika ne bo mogla do živega, ampak jo bo morala sprejeti le s pohvalo. Vso to veliko snov je g. pisatelj obdelal tako, da govori najprej (str. 147—205) o starejšem pisateljskem rodu te dobe (Bleiweis, L. Jeran, Fr. Svetličič, M. Vilhar, Ant. Žakelj, Koseski itd., potem o začetnikih novega časa: L. Toman, Josipina Urbančič, Razlag, Fr. Cegnar, Mat. Valjavec, L. Svetec Jan. Trdina, Dav. Trstenjak, Ant. Janežič (str. 206 do 271), poseben odstavek (skoro sto strani!) zavzema Fr. Levstik z razdobji: mladostna in dijaška leta, domači učitelj, leta bede, skriptor (272—368), nato pride Simon Jenko (str. 369—404) in mlajši rod Fr. Erjavec, Val. Mandelc, Val. Zarnik, Jan. Mencinger, J. Kosmač, Fr. Zakrajšek, Val. Slemenik, Ant. Zupančič, Andrejčkov Jože, in pesniki: A. Umek, Gr. Krek, Jan. Bilc, dekan Iv. Vesel, Frankolski in R. Silvester (stran 404—465). Vrstijo se v dolgi vrsti znana, draga nam imena z drugimi že nekoliko pozabljenimi, nobena važnejša osebnost ni izpuščena in pri vsaki izvemo vse, kar tvori jedro nje delovanja. V tem oddelku stoji Grafenauerjeva knjiga na vrhuncu znanstvenega dela in tudi stilistično se čita kakor zanimiva povest, tako da ima bralec pravi užitek. G. pisatelj združuje tukaj spretno vse metode literarne historije; najprej bio- in bibliografično metodo, katero edino je uporabljal J. Marn v Jezičniku in skoro edino dr. Josip Glaser v Zgodovini slov. slovstva; odtod natančni podatki o življenju in delu posameznih pisateljev; a kjer so drugi nehali, je za našega g. pisatelja šele začetek, kajti s temeljito komparativno metodo izkuša pri vseh važnejših zastopnikih te dobe dognati vplive, ki so nanje delovali, kar zahteva obsežno znanje tujih slovstev, zlasti nemškega; večinoma je moral tu orati ledino, ker nam še zelo manjka potrebnih monografij, ki se bodo polagoma seveda jele pisati. Dočim pa se mnogi literarni historiki omejujejo na to (komparativno) metodo, je šel naš avtor še dalje: z dragoceno estetsko metodo nam podaja pri vseh odličnejših pisateljih natančno analizo vsebine njih del (epov, romanov, novel itd.) ter njih estetsko oceno; že sama ta analiza ga je stala ogromno truda, a baš ti odstavki so posebno mikavni in bodo mnogim čitateljem prinesle čisto novih stvari. Prav te metode se literarni historiki najbolj izogibajo, dasi najgloblje odkriva vrline pisatelja ali pesnika in je torej najvažnejša. In slednjič uporablja g. profesor še četrto metodo, evolucijsko bi jo jaz imenoval: na posameznih možeh nam namreč lepo kaže, kako se je širilo njih duševno obzorje in kdaj je doseglo vrhunec; razkazuje nam, kako ta ali oni pisec v začetku obvladuje le zunanji dogodek, snov, a sčasoma, ker se vedno uči, se začne poglobljati in pričinja risati značaje svojih oseb; vsled evolucijske metode zasledujemo z našim avtorjem pričetke in daljnji razvoj eposa, novele, povesti, romana in tudi znanstvene proze (466—475) v našem slovstvu. Jako lepo vidiš uporabljene vse te metode — da ne govorim o drugih možeh — pri pisatelju J. Mencingerju; kako zanimiva n. pr. je analiza njegovega Abadona (str. 442 nsl.)! Tu vidimo, kako duhoviti pisatelj kritikuje slabosti slovenskega rodu, obenem pa kaže tudi pot, po kateri dospemo do boljših časov: pota pozitivnega krščanstva, krščanstva dela in ljubezni, in da se ne vdajamo pesimizmu, ampak pošteno delajmo za narod. In s kakšno globoko mislijo za-

ključuje Mencinger svoj roman! Citira namreč svetega Avguština Confessiones Surgunt: indocti et caelum rapiunt; et nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce, ubi volutamur? (Str. 450). Človek nehote vzklíkne ob tej analizi: Ko bi vendar vsi Slovenci sprejeli program tega staroste slovenskih pisateljev!

Tiskovnih napak nisem zapazil mnogo in kar jih je, jih čitatelj izvečine lahko sam popravi; tako n. pr. str. 8 spodaj: 26. avgusta mesto aprila; str. 11 v sredi: M. Mayer l. 1844, mesto 1848; str. 17 spodaj: 2. in 4. maja 1848 mesto 1841.

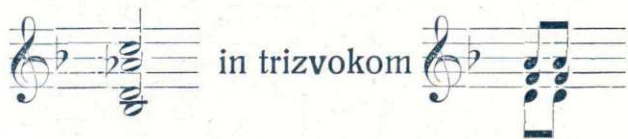
Ako literarni historik obravnava vsakega važnejšega pisatelja tako vsestransko kakor profesor Grafenauer, potem ni čuda, da nastanejo časih kar lepo zaokrožene monografije v knjigi, in da ne pogrešamo nič bistvenega več na slikah mož, ki jih gledamo v tem delu in temeljito spoznavamo. In ako bo g. pisatelj v bodoče odvrnil vse, kar bi utegnilo kaliti naše veselje nad njegovo slovstveno sgodovino, potem iz srca želimo: naj Katoliška Bukvarna izda tudi še III. in IV. del!

Dr. J. Debevec

Glasba.

Novi Akordi. Tretja številka „N. A.“ je prinesla pet skladb, in sicer eno za klavir, dva zbor in dva samospeva s klavirjem.

St. Premrlova sonatina za klavir je menda prva skladba te vrste v naši glasbeni literaturi. Zložena je v obliki klasičnih in drugih sonatin; preprosta v dikciji, a vseskozi živahna in naravno se razvijajoča. Za izvajanje primeroma lahko skladbo bi priporočal zlasti naši mladini. — Dr. Gojmir Krekov mešani zbor „Blagor jim“ je kontrapunktična skladba *zav' éξοχήν*. Gospod skladatelj jo imenuje štiriglasno invencijo, kar je pravzaprav — v širjem pomenu — vsaka skladba, a se je to ime od J. S. Bachovih časov dalje udomačilo zlasti za prosto fugirane bodisi instrumentalne bodisi vokalne skladbe. Dr. Krekov zbor je poln življenja, gorak v izrazu, mogočen v učinku, kljub kolikortoliko strogi obliki vendar gladko in neprisiljeno tekoč, bogat v harmonijah, odličen modern komad, ki mu bodo — notabene! — kos le najboljši zbori. — Jako lep je O. Devov večinoma homofoničen moški zbor „Kvišku plava“ s semtertja prav izrazitimi in občutenimi melodijami. Če pa ni zbor za drugi bas pisan nekoliko prenizko, naj povedo basisti! — S. Šantlova „Narodna“ se drži narodnega tona v melodiji in spremljanju in je kar moč lahka pesmica. — Vseskozi moderno opremljena in morda še preveč nališpana pa je Ž. Polasčkova narodna „Da sem jaz ptičica“. Upam pa, da bo pesem, pevana z občutkom in istotako spremljana na klavirju, prav ugodno učinkovala. Malo trda se mi zdi zveza med nonakordom

in trizvokom

pri ponovitvi
prvega
odstavka.

Vsebina književne priloge je sledeča: Fran Gerbič: Nekoliko podatkov o ustanovitvi slovenske opere pri „Dramatičnem društvu v Ljubljani“. Črtica iz mojega življenja. — Janko Žirovnik: Nekaj zgodovine „Žirovnikovega zbora“ v Št. Vidu nad Ljubljano. — Marko Bajuk: Nekaj opazk k četrtemu zvezku Žirovnikovih „Narodnih pesmi“. — Gledišče: Dr. Ernst Krajanski: Josip Hatze: „Povratak“. — Koncerti. — Glasbena društva. — Slovenski glasbeni svet. — Naše skladbe. — Izza tujih odrov. — Odmevi iz koncertne dvorane. — S knjižne mize in

iz glasbene mape. — Umetnikov življenje in stremenje. — Pêle mêle. — Listnica uredništva.

Četrto številko „N. A.“ je posvetil gospod urednik dr. Gojmir Krek „**Glasbeni Matici**“ v Ljubljani. V predgovoru „Številki na pot“ piše, „naj sprejme vrla „Glasbena Matica“ to poklonitev kot malo protidarilo za njen trud pri pospeševanju slovenske moderne, naj vidi v njej izraz hvaležnosti za njeno delovanje v pretekli sezoni, v kratku pa izraz iskrene želje, naj deluje tudi v bodoče v sedaj inavgurirani smeri“.

Slavnostno številko uvaja dr. Gojmir Krekov energičen moški zbor „Bratje, v kôlo se stopimo!“ z markantnim hromatičnim, za pevske glasove pač malo težkim basovskim motivom:

nasproti kateremu je tenor s svojimi čistimi primami skoro malo monoton. Lepo je stopnjevanje od osmega do enajstega takta. Tudi srednji, mirnejši stavek v cis-molu oziroma E-duru tvori prav čeden kontrast k prvemu in zadnjemu stavku. Za prve tenore je skladba splošno precej utrudljivo pisana, sklep tega moškega zbora bo pa zanje naravnost — tortura. — Fr. Gerbičev mešani zbor „Po zimi“ je ljubka, ne težka skladba. Drži se v precejšnji meri narodnega tona, in bo zlasti pri besedilu „saj letos sem te le vesel“ itd. sigurno napravila basistom veliko veselje in tudi sicer v celoti kot taka se bo izkazala kot zelo hvaležna skladba. — Dav. Jenkov mešani zbor „Bogu in rodu“ se mi zdi nekoliko preveč razkosan, a moram vendar priznati, da se je gospod skladatelj hvalevredno držal besedila in se z vso dušo zamislil v življenje bratskega srbskega naroda. Mogočno resnobne harmonije se družijo z živahno veselimi v lep sklad. — Fr. Ferjančičev mešani zbor „V jutranji zarji“ kaže že precej modern kolorit. Na vsak način lepo dehteča skladba, polna blagoglasja in umerjenosti. — E. Adamičev mešani zbor „Pusto je“ je zložen za pet glasov: sopran, alt, dva tenora in bas. Mojstrsko delo. Adamič ne pride v zadrego pri nobenem besedilu. Tudi tu se mu je izborno prilagodil. Skladba prinaša dosti polifonije, pa tudi nenavadnih, zanimivih harmonij ne majka. Vsa čast! — Gospod Ferdinand Juvanec zaključuje s svo-

jim zelo posrečenim mešanim zborom „Izgubljeni cvet“ krog skladateljev, ki so se topot v „Novih Akordih“ jako častno poklonili „Glasbeni Matici“. Juvančev slog je za pevske glasove zelo prikladen.

Sklepam z odkritosrčno in mislim da občo željo, naj bi gg. skladatelji, ko zlagajo za človeška grla, upaževali zmožnosti in meje človeškega organa. Le z zmerno in nikakor ne pretirano pisavo bomo v res-

nici pospeševali zdravo pevsko gibanje, solidno pevsko izobrazbo ter siguren in uspešen pevski napredek.

Stanko Premrl.

Ant. Foerster: **Responsoria ad Missam.** V jako čednem in preglednem tisku je izdala Katoliška Bukvarna latinske od Foersterja harmonizirane mašne in nekatere druge responzorije, ki jih vsem cerkvenim pevovodjem prav toplo priporočam.

S. P.

Ante Gabrov članek „VI. umetniška razstava v paviljonu R. Jakopiča“.

Napisal R. Jakopič.

Z začudenjem sem prečital članek „VI. umetniška razstava v paviljonu R. Jakopiča“ („Dom in Svet“ št. 8), pa verjemite mi, — niso izsilili teh občutkov napadi na mojo osebo, oziroma na moje tovariše — več hujših dogodljajev smo srečno pretrpeli in jih bomo morali še pretrpeti in preboleti, če nam Bog zdravje da in dolgo življenje —, ampak dihi iz skritih in najskrivnejših kotičkov majhne človeške duše me je objel s svojim vzduhom.

Odložil sem zvezek in prehitel v mislih še enkrat vsebino tega čudnega spisa. Članek ni slabo sestavljen in je vsled svoje spretne kombinacije nedokazanih trditev, krivih premis in goljufivih sklepov, s katerimi skoraj osupne neslutečega bralca, čedno delce nepoštene polemike. Podpisan je Ante Gaber.

Sicer so mi dejali nekateri znanci: „Kaj se boš razburjal, saj je le Gaber!“ Res je, da bi temu g. Gabru nikdar ne skazal časti, ž njim polemizirati. Kadar bi moji živci ne mogli več prenašati tega umetniškega modrijana, znal bi se ga obraniti na enostavnejši način, če že ne drugače, pa po receptu Groharjevem.

Ampak ta članek je g. Gaber namenil javnosti, in javnost tega gospoda še ne pozna, kajti če izvamem pol članka, ki ga je napisal pred leti za „Dom in Svet“ in nekaj drugih malenkosti, on še ni izstopil iz svoje blagodejne temine. Po drugi strani pa se v tem članku razpravljajo stvari, ki navsezadnje vendar zadevajo javnost, — saj družbi vendar ne more in ne sme biti brezvažno, kako se oskrbuje ena najsvetejših posestev človeštva, namreč umetnost. Zato sem se odločil odgovarjati na omenjeni članek.

Da začnem z začetkom: Kdo je Ante Gaber in odkod izvaja pravico, da s tako suverenostjo obsoja slovensko umetnost in slovenske umetnike? Nekoč, pred leti, se mi je prikazal v družbi Groharjevi nek fantiček, živahen, strastno vnet, vnet — za kaj? za umetnost? za umetnike? ali za šopirne besede, katere je znal govoriti o umetnosti in o umetnikih? Ne vem! Kakor trepeta večja od luči do luči, nezavedno, brezvoljno, tako je bežalo njegovo poželenje od enega sveta do drugega, brez cilja, odvisno od okoliščin in slučajev. Le eno prepričanje je bilo v njem, prepričanje, da si ga je izvolila usoda za nekaj velikega, da se zgodi nad njim čudež in da se rodi iz njegovega hrepenenja — brez lastnega sodelovanja — nekaj nenavadnega. Ubogi deček, igrača slučajev! To je bil tisti mladenič Ante Gaber. Pa od tedaj je že dolgo. Razumem zdaj kako se vrši proces razvoja v tako mladi duši, kako raste,

kar je bilo majhnega, kako zadobiva čedalje konkretnejše oblike, kar je bilo nedoločenega. In slučaj in okoliščine so hoteli, da se ta mladenič vrže v skalnato valovje umetnosti. Šel je na Dunaj, da se pripravlja na poklic umetniškega zgodovinarja. Po lastnem zatrdilu je bil vpisan na univerzi; gotovo je, da je bival več let na Dunaju. Kako je tam v teh letih porabil svoj čas, kaj in kako je tam študiral, to presojati ni moja stvar, to je naloga univerznih profesorjev in tudi ti se spuščajo v taka presojevanja le, če se jih k temu pozivlje. Ni mi znano, da bi jih g. Gaber kdaj pozval. Sicer sem pa jaz zadnji, ki bi sodil sposobnost učenjakov po šolskih izpričevalih — pa zdi se mi, da so ljudje in okoliščine, ki včasih zahtevajo taka potrdila — jaz za svojo osebo bi rad priznal g. Gabra za umetniškega zgodovinarja, če bi on dokazal svojo sposobnost za ta poklic s svojimi samostojnimi deli. Tako pa nimamo od njega razen že omenjenega nedovršenega članka nič drugega, kakor začetek najnovejše razprave, katere pa g. Gaber v resnici ni spisal kot umetniški zgodovinar; kajti, če bi se on na Dunaju ne bil prav nič učil, že občevanje s člani kluba „Save“ bi ga moralo dovesti vsaj do jasnega razumevanja najpreprostejših umetniških pojmov, katere bi mogel v tem članku uspešno porabiti. Drugi vzroki so ga zapeljali do sestave tega članka, vzroki, katerih morda ne smemo iskati samo v njem; morda on sam ni odgovoren za vse te izbruhe, ki jih je napisal proti tistemu, ki ga ni učil takih grdobij — morda so drugi — recimo za danes še slučajji, ki izrabljajo slabost te tavajoče duše. Raditega ga v tem oziru ne bom preostro obsojeval, ampak omejil se bom na ovržbo in uravnavo onih točk, ki so obrnjene proti umetniški in človeški časti članov kluba „Save“ in ki so v stanu, staviti našo umetniško stremljenje in človeško ravnanje v napačno luč. Če se pa pri tej priliki obračam včasih tudi na Gabra-zgodovinarja, se mora g. Gaber v to že vdati, ker hoče javnosti nasproti kot tak veljati.

No, pa začnimo uživati njegov sad spoznanja.

Svoj članek začne g. Gaber s tem, da se nekako blagohotno opravičuje, ker dozda še ni o nobeni slovenski razstavi pisal poročil; pravi, da ker ni mogel hvaliti, zato je rajši molčal. Kako obzirno in rahločutno!

Pa bodi kakor hoče, ni vredno se predolgo tu zadržati; mnogo zanimivejši je pogled v g. Gabrovo nežno vest, o kateri nam zaupno odkrije, da je postala od razstave do razstave čedalje težja. — V tem članku se je g. Gaber res korenito razbremenil, pa — če svoje težke vesti, to naj ostane odprto vprašanje. — In zakaj vendar je morala nje-

gova vest tako hudo trpeti? Ker postajajo razstave vedno slabše in slabše in ker se on v svoji neskončni dobroti ni mogel odločiti, da izpregovori nad njimi zaslužen prokletje.

Pa oglejmo si te slabe razstave, in sicer z očmi g. Gabra! Govoril bom samo o treh spomladanskih razstavah, kajti drugih g. Gaber ne more imeti v mislih. Na prvi razstavi je imel v Hannovru odlikovani Sterneni, ki ga g. Gaber tako visoko čisla, 16 del, dalje Grohar 14, Jama 13, Vavpotič 23, to je skupaj 66 del. — Odračunal sem, kakor se vidi, vsa svoja in Žmitkova dela in tudi dela vseh drugih umetnikov, ker mi g. Gabrovo začasno mnenje o njih ni znano. — Razstava je štela 172 števil, torej 38% umotvorov, katere gospod Gaber pripozna.

Na drugi razstavi se ti odstotki seve izdatno znižajo, ker Sterneni več ne razstavlja, velika večina del pa pade na moj in na Žmitkov račun. Vzlic temu znaša število dobrih umotvorov, seve zopet z očmi g. Gabra gledano, vendar še 11%.

Na tretji razstavi, to je na oni nesrečni, o kateri je g. Gaber napisal v „Slovincu“, da je mnogo slabejša od prejšnjih, pa razstavlja razen že imenovanih, od g. Gabra pripoznanih umetnikov še navdušeno pozdravljeni otec Franke, Magolič star., o katerem pripoveduje, da je silno priden, da je edini slikar Ljubljane in da je njegova „Trnovska cerkev“ za samouka presenetljiva stvar, da mu energija, resna volja in ukaželjnost garantirajo uspeh, in Žabota, pri katerem obžaluje, da je poslal samo „Razpoloženje“, in če računamo še Jakhelovo študijo „Palermo“, ki jo g. Gaber tudi pohvali, Klemenčičeve štiri „Študije“, ki mu menda tudi ugajajo, in Zajčeva reliefa, ki sta vredna treh bronastih Prešernov, znaša število dobrih umotvorov 68, torej pri splošnem številu 142 skoraj polovico, natančno 47%.

Zgodovinar Gaber pa bi moral vedeti, da se v velikih umetniških središčih smatrajo razstave, ki štejejo 10% dobrih stvari, za dobre in prav dobre. In jaz mislim, da sta Ljubljana in ves slovenski narod, ki dozda še nista za umetnost preobilo storila, lahko zadovoljna s povprečno 32%.

Nadalje pravi g. Gaber, da zlato njegovega molčanja ni toliko v korist slovenski umetnosti, kakor pa v korist prirediteljev. Prireditelj pa sem jaz, to se pravi: jaz skrbim za to, da se razstave vrše, in nosim ves gmotni riziko in bi bil seve tudi pripravljen uživati od njih kake osebne koristi. Pa oglejmo si korist, o kateri govori g. Gaber! Če bi hotel o njej podati popolno jasen pregled, moral bi razpravljati o celi zgodovini sedanje slovenske umetnosti, moral bi na široko in dolgo pripovedovati o položaju slovenskih umetnikov pred zgradbo paviljona, moral bi opisati, kako so se stiskali po kotih in kako slovenski narod o njih niti ni imel pojma, dalje bi moral povedati, s kakšnim trdom in s kakšnimi žrtvami sem zgradil ono stavbo, ki jo g. Gaber imenuje „zgrešen paviljonček s provincialno umetnostjo“.

Pa to bi šlo predaleč in je vsem onim, ki se resnično zanimajo za našo umetnost, in le k tem govorim, vsaj v glavnih potezah, že znano. Konstatiram le, da sem za časa prve razstave v svojem paviljonu osebno dosegel, da je c. kr. naučno ministrstvo poslalo na razstavo ravnatelja moderne galerije na Dunaju g. dr. Dörnhöfferja ter nakupilo na njegovo priporočilo nekaj umotvorov. Ta nakup l. 1909. je bil prvi nakup umotvorov na Kranjskem od strani c. kr. naučnega ministrstva. V istem letu je tudi deželni zbor dovolil 5000 K za nakupe umotvorov živečih umetnikov. Četudi vzrok tega dejstva ni iskati samo v zgradbi paviljona in v prireditvi l. razstave, je vsaj moje prizadevanje pripomoglo do njegovega pospeha. Navedeni uspehi sicer niso znatni, vendar mi bo vsak pritrdil, da so vendarle uspehi, od katerih slo-

venski umetniki pred zgradbo mojega paviljona niti niso sanjali, in da so ti uspehi velike vrednosti za slovensko umetnost, mi bo tudi vsak rad priznal. Zdaj pa hočemo videti, kakšno korist imam jaz pri vsem tem. Od l. 1909. je izdalo c. kr. naučno ministrstvo za nakupe dvakrat po 2500 K, torej skupaj 5000 K, k tej vsoti pride še 7700 K od deželnega odbora za nakupe umotvorov živečih umetnikov, medtem ko je ljubljanska občina kupila iz mojega paviljona za 6720 K. Izdala se je torej za javne nakupe vsota 19.420 K, od katere pride na mojo osebo 2450 K. Privatno je bilo tekom tega časa iz paviljona nakupljeno za 4920 K in jaz sem dobil od te vsote 300 K. Seveda tudi drugi umetniki niso prejeli znatnih vsot, pa medtem ko so smeli oni porabiti ta denar za svoje lastne osebne potrebe, moral sem jaz s svojim deležem pokrivati stroške, ki mi naraščajo z vzdrževanjem paviljona in s prirejanjem razstav. Tako izgleda v resnici korist, ki jo ima prireditelj razstav. Za sledeče trditve, s katerimi konča prvi odstavek, ni vredno izgubljati besed.

V drugem oddelku se peča g. Gaber spočetka z nekaterimi mojimi opazkami, ki sem jih napisal v „Lj. Zvonu“, in sklepa iz njih, da se jaz za svojo osebo branim kritike. Menda pa g. Gaber mojega članka ni dobro čital ali pa, kar je verjetnejše, upa on, da ga bralci „Dom in Sveta“ niso čitali, kajti v tistih opazkah razmotrivam kritiko v njenem razmerju z občinstvom in rabim res te besede, ki jih g. Gaber citira. Dalje pa rečem dobesedno: „Za umetnika pa je kritika sploh brez pomena, ker ravno umetnik mora sam iz sebe vedeti, kaj hoče in on sam je poklican to, kar hoče, tudi razodevati. Sicer more kritika s hvalo ali grajo povišati ali ponižati zunanji ugled umetnika, na njegovo umetnost ne more in ne sme vplivati. Njegovo umetnost ne smejo osrečevati besede, on nima in ne sme imeti svetovalcev, edini zanesljivi in večni svetovalec je brezkončno stvarjenje.“ Kako se more iz teh vrstic čitati, da se branim kritike, mi je nerazumljivo. Kar velja za vsakega samostojnega umetnika, to velja tudi zame: kritika mi je brez pomena, je bila in bo, moji umetnosti ne more koristiti in ne škodovati, to se pravi: jaz se kritike ne branim in si je ne želim. Pač pa, in to danes vnovič trdim, je kritika občinstvu škodljiva. To je moje osebno mnenje, do katerega sem prišel po dolgem opazovanju, in to naj se tako enostavno razume, kakor je rečeno, brez vsake skrite misli. Ko pa sem govoril v „Zvonu“ o onih, „katerih moč je beseda“ — Bog ne daj! nisem mislil na g. Gabra, ker kdor se potrudi moj spis v „Zvonu“ prečitati, bo izvedel, da zahtevam od onih, „katerih moč je beseda“, lastnosti, kakršnih pri g. Gabru gotovo ne bo nihče iskal.

Dalje mi gospod Gaber tudi očita, da varam občinstvo, ki ima v mene to zaupanje, da mu nudim v izložbah res pravo umetnost. G. Gabru imam na to težko obdolžitev le odgovoriti, da mu ne pripoznam pravice, razsojevati o moji poštenosti ali nepoštenosti, zakaj, to se razvidi tekom moje razprave. Občinstvu nasproti pa sem pripravljen se tudi v tem oziru točno izjaviti. Če je res, da ima občinstvo zaupanje v mene, me to zaupanje časti in sem ponosen nanj, posebno ponosen zato, ker čutim, da ga zaslužim. Pri postavljanju paviljona me je vodila misel, dati svojemu narodu priliko se seznanjati s svojimi umetniki. To misel sem pri raznih prilikah že večkrat javno izgovoril in že takrat je moralo biti tudi vsakemu jasno, kaj nameravam. Da sem pa hotel pri tem najboljše dati, kar slovenski narod v svoji umetnosti premore, to se razume; da sem bil v stanu to storiti, mi je bilo tudi jasno, kajti mogel sem se zanašati na živahno sodelovanje takih umetnikov, ki niso le najboljši svojega naroda, ampak ki bi bili v ponos tudi drugim večjim

narodom. Skrbel sem zato, da so bili ti umetniki na razstavah tudi zastopani. In take razstave imenujem jaz dobre. Torej občinstvo, ki je pričakovalo od mene dobrih razstav, je prišlo na svoj račun. Da pa na teh razstavah ne morejo biti zastopani le enakovredni umotvori, da se tudi tu in tam nahajajo manjvredna dela, v kakem izgubljenem kotičku, to je neizogibno. To se vrši — pa v vse večjem obsegu — na vseh večjih razstavah merodajnih umetniških središč, kjer gospodari tista tako slavljenja jurya.

Pri nas pa je stvar še drugačna. Tukaj se mora šele ustvariti stik med občinstvom in umetniki, mora se tako rekoč šele napraviti inventuro umetniškega imetja naroda, kar drugod že zdavnaj ni več potrebno in kar pri ugodnih in pravih umetniških razmerah sploh ni potrebno. Dalje je koristno za poučne razstave, in to naj so tudi te, da nudijo priliko za primerjanje. V pravilno razumevanje pa je končno še potrebno, da skrbje tisti, „katerih moč je beseda“. Nazadnje pa še vprašam: ali bi ne bila kruta nepravilnost, če bi se izključil iz razstav že vnaprej del slovenskih umetnikov, zlasti ker jih večina še ni na koncu svojega pota in ker bo imel morebiti eden ali drugi izmed njih še govoriti pomenljivo besedo v slovenski umetnosti?

G. Gaber mi izkazuje čast, da me imenuje glavo umetniškega pokreta. K temu imam pripomniti, da nisem nikdar po tej časti stremel, kakor tudi, da velik del slovenskega umetništva ni nikdar v meni iskal svojega vodje. Paviljon pa sem vedno smatral za idealen dom vseh slovenskih umetnikov ter se vedno potrudil to misel uresničiti s tem, da se nisem nobenemu umetniku nasproti kazal gospodarja. Morebiti sem storil s tem kako napako, pa napake so zato, da se popravljajo.

Glede privabljanja z dobitki pa rečem le, in sicer ne da bi hotel s tem delati panoramam kako krivico, da me vendar tudi ne bo nihče zamenjal z g. Gabrom, če pišem s podobnim peresom in črnilom kakor on.

V sledečih odstavkih se ukvarja g. Gaber z umetniškim klubom „Sava“ in s tovarišem Žmitkom. Preden se pa tu spuščam v posameznosti, dovoljujem si nekoliko splošnih opazk. Kakor je iz razprave razvidno, išče menda g. Gaber zveličanja slovenske umetnosti v strogi organizaciji; čudno naziranje umetniškega zgodovinarja! Naj nam pove: iz katere organizacije pa so prišli: Giotto, Leonardo, Michelangelo, Tizian? Katera organizacija nam je rodila in vzgojila Rembrandta, Goya, Moneta, Rodina, Segantinija? Stroga organizacija je sicer prav koristna n. pr. za politične stranke, ali za obrtniška in trgovska podjetja — če pa tudi za umetnost? — Organizacija mora, ako si hoče osigurati svoj obstanek, stremeti po tem, da utepe svojim članom enake ideje in s temi tudi enako voljo, v njeni naravi leži, da izenačuje in nivelira; ona je v svoji skrajni konsekvenci zanikanje, medtem ko je umetnost najvišje poudarjanje osebnosti. Zato trdim, da je tudi klub „Sava“ kot tak za slovensko umetnost brez pomena. Velikega pomena za slovensko umetnost so le umetniki, ki so si iz slučajnih, za umetnost nevažnih vzrokov pritiskali za javnost znamko kluba. Ta klub pušča svojim članom popolno osebno svobodo in tudi nima nikakih drugih paragrafov, kakor onih nenapisanih, ki jih ima izvrševati vsak dostojen član človeške družbe. Zato je le smešno, če mi g. Gaber predbaciva, da jaz kot član ali — kakor je njemu všeč, kot reprezentant kluba prirejam razstave z nečlani. Mimogrede pa omenim, da bi Dunajčani, ki so videli razstavo pri Miethkeju, zadeli na blejski razstavi na stare znance, kakor so Berneker, Grohar, Jakopič, Jama, Žmitek, in bi o teh rekli, da so od tedaj jako napredovali.

V splošnem ima g. Gaber zares čudno mnenje o naših dolžnostih. Tako bi morali na temelju, katerega smo položili pri Miethkeju, kar zgraditi stavbo domače umetnosti, da bi jo občudoval ves svet. Nadalje bi morali vzgojevati in podpirati ves mladi naraščaj itd. itd. Torej na naše dolžnosti se ušoja g. Gaber nas spominjati! Prosim, ali ima on sploh toliko intelektualne in moralne potence, da bi se mogel zavedati sam svojih dolžnosti? Naša zavedna prosta volja je bila, da smo si svoje dolžnosti sami naložili in jih izpolnjevali do skrajnosti, četudi nismo bili deležni pravic, ki bi jih smeli pričakovati za izpolnjevanje svojih dolžnosti. Stavbo domače umetnosti naj bi zgradili, da bi jo občudoval ves svet! Oh, oh! — Kdo nas je pa v to pooblastil? Ali g. Gaber ne ve, da je treba za izvrševanje takih nacionalnih podjetij izrecnega privoljenja narodovega? Saj smo se ponujali in se še ponujamo. Pa dozda se narod še ni odločil. Ampak zidali smo, zidali, — v potu obraza smo valili skalo na skalo s pravico, ki smo jo prejeli od višje instance, in še naprej bomo zidali, vključ zlikovcem, ki hočejo rušiti.

Zdaj pa sledi posebno važen del razprave, v katerem gospod Gaber z matematično natančnostjo dokazuje, da je umetnost klubovih članov ničvredna, ter privleče v svojo pomoč ravnatelja dunajske moderne galerije dr. Dörnhöfferja in celo vrsto nemških učenjakov in umetnikov. Prav iz srca mi je žal, da moram g. Gabru razrušiti že a priori prvo premiso prelepega dokaza. Moram namreč, žalibog, priznati, da je Dörnhöffer vendar našel v „zgrešenem paviljonu s provincialno umetnostjo“ nekoliko slik za rimsko razstavo, in čudno — od sedanjih klubov „Save“, ki so „popolnoma izgubili avtokritičnost in ki so premalo pogumni in odkritosrčni, da bi presojali drug drugemu“. Drugo premiso pa si hočemo natančneje ogledati. V tej nam pripoveduje g. Gaber nekaj o konkurenci, ki jo je razpisala tvrdka Günther Wagner v Hannoveru. Tu izvemo, da je bil slikar Sternen, ki ga ni več v „Savi“, odlikovan, Žmitkovo sliko „Na cesti, pa so „baje“ dali v posebno kamrico za največje originalitete: v nekak „Lachkabinett“. Opomba „Hann. Anzeiger“ naj čitateljem usili vero, da gospod Gaber črpa le iz zanesljivega vira in da, če že ne dobesečno, vendar vsebinsko pravilno citira. Nisem zgodovinar, vendar pa se bo moral zgodovinar Gaber vdati v to, da ga jaz poučim o eni prvih dolžnosti zgodovinarja: G. Gaber, če se imenujejo viri, se morajo natančno označiti, tako n. pr., če se sklicuje na kak list, se mora navesti ne samo ime lista, ampak tudi datum, številko in stran, in če se citira — besedica „baje“ ne opravičuje v mojih očeh —, se citira dobesečno, v nasprotnem slučaju se pride na sum znanstvene ignorance ali pa zavedne zgodovinske goljufije. Potrudil sem se pregledati različne številke „Hannoverscher Anzeiger“, ki padejo v čas razstave, zasledil pa sem samo eno, in sicer št. 123. od 27. maja 1911. Iz dopisa tvrdke Günther Wagner od 8. avgusta 1911 izvem, da drugega poročila o tej razstavi v omenjenem listu ni bilo. V številki 123. pa Žmitkovega imena sploh ni. In iz teh dveh premis, od katerih je prva popolnoma napačna, druga pa vsaj v drugem delu povsem nepravilna, sklepa g. Gaber ono prej omenjeno obsodbo kluba „Save“, kar izraža s sledečim zanimivim stavkom: „Kaj sta s tem povedala Dörnhöffer in Liebermann, mi pač ni treba razlagati.“ Posebno mi je všeč v tem stavku Liebermann, zlasti če si predstavljam, kako bi delal debele oči, ako bi izvedel, da je on pri hannoverski konkurenci k smrti obsodil slovenski umetniški klub „Savo“. Ta gospod ima pa še nekaj hujšega na vesti, česar g. Gaber niti ne slutiti. S tem, da je hannoverska jury pripoznala Sternenu kot edino odlikovanja vrednemu Avstrijcu osmo, to je zadnje darilo v znesku 350 M in ga

uvrstila izmed 36 odlikovancev na 28. mesto, je Liebermann izrekel obsodbo nad vso avstrijsko umetnostjo. No, g. Gaber, tako je, če se hoče preveč dokazati.

O Sternenovi sliki ne morem nič govoriti, ker je nisem videl, Žmitkovo sliko pa sem videl in rečem o njej, da je dobra. Rečem to vkljub hannoverški jurji, ker verujem v svojo lastno razsodnost bolj kakor v vse nemške kapacitete; te prepuščam g. Gabru.

Kar se tiče razstav v Belgradu, Sofiji in Varšavi — in tudi drugod —, nismo nikdar skrivali dejstva, da smo stvari sami presojali, nasprotno smo to še celo vedno očitno zahtevali, in sicer zato, ker smo se mogli na lastno razsodbo najbolj zanašati. In da smo s tem tudi prav storili, dokazujejo uspehi teh razstav. Za tiste velike razstave v Monakovem, Berlinu itd., pred katerimi ima g. Gaber tak respekt, se nismo mogli nikoli prav ogrevati, ker vemo, kar bi moral g. Gaber kot umetniški učenjak tudi vedeti, da te razstave nimajo namena gojiti umetnost, ampak so le špekulativne prireditve podjetnikov, ki imajo več zmisla za trgovino kot pa za umetnost, sejmi so, skladišča, v katere se tu in tam izgubi tudi kosček umetnosti, „magacini“, s katerimi zamenjava g. Gaber razstave v mojem paviljonu. Res je že poizkusil eden ali drugi od nas vposlati kako sliko na tako razstavo, n. pr. Grohar svojega „Sejalca“ v Benetke; Sternen pa je poslal v dunajski Künstlerhaus sliko, katero prištevam k njegovim najboljšim delom, o kateri sta se jako pohvalno izražala tudi dr. Dörnhöffer in slikar Vesel, na katerega razsodnost držim vsaj toliko, kakor na kako tujo avtoriteto. Obe sliki sta bili hvaležno odklonjeni. Pa morebiti bi ne smel izdati takih stvari? Nevarnost je zdaj, da g. Gabru „Sejalec“ več ne ugaja ali da še celo Sternen pade v njegovem spoštovanju.

Dalje razmotriva g. Gaber vzroke naše umetniške propalosti. Ker je pa g. Gaber s svojim tozadevnim dokazom, kakor sem zgoraj izvajal, tako klaverno pogorel, mislim da se mi ni treba pečati s temi njegovimi frazami, če dokažem, da je slovenska umetnost, v kolikor se ista nanaša na člane kluba „Sava“, od razstave pri Miethkeju l. 1904. jako močno napredovala, ne pa propadala. Najboljša Groharjeva dela, kakor: „Sejalec“, „Jesen“, „V Gerajtah“, „Pri delu“ itd. so nastala več let po razstavi pri Miethkeju. Jama, ki se je za časa razstave pri Miethkeju še močno boril z naravo, je danes skoraj že na svoji višini. Berneker je ustvaril svoje „Žrtve“ več let po razstavi pri Miethkeju, in kje je bil takrat Trubar? Sternen in Žmitk sta vozila na razstavi pri Miethkeju še prav v akademičnih tirih, čeravno so se začeli kazati pri Žmitkovem „Pocu“ že prvi znaki samostojnega pojmovanja. G. Gaber vendar ne bo tajil, da je Sternen napravil jako velik korak navzgor; Žmitku pa je sam z besedo priznal, da napreduje. In kar mene zadeva — no saj g. Gaber v „Slovcu“ št. 168 sam govori o delih iz mojega najboljšega časa, vsa ta dela pa so nastala šele po razstavi na Dunaju. Le o Veselu se danes ne morem izjaviti. On edini je bil za časa razstave pri Miethkeju že na gotovi višini, od tedaj pa sem videl od njega le malo novega. Tako se kaže propad umetnosti v korumpiranem klubu „Sava“.

G. Gaber pa meni, da nismo le neposredno zadolžili propada slovenske umetnosti, ampak tudi posredno. V sledečih stavkih namreč razpravlja razmerje mladega naraščaja s klubom „Sava“ ter preide k sklepu, da je klub „Sava“ povzročil dejstvo, „da se še do danes niso premaknili s prostora“. Ne verjamem, da si je mladi naraščaj, oziroma „Vesna“, izbral g. Gabra za svojega zagovornika, ker v tem slučaju bi slabo volil. Komu pač bi delalo užitek, če bi kdo o njem kot umetniku javno trdil, da se zato ne more ga-

niti s prostora, ker ga drugi ne vlečejo za seboj; toliko zavednosti ima še vendar vsak umetnik, da si upa rešiti svojo umetniško nalogo brez tuje pomoči, še celo vkljub tujim zaprekam. In jaz mislim, da so bili člani „Vesne“ vedno tako zavedni! Ko so pred približno sedmimi leti stopili v javno življenje, so prinesli z Dunaja popolnoma utrjene umetniške nazore, ki pa so našim nasprotovali. Ali bi torej ne bila od nas drznost, če bi se začeli vtikati v njih umetniški razvitek? Oni sami si kaj takega tudi niso nikoli želeli. Če bi pa iskali pri nas kak notranji stik — zunanjega jim po značaju svojega kluba nismo mogli nuditi — bi ga gotovo našli, priložnost za to je bila vedno tu. Nadalje trdi g. Gaber, da se radi korupcije bivši člani „Vesne“ odvrtaajo od mojih razstav in da se sedanje razstave razen Klemenčiča ni nikdo udeležil. K temu imam pripomniti, da mi nobeden izmed članov „Vesne“ ni kaj takega namignil, nasprotno, njih obnašanje proti meni je bilo vedno tako, da bi jim delal krivico, če bi njih neudeležbo na zadnji razstavi ne smatral le za slučajnost. Šantel, ki je bil dozdej zastopan na vseh razstavah, mi je rekel, da se letos ne more udeležiti, ker je bil vsled svoje službe kot profesor zadržan, kaj posebnega izgotoviti. Gaspari mi je obljubil več stvari za razstavo, zakaj jih ni poslal, ne vem, pa nimam vtisa, da zaradi tega, kar g. Gaber sumniči. Smrekar sicer še ni razstavil v mojem paviljonu, ni pa še dolgo, kar sva se dogovarjala radi kolektivne razstave njegovih karikatur in drugih risb. Birolla še čaka, da bo imel dela, katere more sam spoznati vrednim za razstavo, in tudi Peruzzi mi ni nikdar rekel, da neče razstavljati v mojem paviljonu. Trditev g. Gabra stoji torej v nasprotju z izjavami vseh navedenih umetnikov, in zato prosim p. n. umetnike, da mi to zadevo pojasnijo!

Pa ne dovelj vseh predbacivanj, ki jih g. Gaber na nas kopiči, navsezadnje odreka klubu še eksistenco. Od kdaj pa je odvisna eksistenca kake zveze od števila njenih članov? Če si je mogel g. Gaber tako dobro zapomniti notico v „Lj. Zvonu“, p. 336, zakaj si ni tudi zapomnil stavkov mojega članka v „Lj. Zvonu“, nanašajočih se na oddelek kluba „Sava“ v spomladanski razstavi. Tu rečem dobesedno: Še enkrat se zberejo tovariši okrog umrlega prijatelja, še enkrat hočejo na tistem praznovati eno tistih svečanosti, ki so jih združevale marsikrat daleč od domovine. Še enkrat so izbrali svoja dela in jih porazdelili tako, kakor so bili vajeni, ko so prirejali razstave na Dunaju, v Londonu, v Varšavi itd. Tako je torej prišlo, da je na sedanji razstavi določen poseben oddelek članom kluba „Sava“.

Vsak nepristranski čitatelj bo iz teh vrstic razvidel, da sem imel pred očmi edinole način prirejanja klubovih razstav, kakor so se vršile na Dunaju in drugod. Določenega števila razstavljalcev že radi tega nisem mogel imeti v mislih, ker se je isto menjalo na različnih klubovih razstavah. Končno pa g. Gaber vendarle uvidi, da obstanek kluba ni odvisen od števila članov. Da pa more dokazati občinstvu resnico svoje trditve, nastopi kot slepilen glumač in čara z občudovanja vredno spretnostjo enega za drugim iz kluba vun. Jakopič ni? ne sme? ali ne more? biti član kluba — ker je lastnik paviljona, Jama ne, ker je nepoučen? — tu se g. Gabru ponuja lepa naloga! — ali ker biva v daljni tujini? Bernekerja smo pa iz kluba vun vrgli? — ker nima prostora v veliki dvorani in ker njegovo ime ne stoji v katalogu. Konec. Da se pa pri takih glumaških predstavah ne sme preveč natančno ozirati na resnico, je umevno. Bernekerjeva skupina „Naplavljenci“ se je namreč nahajala v veliki dvorani, in sicer pod Groharjevo „Risbo“. Ker pa sta bili Bernekerjevi skupini že opetovano razstavljeni in sta obiskovalcem razstav že dobro znani, zato jih nisem v katalogu

zabeležil. To sem tudi g. Gabru pojasnil pred objavo njegovega članka.

Groharjevega spomina pa naj g. Gaber nikar ne vznemirja! Človek, ki je čez živega Groharja toliko zabavljaj, ki je umirajočega smešil po javnih lokalih, ki je mrtvemumu umetniku izkazal ob mrtvaškem odru svojo pieteto na jako čuden način, naj ne imenuje njegovega imena! Še manj pa se mu spodobi to ime zlorabljati v svrhu psovovanja njegovih tovarišev. To se pravi uganjati nečednosti!

Končno še nekaj besed o tovarišu Žmitku! Ne ljubi se mi poskakavati za vsakim kozjim skokom, s katerim hoče g. Gaber poniževati Žmitka in mu škodovati na javnem ugledu. Značilno primero take vrste sem bralcu podal, ko sem govoril o hannoverski konkurenci. Žmitek je pošten, resen umetnik in kot takega so ga vsi klubovi člani spoštovali. Ni res, da bi ga v klubu le tolerirali, ni res, da je smel pri Miethkeju razstaviti pod stopnicami, tam je stala samo ena njegova slika, vse druge pa so visele po ravno istih stenah kakor slike ostalih razstavljalcev. Noben klubov član mi ni kdaj rekel ali namignil, da naj se ga iznebimo, in to velja tudi za Vesela ali Sternena. Zakaj Vesela ni več v klubu, on sam dobro ve in tudi mi vemo, pa z Žmitkom nima to nič opraviti. Sternena je iz kluba izstopil, ne da bi navedel kak vzrok. To pa, kar je meni in Groharju nasproti namigaval, tudi ni v nikaki zvezi z Žmitkom. Nimam nobenega povoda misliti, da je bil Sternena v tem slučaju neodkritosrčen proti klubu in bom na njegovo resničnost toliko časa verjel, dokler me on sam ne prepriča o nasprotnem.

To so sicer popolnoma intimne zadeve klubove in le skrajna netaktnost more take stvari spravljati v javno debato. Ker je pa po zaslugi g. Gabra že tako daleč prišlo, izjavlja klub „Sava“ sledeče:

Podpisani člani slov. umetniškega kluba „Save“ izjavljamo, da smo v osebi g. P. Žmitka vedno priznavali in spoštovali nam enakovrednega člana imenovanega kluba ter se je naše obče-
vanje z njim popolnoma strinjalo s tem našim mnenjem. Zato proglašamo vse temu nasprotujoče vesti za laž ali premišljeno pačenje. F. Berneker, R. Jakopič, L. Jama, M. Jama.

Protiizjava tovariša Žmitka pa se glasi:

Predloženo izjavo od dne 10. avgusta 1911, podano od mojih gg. kolegov slov. umetniškega kluba „Save“ proti javnemu obrekovalcu kluba in njegovih članov, Ante Gabru, jemlje s polnim zaupanjem podpisani na znanje ter istočasno izraža svoje resno ogorčenje nad krivičnimi in zlobno zavitimimi napadi. Peter Žmitek.

Moja razprava je postala daljša kakor sem nameraval, pa upam, da sem članek g. Gabra vsaj v njegovih glavnih potezah in namenih označil. Ni mi bilo prijetno posvetiti z lučjo resnice v to zmedo laži, zavijanja in pačenja in želim, da ne bom nikdar več prisiljen reševati take naloge. Če g. Gaber išče svoj poklic v tem, da osreči svoj narod vsako sedmo leto s podobnim duševnim produktom, bi bilo za ta narod in tudi za njega samega bolje, ako bi sprejel ponujeno mu mesto muzejskega ravnatelja v Belgradu, oziroma Sofiji, ali da bi postal docent na dunajski univerzi, ali vsaj ostal urednik lista „Zeit“.

To in ono.

P. Hugolin Sattnerjev oratorij „Canticum Assumptionis B. M. V.“

Imeli smo priložnost, prelistati prvi odtisk p. Hugolin Sattnerjevega oratorija in pregledati notranji ustroj te kompozicije. Oratorij ima, kakor smo že zadnjič nekoč poročali, tri dele: 1. Dormitio (smrt) — 2. Assumptio (vnebovzetje) — 3. Coronatio (kronanje prebl. Dev. Marije).

Prvi del se prične s kratkim orkestralnim uvodom, ki poslušalca takoj prestavi v pravo razpoloženje. Potem se oglasi Ženin (bariton) iz Visoke pesmi in vabi Marijo k sebi v nebesa:

Vstani, moja prijateljica, lepa moja, in pridi!
Moja golobica, pokaži mi svoje obličje; naj
zveni tvoj glas v mojih ušesih, ker tvoj glas
je sladak in tvoje obličje zalo.

Marija, koprneča po večni združitvi z Bogom, odgovarja v sopran-solu:

Kakor jelen po studencu hrepeni,
duša moja k Bogu mojemu drhti —
oh, odpadite, zemlje okovi,
da v ljubezni se vtopim Njegovi!

Ženin ponovi svoje vabilo, njemu se pridruži zbor nebeščanov, ki v živahni fugi kliče:

Vstani! hiti! moja golobica,
ti prijateljica moja, pridi!
krasna si, vsa rožna tvoja lica,
kakor zarja v večnih dvorih vzidi!

Marija grli v deviški ljubezni do Ženina:

Preljubi je moj in njegova sem jaz,
o, naj mi odkrije svoj večni obraz!
Kot pečat me deni na svoje srcé,
močnejše kot smrt so ljubezni želje ...
Obsujete me vso s cveticami,
obdajte me z žlahtnimi jabolki —
v ljubezni mi duša medli!

Ta solospjev je najnežnejši, čudovito lep v svoji religiozni sentimentalnosti. —

Tedaj pa se oglasi zbor zemljanov, ki prosi Marijo, naj še ostane na zemlji, ona — Tolažnica in Mati zapuščenih Evinih otrok:

Nikar od nas, Devica,
o, vrni se nam, vrni —
še enkrat, Tolažnica,
pogled svoj v nas obrni!

Toda močnejši je angelski glas:

Pridi z Libana,
Ženinu zvesta,
da boš venčana,
pridi, nevesta!

*

Drugi del se prične z recitativom, ki opisuje legendo o apostolih pri Marijinem grobu. Apostoli so se po božjem navdihu vsi sešli v Jeruzalemu in so pokopali Devico Marijo

med petjem svetih angelov. In tretji dan so šli zopet h grobu in niso našli trupla v njem.

Preroški glas oznanil izvor Marijine telesne nesmrtnosti, ki je njeno brezmadežno spočetje, kakor je napovedano že v prvi knjigi Mozesovi. Tedaj se oglasi moški zbor in slavi zmago Marijino nad smrtjo in peklom:

O smrt, o smrt,
tvoj strah je strt —
o pekel, kje je tvoja zmaga!

Marija je vzeta v nebo; v prekrasnem sijaju se dviga v zračne višave. Strmeč vprašuje angel v tenor-solu:

Kdo je ta, ki kakor zarja
vstaja svetla do neba,
kakor luna iz viharja,
kakor solnce — kdo je ta?

Spozna jo, čudovito Gospo — in samemu sebi odgovarja, pozdravlja Marijo:

Kdo je ta? — Ave, Marija!
Polna božje milosti —
Vsa nebeška domačija
Tvoje zmage dan slavi.

In takoj se oglasi zbor angelov (ženski zbor) in proslavlja vnebovzeto Devico. (Tekst je tu parafraza molitve Češčena Marija.) — Moški zbor tekmuje z ženskim v pozdravih do Marije:

Ti Jeruzalema slava,
Izraelova radost,
zdrava, o Kraljica, zdrava,
ljudstva našega sladkost!

Kot cipresa, ne mrjoča,
kakor cedra z Libana,
kakor palma sanjajoča
z zemlje si povišana ...

Zborom sledi mešani četverospjev, nato prisrčen dvospjev in zopet mešani zbor, vsi v častnih naslovih in podobah proslavljajoč vnebovzeto Kraljico. Angelski glas in zbor završita drugi del, ponavlja klic:

Pridi z Libana,
Ženinu zvesta,
da boš venčana,
pridi, nevesta!

*

V tretjem delu se izvrši kronanje:

Prikazalo se je veliko znamenje na nebu: Žena, odeta s solncem, in luna pod njenimi nogami in okrog njene glave venec dvanajstih zvezd.

Orkester se oglasi sam v blestečem simfoničnem stavku, kateremu se pridruži zbor:

Aleluja! — Zavriskajte zbori!
Aleluja — na Sionski gori!
Kralju večnih vekov se glasite,
kronano Devico proslavite!

Marijino hrepenenje je izpolnjeno, njene melodije postanejo živahnejše, ko poje v nebesih slavospev Magnifikat:

Moja duša Stvarnika veliča
in moj duh se v Bogu veseli,
ker se je ozrl na svojo dekle
in velike storil mi reči ...

Glej, od vzhoda zemlje do zahoda
blaženo zdaj moje bo ime,
od naroda zemlje do naroda
vsi jeziki srečno me slavé. —

Večno je usmiljenje Gospoda,
vsem je on obljubam svojim zvest:
z močno roko je povzdignil nizke
in ošabne vrgel s prvih mest ...

Med poedinimi kiticami tega slavospeva prepevajo v raznih glasbenih oblikah nebeščani, slaveč troedinega Boga in kronano Devico. — Sledi recitativ, ki oznanja dovršenje Marijine slave:

Povišana je sveta božja Porodnica
nad kore angelov v nebeškem kraljestvu.
Veselim se vsi v Gospodu!

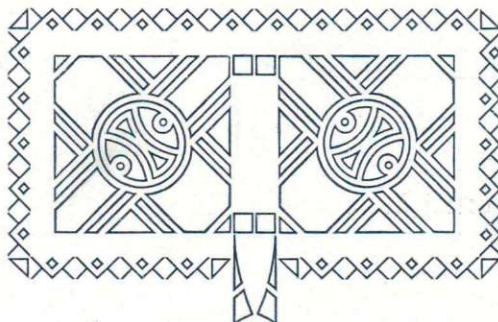
K sklepu se združijo zemljani v velik zbor „Češčena Kraljica“ — (parafraza antifone Salve Regina). V treh daljših kiticah molijo h kronani Materi:

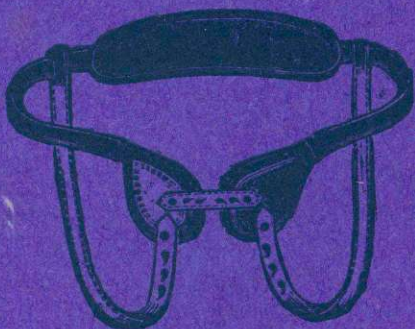
Češčena, Kraljica, usmiljena Mati,
Ti naše življenje in up in sladkost!
Glej, k Tebi vzdihujemo Eve otroci,
ko žalost nas bega, napaja grenkost —
Pokaži nam svoje premile oči,
usmili se, Mati, nas Ti!

— — — — —

In k Sebi trpine privedi nas kdaj
v nebeški preblaženi raj — Amen.

Te vrstice smo napisali, da opozorimo slovensko občinstvo na pomembno delo, ki izide v klavirskem izvlečku meseca oktobra — in se bo, če smo prav poučeni, prvič proizvajala tja meseca marca prihodnjega leta. XY.

Zunanja naročila se točno,
hitro in diskretno dopošiljajo
po najnižjih cenah.

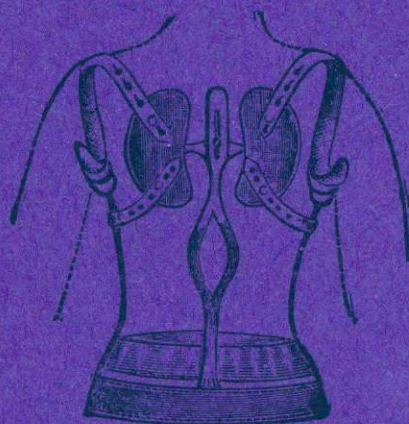
Izdelovanje kirurških in medicinskih instrumentov
Atelijé za ortopedične aparate in bandaže

Br. Hlavka

Ljubljana, Prešernova ulica št. 5.

Vse bandaže se izdelujejo pod strogim
nadzorstvom po odredbah gg. zdravnikov.

Galvanični poniklovalni zavod
z motornim obratom.

Kamnoseški izdelki iz marmorja za cer-
kvene in pohištvene oprave, spo-
minki iz marmorja, granita ali
sijenita, živo in ugašeno apno

se dobi pri

Alojziju Vodniku

kamenarskem mojstru

Ljubljana, Kolodvorska ulica

Domača tvrdka

Gričar & Mejač, Ljubljana

Prešernova ulica 9.

Najstarejša in največja
trgovina z izgotovljeno obleko

Priporoča se prečastiti duhovščini
v naročila za izvršitev raznovrstne

duhovniške obleke

iz zjamčeno dobrega, trpežnega blaga
razne kakovosti, katerega imava prav
mного v zalogi. Postreževa na željo
z vzorci ter sva v stanu vsled naku-
povanja v množinah in obširne trgo-
vine postreči z istinito dobrim blagom
in natančno izvršitvijo po najnižji ceni.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečke, go-
spe in deklice po naj-
novejšem kroju in lepih
vzorcih.

Zaloga

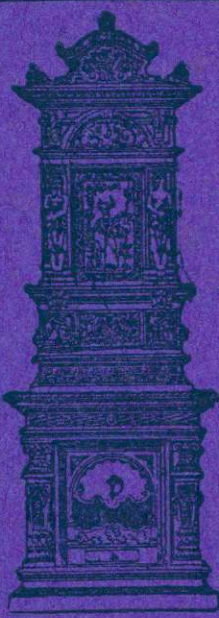
srajc, ovratnikov in
kravat za gospode.

Ilustrirani ceniki so
franko na razpolago.

Največja in najstarejša
tovarna lončenih peči in
raznih lončenih izdelkov

Av gust Drelse, Ljubljana

(mnogokrat odlikovana)

Priporoča se slavnemu občinstvu in pre-
častiti duhovščini v naročila na

štedilna ognjišča in peči

preproste in najfinejše, izvršene v poljubnih
modernih barvah in vzorcih kar najbolj stro-
kovnjaško, zanesljivo in trpežno, po najnižjih
cenah. Župniščem, samostanom in šolam do-
voljujem znaten popust. Ilustrirani ceniki so
na razpolago.

Tovarna dežnikov in solnčnikov

L. MIKUSCH

v Ljubljani, Mestni trg šte. 15

priporoča svojo veliko zalogo

dežnikov in solnčnikov

preprostih in elegantnejših, solidno, tr-
pežno izdelanih, po najnižjih tvorniških
cenah.

Prevleke in poprave se izvrše
dobro in poceni.

Podobarski in pozlatarski atelijé

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 20

se priporoča prečastiti duhovščini in cer-
kvenim predstojništvom v naročila za iz-
vrševanje vsakovrstnih strogo umetniško
izvršenih oltarjev v raznih slogih, kipov
in svetniških soh iz lesa, gipsa, mar-
morja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača tvrdka.

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpeljavec vodovodov

Ljubljana

Slomškova ulica št. 3 in 10

priporoča se p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštne prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino trdnice Jos. Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev v hiši Stari trg št. 9 kot podružnico. Istotako priporočam svojo podružnico v Trstu, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko.

Najsigurnejša prilika za štedenje!

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

sprejema vsak delavnik od
8. do 12. ure dopoldne hranilne vloge ter jih obrestuje

po $4\frac{3}{4}\%$

brez odbitka, to je: daje za
100 K čistih 4.75 K na leto.

Rentni davek plača hranilnica sama.

reg. zadruga z omejenim poročtvom

Kongresni trg šte. 19

Prelat Kalan Andrej I. r., predsednik.

Kanonik Sušnik Janez I. r., podpredsednik.

Dr. Fran Dolšak I. r., zdravnik v Ljubljani, podpredsednik.

Druge hranilne knjižice se sprejemajo kot gotov denar, ne da bi se njih obrestovanje prekinilo.

Daje tudi svojim članom predujme na osebni kredit, vračljiv v 7½ leta (90 mesecev) v tedenskih, oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menice.

Največja zaloga zlatnine in srebrnine

H. Suttner, Ljubljana

Mestni trg in Sv. Petra cesta 8

Tovarniška znamka

IKO

Lastna tovarna ur v Švici.

Zahtevajte novi cenik

kateri je ravno sedaj izšel
zastonj in poštne prosto.

Tovarniška znamka

IKO